

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Δήμητρα Δ. Ραυτοπούλου

Διπλωματική Εργασία

που υποβλήθηκε στο Τμήμα Στατιστικής και Ασφαλιστικής
Επιστήμης του Πανεπιστημίου Πειραιώς ως μέρος των
απαιτήσεων για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού
Διπλώματος Ειδίκευσης στην Εφαρμοσμένη Στατιστική

Πειραιάς
Οκτώβριος 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ

ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΟΜΕΣ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΜΕ ΙΔΙΑΙΤΕΡΗ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ

Δήμητρα Δ. Ραυτοπούλου

Διπλωματική Εργασία

που υποβλήθηκε στο Τμήμα Στατιστικής και Ασφαλιστικής
Επιστήμης του Πανεπιστημίου Πειραιώς ως μέρος των
απαιτήσεων για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού
Διπλώματος Ειδίκευσης στην Εφαρμοσμένη Στατιστική

Πειραιάς
Οκτώβριος 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εγκρίθηκε ομόφωνα από την Τριμελή Εξεταστική Επιτροπή που ορίστηκε από τη ΓΣΕΣ του Τμήματος Στατιστικής και Ασφαλιστικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Πειραιώς στην υπ' αριθμ. .... συνεδρίασή του σύμφωνα με τον Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας του Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Εφαρμοσμένη Στατιστική

Τα μέλη της Επιτροπής ήταν:

- Τσίμπος Κλέων (Επιβλέπων)
- Κούτρας
- Ζήμαιρας

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Τμήμα Στατιστικής και Ασφαλιστικής Επιστήμης του Πανεπιστημίου Πειραιώς δεν υποδηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

UNIVERSITY OF PIRAEUS

**DEPARTMENT OF STATISTICS
AND INSURANCE SCIENCE**

**POSTGRADUATE PROGRAM IN
APPLIED STATISTICS**

**CONTEMPORARY PROVINCIAL DEMOGRAPHIC
AND SOCIOECONOMIC STRUCTURES OF THE
POPULATION OF GREECE WITH SPECIAL
EMPHASIS ON MIGRATION**

By

Dimitra D. Raftopoulou

MSc Dissertation

submitted to the Department of Statistics and Insurance
Science of the University of Piraeus in partial fulfillment of the
requirements for the degree of Master of Science in Applied
Statistics

Piraeus, Greece
October 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

Στους γονείς μου,
Διονύση και Μαρία,
και
στον Μάριο.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ.Τσίμπο Κλέων για την πολύτιμη καθοδήγησή του, τους γονείς μου και τον Μάριο για την προτροπή και ανοχή τους, καθώς επίσης και τις φίλες μου, Ναστάζια για τη βοήθεια στις μεταφράσεις, και Βασιλική για τις συμβουλές και παρατηρήσεις της.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια, μια από τις πιο σημαντικές δημογραφικές αλλαγές του τόπου μας είναι η μετατροπή της Ελλάδας από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών. Αυτό είναι το αποτέλεσμα των θεμελιωδών πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων σε όλο τον κόσμο, καθώς επίσης και των δημογραφικών και οικονομικών αναπτύξεων μέσα στην Ελλάδα. Τα πρώτα επίσημα διαθέσιμα στοιχεία όσον αφορά τους μετανάστες στην Ελλάδα - χώρα προέλευσης, απασχόλησης, επιπέδου εκπαίδευσης, οικογενειακής κατάστασης κτλ.- προσφέρονται από την τελευταία απογραφή του πληθυσμού το 2001. Η συγκεκριμένη εργασία εστιάζει στην κατανομή των μεταναστών στην Ελλάδα σε επίπεδο νομού. Συγκεκριμένα, εξετάζει τις περιοχές που εμφανίζονται να είναι ελκυστικότερες ή όχι, σε ποιες υπηκοότητες και τα κριτήρια επιλογής προορισμού νομού εγκατάστασης, καθώς επίσης και τον τρόπο με τον οποίο κατανέμονται στην χώρα τα τέσσερα μεγαλύτερα μεταναστευτικά κύματα, τα οποία προέρχονται από την Αλβανία, η οποία και αποτελεί το 57% όλων των αλλοδαπών, την Βουλγαρία, την Γεωργία και την Ρουμανία.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

Abstract

Since the early 1990's, Greece has been transformed from an emigration to an immigration country. This is an important population change with many socio-economic and demographic implications. These changes have been the result of fundamental political and economic reforms across the whole world, as well as of demographic and economic developments within Greece. The first officially available data on migrants in Greece – citizenship, age - sex composition, employment, educational level, marital status etc – has been extracted from the 2001 population census. This paper focuses on the sub-national distribution of immigrants in Greece. It specifically examines the regions that appear to be more attractive or not, the regional migrant distribution and their destination criteria. It also examines the settlement patterns of four major nationalities coming from Albania (which represents the 57% of all immigrants), from Bulgaria, Georgia and from Romania.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή	1
1.1 Ορισμός	1
1.2 Ταξινομήσεις	2
1.3 Μεθοδολογικοί προβληματισμοί	4
1.4 Προσδιοριστικοί παράγοντες μετανάστευσης	6
1.5 Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης	8
1.6 Παράνομη μετανάστευση στην Ευρώπη	14
1.7 Η μεταναστευτική πολιτική των χωρών υποδοχής μεταναστών	15
2. Διεθνής Μετανάστευση	17
2.1 Εισαγωγή	17
2.1.1 Προπολεμική Μετανάστευση	17
2.1.2 Μεταπολεμική Μετανάστευση	18
2.2 Σύγχρονη Διεθνής Μετανάστευση	21
2.2.1 Αμερική – Καναδάς	21
2.2.2 Ασία	22
2.2.3 Ωκεανία - Ειρηνικός	23
2.2.4 Αφρική	23
2.3 Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Μετανάστευση	23
3. Η Μετανάστευση στην Ελλάδα	27
3.1 Μεταναστευτική Εκροή Ελλήνων	27
3.1.1 Προπολεμική Μετανάστευση Ελλήνων	28
3.1.2 Μεταπολεμική Μετανάστευση Ελλήνων	28

3.2 Μεταναστευτική Εισροή στην Ελλάδα	29
3.2.1 Η Ελλάδα χώρα υποδοχής μεταναστών	29
3.2.2 Μεταναστευτική Εισροή Ελλήνων	30
3.2.2.1 Πόντιοι	32
3.2.2.2 Βορειοηπειρώτες	32
3.3 Αλλοδαποί Μετανάστες	33
3.3.1 Αλβανοί μετανάστες	34
3.3.2 Πολωνοί μετανάστες	34
3.4 Συνοπτικά	34
4. Πηγές Στατιστικών Δεδομένων Μεταναστευτικής Κίνησης	37
4.1 Εισαγωγή	37
4.2 Συνοριακές Καταγραφές	37
4.3 Απογραφές Πληθυσμού	39
4.4 ΟΑΕΔ	41
4.5 ΙΚΑ και ΟΓΑ	42
4.6 Έρευνες Εργατικού Δυναμικού	42
4.7 Υπουργείο Δημοσίας Τάξεως	42
4.8 Υπουργείο Εσωτερικών	43
4.9 Απογραφή Παλιννοστούντων Ομογενών από τη πρώην Σοβιετική Ένωση	43
5. Χαρακτηριστικά των Μεταναστών: Απογραφή 2001	45
5.1 Εισαγωγή	45
5.2 Χώρες Προέλευσης Μεταναστών	45
5.3 Φύλο	48
5.4 Ηλικία	49
5.5 Λόγος Προσέλευσης στην Ελλάδα	51
5.6 Εκπαίδευση	53
5.7 Οικογενειακή Κατάσταση	54
5.8 Απασχόληση	55

6. Κατανομή Μεταναστών κατά Νομό Ελλάδος	57
6.1 Εισαγωγή	57
6.2 Συντελεστές συσχέτισης	62
6.2.1 Συντελεστής συσχέτισης του Pearson (r)	63
6.2.2 Συντελεστής συσχέτισης του Spearman (r_s)	63
6.2.3 Υπολογισμός του Συντελεστή Συσχέτισης μεταξύ αλλοδαπών και ημεδαπών	63
6.3 Συσχετίσεις Επιλογής Προορισμού	64
6.4 Καμπύλες Lorenz	66
6.4.1 Κατανομή Μεταναστών και Πληθυσμού Ελλάδας	67
6.4.2 Κατανομή συνολικών μεταναστών και Αλβανών	72
6.4.3 Κατανομή συνολικών μεταναστών και Βουλγάρων	77
6.4.4 Κατανομή συνολικών μεταναστών και Γεωργιανών	78
6.4.5 Κατανομή συνολικών μεταναστών και Ρουμάνων	79
6.4.6 Συγκεντρωτικός πίνακας	80
7. Σύγκριση της δεκαετίας (1991-2001)	81
7.1 Μετανάστευση και πληθυσμός ξένης υπηκοότητας στην Ελλάδα	81
7.2 Η Μετανάστευση ως δημογραφική συνιστώσα του πληθυσμού της Ελλάδας	84
8. Γενικά Συμπεράσματα	87
Βιβλιογραφία	93

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Εισαγωγή

1.1 Ορισμός

Μετανάστευση είναι η μόνιμη ή προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης και διαμονής ενός ατόμου, μιας ομάδας ή ενός κοινωνικού συνόλου. Ως συνεχή ροή προσώπων από και προς μια άλλη περιοχή η μετανάστευση είναι μια από τις τρεις βασικές δημογραφικές διαδικασίες. Συγκεκριμένα, η μεταναστευτική κίνηση αποτελεί τον τρίτο, μετά τη γεννητικότητα και θνησιμότητα, παράγοντα ο οποίος καθορίζει το ρυθμό εξέλιξης του πληθυσμού και τη διάρθρωσή του κατά φύλο και ηλικία, ενώ έμμεσα επηρεάζει το μέγεθος και την αξία του παραγόμενου εθνικού προϊόντος (ΕΣΥΕ). Είναι η διαδικασία εκείνη η οποία συνεπάγεται τη μηχανική ή τεχνική ανανέωση και φθορά ενός πληθυσμού.

Η μετανάστευση διακρίνεται σε εσωτερική, όταν ο τόπος καταγωγής και ο τόπος προορισμού βρίσκονται στα όρια της ίδιας επικράτειας, και σε εξωτερική ή διεθνή, όταν η μετακίνηση γίνεται από τη μία επικράτεια στην άλλη. Η εξωτερική μετανάστευση διακρίνεται σε μετανάστευση στο εξωτερικό ή αποδημία, δηλαδή μετακίνηση ατόμων ή ομάδων προς την αλλοδαπή, και σε μετανάστευση από το εξωτερικό ή είσοδο μεταναστών, δηλαδή άφιξη ατόμων ή ομάδων από το εξωτερικό για να εγκατασταθούν σε μια χώρα. Η μετανάστευση από το εξωτερικό υποδιαιρείται σε παλιννόστηση, όταν αφορά άτομα που με τη θέλησή τους επιστρέφουν στη χώρα καταγωγής, και σε επαναπατρισμό, όταν την μετακίνηση την πραγματοποιεί η δημόσια εξουσία, όπως π.χ. συμβαίνει στην ανταλλαγή πληθυσμών (Dictionnaire Demographique Multilingue , Volume Francais , Liege 1981, σελ.105-109).

Τόσο ο εσωτερικός όσο και ο εξωτερικός μετανάστης αντιμετωπίζουν παρόμοια κοινωνικά και ατομικά προβλήματα: δυσκολία αφομοίωσης, κοινωνικής αποδοχής, ομαλής ένταξης στις συνθήκες του νέου περιβάλλοντος, προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού και εμπόδια στην καθημερινή ζωή. Βέβαια το μέγεθος και ο αριθμός των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο εξωτερικός μετανάστης είναι πολύ μεγαλύτερος, καθώς έχει επιπλέον να ξεπεράσει προβλήματα γλώσσας, θρησκείας, εθνικής ταυτότητας, ρατσισμού και ξενοφοβίας. Ωστόσο άτυπα έχει

καθιερωθεί στην ελληνική γλώσσα ο μετανάστης να περιγράφει τον εξωτερικό μετανάστη και για αυτό όταν θα χρησιμοποιείται ο όρος μετανάστευση θα περιγράφεται η εξωτερική μετανάστευση.

1.2 Ταξινομήσεις

Στη διεθνή βιβλιογραφία, ανάλογα με τον προσανατολισμό και το χαρακτήρα της μετανάστευσης, οι μεταναστευτικές κινήσεις διακρίνονται σε κατηγορίες ιδιαίτερου επιστημονικού ενδιαφέροντος. Ενδεικτικά αναφέρουμε τις εξής:

(α) Ανάλογα με το βαθμό οργάνωσης που παρουσιάζουν, οι μεταναστευτικές κινήσεις διακρίνονται σε οργανωμένες και μη οργανωμένες. Η μετανάστευση και η παλιννόστηση των ελλήνων υπηκόων στις δεκαετίες του 1960 και 1970 προς και από τη Δυτική Γερμανία, ανήκουν στην κατηγορία της οργανωμένης μεταναστευτικής κίνησης. Αντίθετα, η εισροή των οικονομικών μεταναστών που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια στη χώρα μας, μπορεί να χαρακτηριστεί ως μη οργανωμένη μεταναστευτική εισροή.

(β) Ανάλογα με την ομαδικότητα της διακίνησης, οι μεταναστευτικές κινήσεις ταξινομούνται σε ατομικές, ομαδικές και οικογενειακές. Η διάκριση αυτή παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, τόσο από πλευράς αιτιολόγησης των γεωγραφικών μετακινήσεων όσο και από πλευράς αξιολόγησης των επιδράσεων που ασκούνται στο οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον των τόπων αποστολής και υποδοχής.

(γ) Ανάλογα με τον νομότυπο τρόπο με τον οποίο πραγματοποιείται, η μεταναστευτική κίνηση χαρακτηρίζεται ως νόμιμη, στην περίπτωση που ικανοποιεί τους ισχύοντες νομικούς ή άλλους κανόνες της χώρας προέλευσης (ως προς την έξοδο από αυτήν) και της χώρας υποδοχής (ως προς την είσοδο και παραμονή σε αυτήν), και ως παράνομη (γνωστή και ως λαθρομετανάστευση) στην αντίθετη περίπτωση. Τις μέρες μας η λαθρομετανάστευση αντιπροσωπεύει ένα απροσδιόριστο αλλά σύμφωνα με τις ενδείξεις σημαντικό τμήμα της διεθνούς μετανάστευσης.

(δ) Ανάλογα με τη συμμετοχή του ατόμου στη λήψη απόφασης για μετανάστευση, οι μεταναστευτικές κινήσεις διακρίνονται σε εκούσιες και ακούσιες ή εξαναγκαστικές. Η εκούσια μετανάστευση περιλαμβάνει τους νόμιμους οικονομικούς μετανάστες, τα άτομα που

μεταναστεύουν ή επαναπατρίζονται με σκοπό την οικογενειακή επανασύνδεση, και τους φοιτητές που σπουδάζουν σε ξένη χώρα για διάστημα μεγαλύτερο του έτους. Στην εξαναγκαστική μετανάστευση περιλαμβάνονται οι πρόσφυγες, αυτοί που ζητούν άσυλο, τα άτομα που έχουν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν τον τόπο τους λόγω της επέλευσης σημαντικών οικολογικών καταστροφών (οικολογικοί μετανάστες) και τα θύματα του φαινομένου Trafficking, δηλαδή της βίαιης και παράνομης διακίνησης και εκμετάλλευσης προσώπων (κυρίως γυναικών και ανηλίκων). Οι πρόσφυγες και τα άτομα που ζητούν άσυλο προστατεύονται από ειδικές διεθνείς συνθήκες. Οι περιβαλλοντικές καταστροφές που προκαλούν οικολογική μετανάστευση μπορεί να έχουν προέλθει είτε από ανθρώπινη παρέμβαση (π.χ. Τσερνομπίλ) είτε από φυσικά φαινόμενα, όπως σεισμοί, εκρήξεις ηφαιστειών, πλημμύρες, παρατεταμένη ξηρασία, κ.λπ. Στις περισσότερες περιπτώσεις η οικολογική μετανάστευση εκδηλώνεται με τη μορφή εσωτερικής μετανάστευσης. Ως ένα βαθμό η λαθρομετανάστευση αποτελεί μορφή εξαναγκαστικής μετανάστευσης. Ας σημειωθεί πάντως ότι στη Δημογραφική Ανάλυση λαμβάνεται αποκλειστικά υπόψη η εκούσια (δηλαδή η επιλέξιμη από το άτομο) μετανάστευση.

(ε) Ανάλογα με τη ρυθμικότητα που παρατηρείται, οι μεταναστευτικές κινήσεις ταξινομούνται σε περιοδικές και σε άρρυθμες. Ιστορικά αποδεικνύεται ότι κατά κανόνα οι διεθνείς μεταναστευτικές κινήσεις είναι άρρυθμες. Η ρυθμικότητα του φαινομένου εκφράζεται κυρίως με τη μορφή εποχικών μεταναστευτικών κινήσεων. Οι εποχικές πληθυσμιακές μετακινήσεις έχουν πρόσκαιρο χαρακτήρα, συνδέονται με συγκεκριμένες οικονομικές δραστηριότητες (π.χ. κάλυψη αναγκών στον κλάδο του τουρισμού σε περιόδους αιχμής ή στον αγροτικό τομέα σε περιόδους συγκομιδής), και παρουσιάζουν ιδιαίτερη έξαρση μεταξύ περιοχών που βρίσκονται κοντά στα όρια γειτονικών χωρών. Οι μετανάστες της τελευταίας αυτής κατηγορίας είναι γνωστοί και με τον όρο συνοριακοί εργάτες.

(στ) Ανάλογα με το σκοπό μετακίνησης, η μετανάστευση διακρίνεται σε οικονομική ή επαγγελματική, η οποία περιλαμβάνει μετακινήσεις εργαζομένων ή γενικά ατόμων εργάσιμης ηλικίας που αναζητούν καλύτερες συνθήκες διαβίωσης, και σε δημογραφική, η οποία έχει συνήθως κοινωνικό χαρακτήρα και αποβλέπει κυρίως στην επανασύνδεση των οικογενειών, είτε σε χώρα υποδοχής είτε στη χώρα προέλευσης των μεταναστών (επαναπατρισμός).

Θεωρητικά η δημογραφική, η επαγγελματική και η οικονομική μετανάστευση αποτελούν μορφές εκούσιας νόμιμης πληθυσμιακής μετακίνησης, ωστόσο πολλές φορές ο όρος οικονομικός μετανάστης χρησιμοποιείται για τα άτομα που προσπαθούν να εισέλθουν με παράνομο τρόπο στο εσωτερικό μιας χώρας και που απασχολούνται στη χώρα εγκατάστασης χωρίς άδεια εργασίας.

(ζ) Ανάλογα με τη χρονική διάρκεια παραμονής των μεταναστών στον τόπο εγκατάστασης, η μετανάστευση διακρίνεται σε μόνιμη, όταν το διάστημα παραμονής υπερβαίνει το έτος, και σε προσωρινή, όταν το διάστημα παραμονής είναι μικρότερο του έτους.

1.3 Μεθοδολογικοί προβληματισμοί

Από τις εννοιολογικές τοποθετήσεις και αξιολογήσεις που προαναφέραμε προκύπτει ότι η μετανάστευση είναι ένα επαναλαμβανόμενο δημογραφικό φαινόμενο με πολύπλευρες οικονομικές, κοινωνικές, ψυχολογικές και περιβαλλοντικές διαστάσεις. Από καθαρά δημογραφική πλευρά, το ενδιαφέρον των ερευνητών επικεντρώνεται στο ρόλο που διαδραματίζει η μετανάστευση ως πληθυσμιακή συνιστώσα που επηρεάζει το μέγεθος, την αύξηση και τη σύνθεση του πληθυσμού.

Η μετανάστευση ως φαινόμενο είναι πολύ δύσκολο να οριοθετηθεί και να μετρηθεί διότι παρουσιάζει τεράστια ευρύτητα και πολυμορφία. Απόρροια αυτού είναι ότι η στατιστική προσέγγιση της μετανάστευσης προσκρούει σε περισσότερες δυσκολίες απ' ό,τι η μελέτη των υπολοίπων δημογραφικών συνιστωσών. Αυτό οφείλεται κυρίως στους εξής λόγους:

(α) Κατ' αρχήν ο ορισμός του «μετανάστη» δεν είναι πάντα τόσο προφανής και σαφώς προσδιορισμένος όσο στην περίπτωση της γέννησης και του θανάτου. Όπως έχει ήδη λεχθεί, τυπικά μετανάστες θεωρούνται τα άτομα που αλλάζουν τον τόπο διαμονής τους μόνιμα ή έστω για ένα σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα (μεγαλύτερο του έτους). Όμως υπό το φως των σύγχρονων εξελίξεων στο διεθνές οικονομικό και κοινωνικό περιβάλλον, η αυστηρή κατηγοριοποίηση των μεταναστών δεν είναι σε όλες τις περιπτώσεις εφικτή και ευδιάκριτη. Τα μεταναστευτικά ρεύματα είναι δυναμικά και εύπλαστα, περιλαμβάνουν πολλούς τύπους ατόμων με διαφορετικές προθέσεις, και ως ένα βαθμό επηρεάζονται από τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζονται και διαχειρίζονται από τις αρμόδιες διοικητικές υπηρεσίες και οργανισμούς, σε

εθνικό και διεθνές επίπεδο. Επιπλέον, συχνά η μία μορφή μετανάστευσης οδηγεί στην άλλη μέσω μιας κυκλικής διαδικασίας. Για παράδειγμα, τα άτομα τα οποία για κάποιο λόγο έχουν εξαναγκαστεί εγκαταλείψουν την πατρίδα τους μπορεί, ύστερα από ένα διάστημα, να καλέσουν άλλα μέλη της οικογένειάς τους για να επανασυνδεθούν, όταν αυτό επιτρέπεται από τους νόμους και τις διατάξεις της χώρας υποδοχής. Όπως γίνεται φανερό, η τελευταία αυτή ενέργεια προκαλεί οικογενειακή, δηλαδή εκούσια, μετανάστευση.

(β) Η ποσοτική και ποιοτική επάρκεια των μεταναστευτικών στατιστικών είναι υποδεέστερη εκείνων που αφορούν τη φυσική κίνηση του πληθυσμού, η δε συγκρισιμότητα των στοιχείων επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τα κατά περίπτωση εφαρμοζόμενα συστήματα στατιστικής παρακολούθησης του φαινομένου. Τα στοιχεία των γεννήσεων, θανάτων και γάμων καταγράφονται από ένα σταθερό και καθολικό ληξιαρχικό σύστημα, αντίστοιχο του οποίου δεν υπάρχει στην περίπτωση της μετανάστευσης (με εξαίρεση ίσως τις λιγότες χώρες στις οποίες λειτουργούν τα μητρώα πληθυσμού). Το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα την ελλειμματική αποτύπωση του μεγέθους του φαινομένου και την ανακριβή καταγραφή των χαρακτηριστικών των μεταναστών. Αυτή η κατάσταση επηρεάζει την ανάλυση των μεταναστευτικών τάσεων και προτύπων, δυσκολεύει την τεκμηρίωση των αιτιών και των επιδράσεων, και δυσχεραίνει τη διεξαγωγή προβλέψεων και προβολών. Σε μεγάλο βαθμό, οι διαφυγές και τα άλλα σφάλματα που περιέχουν οι μεταναστευτικές στατιστικές οφείλονται στην έκταση που λαμβάνει χώρα η λαθρομετανάστευση και η παράνομη απασχόληση οικονομικών μεταναστών.

(γ) Η δημογραφική ανάλυση της μετανάστευσης αποκτά μία επιπλέον ερευνητική διάσταση: εκτείνεται στο χρόνο και το χώρο. Σε αντίθεση με τη φυσική κίνηση του πληθυσμού, στη μετανάστευση εμπλέκονται δύο γεωγραφικοί ή διοικητικοί χώροι (τόπος προέλευσης και τόπος προορισμού) γεγονός που απαιτεί τη συνδυαστική μελέτη των μορφολογικών χαρακτηριστικών του μετανάστη και των δομικών χαρακτηριστικών του πληθυσμού των περιοχών μεταξύ των οποίων μετακινείται. Αυτό προκαλεί ιδιαίτερα προβλήματα κατά την κατάρτιση δεικτών που αποσκοπούν στη μέτρηση της έντασης του φαινομένου αναφορικά με τον προσδιορισμό του κατάλληλου πληθυσμού βάσης πάνω στον οποίο πρέπει να στηριχθούν τα δημογραφικά μέτρα. Για παράδειγμα, η μετανάστευση από το εξωτερικό δεν μπορεί να θεωρηθεί ως φαινόμενο στο οποίο ο πληθυσμός της χώρας υποδοχής εκτίθεται στον «κίνδυνο» της μεταναστευτικής κίνησης (όπως στη περίπτωση της θνησιμότητας ή της γονιμότητας) παρόλο που ο πληθυσμός αυτός

δέχεται ή υφίσταται τις θετικές ή αρνητικές επιδράσεις του φαινομένου. Αντίθετα, στην περίπτωση της αποδημίας θα μπορούσε ο πληθυσμός της χώρας αποστολής να ληφθεί ως πληθυσμός που εκτίθεται στον «κίνδυνο» της μεταναστευτικής κίνησης.

Οι διαφορετικές απόψεις και προσεγγίσεις που έχουν προταθεί κατά την κατάρτιση των ποσοτικών μέτρων της μετανάστευσης παρουσιάζονται πιο κάτω.

1.4 Προσδιοριστικοί παράγοντες μετανάστευσης

Η μελέτη της μετανάστευσης επικεντρώνεται σε τρία σημεία: ποιά είναι τα άτομα που μεταναστεύουν και για ποιό λόγο, ποιά είναι τα πρότυπα και η κατεύθυνση των πληθυσμιακών ρευμάτων, και τέλος, ποιές είναι οι επιδράσεις και οι συνέπειες της μετανάστευσης. Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά δεν είναι καθόλου απλή. Όπως ήδη αναφέραμε, η μετανάστευση ως φαινόμενο είναι πολύ δύσκολο να οριοθετηθεί και να μετρηθεί διότι παρουσιάζει τεράστια ευρύτητα και πολυμορφία. Όμως ακριβώς λόγω αυτής της ιδιομορφίας που εμφανίζει καθώς και των πολύπλευρων επιδράσεων που επιφέρει, η θεωρητική σύλληψη της μετανάστευσης αποτελεί πραγματική πρόκληση.

Προκειμένου να αναζητηθούν τα αίτια και να εκτιμηθούν οι επιδράσεις των μεταναστευτικών ρευμάτων στο κοινωνικο-οικονομικό και οικολογικο-δημογραφικό περιβάλλον, απαιτείται η συνδρομή ενός πλήθους επιστημονικών κλάδων από το γνωστικό χώρο της πολιτικής οικονομίας, της κοινωνιολογίας, της ψυχολογίας, της ιστορίας, της οικολογίας κ.α.. Παραδοσιακά, το επίκεντρο ενδιαφέροντος της επιστημονικής σκέψης εστιαζόταν στην αναζήτηση, ιεράρχηση και στάθμιση των κινήτρων και των αντικινήτρων της μετανάστευσης σε ατομικό επίπεδο, καθώς και στην επισήμανση των πολλαπλών επιρροών της σε συλλογικό επίπεδο. Αρχικά οι προσεγγίσεις αυτές είχαν θεωρητικό χαρακτήρα και στηρίζονταν σε επαγωγικά κυρίως αποδεικτικά σχήματα, σε πολλές εντούτοις περιπτώσεις ανέτρεχαν στο ιστορικό παρελθόν για την επιβεβαίωση και τη ρεαλιστική μετουσίωση των λογικών αυτών θεωρήσεων. Προοδευτικά, η ανάπτυξη της επιστημονικής σκέψης σε συνδυασμό με την καθιέρωση και βελτίωση των απογραφικών, δημοτολογικών και συνοριακών καταγραφών, συνέβαλαν στην πληρέστερη επεξεργασία των ιστορικών προτύπων και των θεωρητικών αναλύσεων του φαινομένου της μετανάστευσης. Σημείο αφετηρίας στη θεωρητική αναζήτηση αποτελεί η κοινότοπη ίσως επισήμανση ότι το άτομο μεταναστεύει με την προοπτική ότι οι

συνθήκες διαβίωσής του στον τόπο εγκατάστασης θα είναι καλύτερες από εκείνες που επικρατούν στον τόπο προέλευσης. Εμφανίζεται έτσι η εκούσια μετανάστευση ως αποτέλεσμα μιας διαδικασίας ποικίλων ποσοτικών και ποιοτικών παραγόντων έλξης-ώθησης. Το γεγονός αυτό οδήγησε τον ανθρωπο-γεωγράφο E. Ravenstein (1885, 1889) να διατυπώσει στα τέλη του 19^{ου} αιώνα ορισμένους «νόμους» οι οποίοι αναφέρονται στον οικονομικό χαρακτήρα και τις διαδοχικές φάσεις της μετανάστευσης, καθώς και την επιλεκτικότητα που παρουσιάζει το φαινόμενο ως προς τα χαρακτηριστικά των μεταναστών.

Πρόσφατα η επιστημονική ερμηνεία της μετανάστευσης έχει στηριχθεί σε πιο συστηματικές ερευνητικές προσπάθειες, οι οποίες έχουν οδηγήσει στη διατύπωση ορισμένων θεωριών, ερμηνευτικών μοντέλων και γενικευμένων ή εξειδικευμένων σχημάτων. Οι περισσότερες από αυτές τις προσεγγίσεις επικεντρώνονται στις αιτίες (κυρίως οικονομικής φύσης) που προκαλούν τη μετανάστευση και λιγότερο στη σφαιρική θεώρηση του φαινομένου, η οποία εκ των πραγμάτων πρέπει να καλύπτει ποικίλα επίπεδα και όψεις, όπως κοινωνικές και πολιτισμικές δομές, ζητήματα υγείας και ψυχολογίας, θέματα ασφάλειας (ιδίως μετά την 11^η Σεπτεμβρίου), κ.λπ. Στην ουσία πρόκειται περισσότερο για *ex post* ερμηνευτικά σχήματα παρά για ερευνητικά εργαλεία που θα μπορούσαν να συνεισφέρουν άμεσα στη διαμόρφωση προτάσεων μέτρων πολιτικής ή στη διατύπωση υποδειγμάτων δημογραφικών προβλέψεων. Με άλλα λόγια τα περισσότερα από τα προτεινόμενα θεωρητικά πλαίσια προσπαθούν όχι τόσο να ερμηνεύσουν το φαινόμενο της μετανάστευσης *per se* αλλά να αποσαφηνίσουν μια συγκεκριμένη πλευρά της ανθρώπινης συμπεριφοράς.

Από την περιεκτική αναδρομή στη διεθνή βιβλιογραφία γίνεται αμέσως σαφές ότι δεν υπάρχει μία γενικευμένη θεωρία της μετανάστευσης. Ωστόσο οι επιμέρους επιστημονικές απόψεις που έχουν αναπτυχθεί συμβάλλουν στην καλύτερη σύλληψη και αντίληψη διαφόρων πτυχών του φαινομένου, θέτοντας παράλληλα σοβαρές και συγκροτημένες υποθέσεις και παραδοχές προς εμπειρικό έλεγχο (για λεπτομερή ανάπτυξη του θέματος παραπέμπουμε στα εγχειρίδια των Brettel & Hollifield, 2000, Castles & Miller, 1996, Cohen, 1996, και Massey et al., 1998).

1.5 Οι επιπτώσεις της μετανάστευσης

Η μετανάστευση προκαλεί ένα ευρύ φάσμα οικονομικών, κοινωνικών, δημογραφικών, πολιτισμικών και πολιτικών επιπτώσεων. Οι επιπτώσεις είναι υπαρκτές και έντονες τόσο στη χώρα αποστολής όσο και στη χώρα υποδοχής των μεταναστών. Η μετανάστευση αποτελεί κομβικό σημείο στις αλλαγές που υφίστανται ως προς τη δομή και τη μορφή τους οι σύγχρονες κοινωνίες. Οι χώρες υποδοχής μεταναστών μπορούν να ομαδοποιηθούν σε δύο μεγάλες κατηγορίες, τις χώρες εκείνες οι οποίες υποδέχονται τους αλλοδαπούς ως μελλοντικούς τους πολίτες και οι χώρες εκείνες οι οποίες υποδέχονται τους μετανάστες ως εργατική δύναμη. Στην πρώτη κατηγορία μπορούμε να εντάξουμε τις Η.Π.Α., την Αυστραλία και το Καναδά, ενώ στη δεύτερη τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Σε κάθε περίπτωση οι μετανάστες πρώτης γενιάς έχοντας να αντιμετωπίσουν προβλήματα γλώσσας, διαφορετικής κουλτούρας και πολιτισμικών αξιών υφίστανται σημαντική προκατάληψη και μια σειρά διακρίσεων, η οποία μπορεί να εξαλειφθεί στη δεύτερη γενιά μεταναστών, ανάλογα με το βαθμό προσαρμογής τους στη κοινωνική οργάνωση της νέας τους χώρας. Οι μετανάστες δεύτερης γενιάς ακόμη και αν παραμείνουν σε χαμηλή κοινωνική θέση εξαιτίας των εκπαιδευτικών προβλημάτων που θα αντιμετωπίσουν, πιθανότητα θα υιοθετήσουν ευκολότερα από τους γονείς τους τον τρόπο ζωής της νέας χώρας και θα έχουν μια σχετικά ομαλή διαδικασία κοινωνικοποίησης. Ωστόσο σε κάθε περίπτωση οι μετανάστες θα εξακολουθήσουν να είναι η ομάδα με τη χειρότερη εργασία και κοινωνική ενσωμάτωση πολύ μετά την έναρξη του μεταναστευτικού ρεύματος. Οι οικονομικές επιπτώσεις της μετανάστευσης αποτελούν αντικείμενο διστάμενων απόψεων. Οι αλληλεπιδράσεις που αναπτύσσονται είναι σύνθετες και ο βασικός στόχος είναι η διερεύνηση των επιπτώσεων της μετανάστευσης στο ρυθμό οικονομικής μεγέθυνσης, στους μισθούς των αυτοχθόνων εργαζομένων και τα δημόσια οικονομικά.

Ο προσδιορισμός των οικονομικών επιπτώσεων της μετανάστευσης συνδέεται με την υιοθέτηση ή μη ορισμένων απλουστευτικών υποθέσεων, όπως:

(α) Η εισροή μεταναστών αυξάνει το εργατικό δυναμικό, ωστόσο η αύξηση του Α.Ε.Π. επηρεάζεται εκτός από την αύξηση του εργατικού δυναμικού και από την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, που οφείλεται στο γεγονός ότι οι μετανάστες εργάζονται με υποτυπώδης συνθήκες εργασίας και χαμηλότερες αμοιβές. Άρα, η μετανάστευση έχει διπλή θετική επίπτωση στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας υποδοχής.

(β) Η εισαγωγή φτηνού εργατικού δυναμικού επηρεάζει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας στη χώρα υποδοχής, βελτιώνοντας το συγκριτικό πλεονέκτημα της χώρας σε κλάδους έντασης εργασίας, οδηγώντας σε θετικές επιπτώσεις στο εμπορικό ισοζύγιο.

(γ) Η εισαγωγή εργατικού δυναμικού, ενδέχεται να δημιουργήσει επενδυτικές ευκαιρίες, αυξάνοντας τις καθαρές επενδύσεις, τη παραγωγή, αλλά και την απασχόληση των αυτοχθόνων εργαζόμενων.

(δ) Η εργασία των αλλοδαπών, στο βαθμό που πρόκειται για νόμιμη απασχόληση, επιδρά στα δημόσια οικονομικά και αυξάνει τη μάζα των ετήσιων ασφαλιστικών εισφορών. Η αύξηση των φορολογικών εσόδων βοηθά στο περιορισμό των δημοσίων ελλειμμάτων, περιορίζοντας την προσφυγή του κράτους στο δανεισμό, μειώνοντας έτσι το ύψος των επιτοκίων, γεγονός που επιφέρει αλυσιδωτές θετικές επιπτώσεις στις επενδύσεις, τη παραγωγή και την απασχόληση.

(ε) Οι μετανάστες οι οποίοι καταλαμβάνουν θέσεις ανειδίκευτου προσωπικού, αποδεχόμενοι χαμηλότερες αμοιβές, έχουν παραγωγικότητα κατά πολύ υψηλότερη από τις αποδοχές τους, οδηγώντας σε βελτίωση της εγχώριας παραγωγικότητας. Το συγκεκριμένο όφελος μεγιστοποιείται όσο η εργασία των μεταναστών έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά από των γηγενών εργαζομένων.

Η μετανάστευση έχει διαφορετικές επιπτώσεις ανάλογα με τις υποθέσεις στις οποίες στηρίζεται η εμπειρική μελέτη την οποία εξετάζουμε. Στη μελέτη για τις Η.Π.Α. προκύπτει ότι η μετανάστευση είχε θετικό αποτέλεσμα στα μακροοικονομικά μεγέθη της αμερικάνικης οικονομίας, καθώς οι μετανάστες έχουν μικρή αρνητική επίπτωση στους μισθούς των γηγενών εργαζομένων, ενισχύουν τη κερδοφορία των επιχειρήσεων, βελτιώνουν την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας, επεκτείνουν το συγκριτικό πλεονέκτημα της οικονομίας και σε άλλους κλάδους. Ωστόσο υπάρχουν μελετητές που τονίζουν τις αρνητικές επιπτώσεις του ανταγωνισμού μεταναστών-αυτοχθόνων εργαζομένων. Η μετανάστευση θεωρείται σε μεγάλο βαθμό υπεύθυνη για την ανάπτυξη οπισθοδρομικών μορφών εκμετάλλευσης της εργασίας και τη παραβίαση του θεσμικού πλαισίου ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων από τη πλευρά της εργοδοσίας. Σύμφωνα με τη μελέτη του *Borjas* (1994) ο χαρακτήρας των μεταναστευτικών ρευμάτων έχει αλλάξει με αποτέλεσμα να είναι δύσκολο στη σημερινή εποχή να υποστηριχθεί η ύπαρξη οικονομικού οφέλους, καθώς τα νέα κύματα μεταναστών επιδεικνύουν μικρότερη κοινωνική κινητικότητα και μικρή ικανότητα αναβάθμισης των γνώσεων και των δεξιοτήτων τους. Οι αυτόχθονες

εργαζόμενοι οι οποίοι απασχολούνται στους τομείς που κατευθύνονται οι μετανάστες και βρίσκονται περίπου στο ίδιο επίπεδο ειδίκευσης, υφίστανται τη μεγαλύτερη πίεση στις αμοιβές τους. Ωστόσο, υπάρχει η δυνατότητα βελτίωσης της θέσης των υπολοίπων αυτοχθόνων εργαζομένων, καθώς ωφελούνται από την αύξηση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων από την αύξηση της συνολικής ζήτησης που δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας σε κλάδους παραγωγής πέρα από αυτούς που συγκεντρώνονται οι μετανάστες.

Τα δημόσια οικονομικά επηρεάζονται θετικά από τη παρουσία των μεταναστών, καθώς η αύξηση των φορολογικών εσόδων υπερβαίνει τις δημόσιες δαπάνες που προκαλεί η παρουσία τους. Οι μετανάστες ενώ τυπικά δικαιούνται αναλόγων κοινωνικών παροχών με τους αυτόχθονες, απολαμβάνουν λιγότερες, είτε διότι συναντούν πραγματικά εμπόδια και γραφειοκρατικές δυσκολίες, είτε διότι είναι νέοι σε ηλικία και έχουν μικρότερες ανάγκες πρόνοιας, περίθαλψης και προστασίας.

Η μελέτη του Εθνικού Ινστιτούτου Δημογραφικών Μελετών της Γαλλίας, έδειξε ότι οι νεοεισερχόμενοι μετανάστες καταλαμβάνουν υποδεέστερες εργασίες, πρόσκαιρες και αμειβόμενες με χαμηλούς μισθούς. Αυτό επιτρέπει στους ήδη εγκατεστημένους μετανάστες να μετακινούνται σε καλύτερης ποιότητας θέσεις απασχόλησης. Σταδιακά, ο μετανάστης μαθαίνει να προστατεύεται από τις αυθαιρεσίες της εργοδοσίας. Σύμφωνα με τη μελέτη οι επιπτώσεις έλευσης νέων μεταναστών είναι σημαντικότερες στους παλαιούς μετανάστες, παρά στους αυτόχθονες εργαζομένους. Η συμμετοχή των αλλοδαπών εργαζομένων ως ανειδίκευτων εργαζομένων στο πρωτογενή και δευτερογενή τομέα γίνεται συχνά με χαμηλές αποδοχές, ανασφάλεια απασχόλησης, υποτυπώδεις συνθήκες διαβίωσης, επιτρέποντας τη διαμόρφωση χαμηλών κατώτατων ημερομισθίων στους κλάδους αυτούς. Τα χαμηλά ημερομίσθια αν και προκαλούν συρρίκνωση του πραγματικού εισοδήματος τόσο των ντόπιων όσο και των αλλοδαπών εργαζομένων, έχουν θετική επίδραση στην ανταγωνιστικότητα και την κερδοφορία των επιχειρήσεων, συμβάλλοντας αποφασιστικά στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας υποδοχής των μεταναστών. Η μετανάστευση ενδέχεται να επηρεάσει θετικά την απασχόληση, καθώς οι νέοι μετανάστες απασχολούνται σε θέσεις εργασίας για τις οποίες δεν υπάρχει επαρκής προσφορά εργασίας από τη πλευρά του εγχώριου εργατικού δυναμικού, με αποτέλεσμα να διατηρούνται και να αναπτύσσονται οι τομείς δραστηριότητας που απασχολούν μετανάστες και να μετατίθεται ο εγχώριος ενεργός πληθυσμός προς περισσότερο αποδοτικές δραστηριότητες ή

καλύτερα αμειβόμενες θέσεις εργασίας. Στην αγορά εργασίας η διείδυση των μεταναστών επιτρέπει σε ένα σημαντικό αριθμό ντόπιων εργαζομένων να ξεφύγουν από τη προσφορά ανειδίκευτης εργασίας και να εξελιχθούν επαγγελματικά. Οι άνθρωποι αυτοί έχουν κάθε συμφέρον να μην εξελιχθούν οι μετανάστες επαγγελματικά προκειμένου να διατηρήσουν τη θέση τους. Οι μετανάστες ταυτόχρονα έχουν να αντιμετωπίσουν και την εχθρική στάση των ανειδίκευτων ντόπιων εργαζομένων οι οποίοι παρατηρούν ότι τα εγχώρια κατώτατα ημερομίσθια καθιλώνονται, υποβαθμίζοντας την οικονομική τους θέση και θεωρούν ως αποκλειστικά υπεύθυνους για την εξέλιξη αυτή τους μετανάστες.

Τα προβλήματα που υπάρχουν στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε σχέση με την υψηλή ανεργία και την οικονομική στενότητα στο τομέα των κοινωνικών δαπανών, καθιστούν την αγορά εργασίας και την κοινωνική προστασία ως δύο από τους βασικούς τομείς με τους οποίους συνδέεται η επιχειρηματολογία για τη στήριξη ή αποτροπή της μετανάστευσης. Η συμμετοχή αλλοδαπών εργαζομένων εξελίσσεται σε δομικό και αναπόσπαστο κομμάτι της αγοράς εργασίας των Ευρωπαϊκών χωρών. Η μετανάστευση στο βαθμό που υποσκάπτει την ενότητα της εργατικής τάξης, οδηγεί στη μείωση της διαπραγματευτικής ισχύς των συνδικάτων, καθώς οι μετανάστες προκειμένου να βρουν εργασία, αδιαφορούν για την υπογραφή συλλογικής σύμβασης εργασίας και αποδέχονται όρους εργασίας με χαμηλά ημερομίσθια, ανύπαρκτη ασφάλιση και υποτυπώδεις συνθήκες εργασίας. Οι μετανάστες σύμφωνα με τα στοιχεία Ο.Ο.Σ.Α., καταλαμβάνουν συγκριτικά με τους γηγενείς κατοίκους, θέσεις στο δευτερογενή τομέα. Ωστόσο, επειδή τα ποσοστά λαθρομετανάστευσης και παράνομης εργασίας είναι υψηλά και άγνωστα, τα στοιχεία είναι ενδεικτικά. Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο οι τομείς της μεταποίησης, των κατασκευών και της παροχής υπηρεσιών, οι οποίοι αποτελούν τους βασικούς τομείς απασχόλησης των μεταναστών απασχολούν το 65% των αλλοδαπών εργαζομένων. Το χαμηλό ποσοστό στον αγροτικό τομέα, εκτιμάται ότι είναι αποτέλεσμα της εποχικής και παράνομης εργασίας των αλλοδαπών στο τομέα αυτό. Η παραοικονομία στην Ελλάδα είναι εκτεταμένη και η έλευση των λαθρομεταναστών εκτιμάται ότι αύξησε το φαινόμενο της παράνομης ή «μαύρης» εργασίας στη χώρα. Το 1988 σε έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τη παραοικονομία στην Ελλάδα, εκτιμήθηκε ότι τα άτομα που απασχολούνταν ως αδήλωτοι μισθωτοί ήταν από 1.300.000 ως 1.750.000, με τους αλλοδαπούς να είναι μόλις 150.000 ως 200.000. Σήμερα τα δεδομένα έχουν αλλάξει, ο αριθμός των αλλοδαπών εργαζομένων έχει τουλάχιστον

τριπλασιαστεί. Σε μελέτη του ΚΕΠΕ (1992), εκτιμάται ότι για τη περίοδο 1982-88 το ποσοστό της παραοικονομίας στη χώρα ως προς το ΑΕΠ αυξήθηκε από 27,6% σε 31,2%. Οι εκτιμήσεις αυτές δεν επιτρέπουν να υπολογιστεί το ποσοστό της παράνομης εργασίας, αλλά αποτελούν ενδείξεις για την έκταση των κλάδων και των δραστηριοτήτων που κινούνται «παράλληλα» με την επίσημη οικονομία. Η μελέτη του Ο.Ο.Σ.Α.(1999) για την έκταση της παραοικονομίας στην Ευρώπη τη δεκαετία του '90, ανέδειξε την Ελλάδα πρώτη με 29% έναντι 27,8% για τη δεύτερη Ιταλία. Οι έλεγχοι που πραγματοποίησε το Ι.Κ.Α. σε ένα δείγμα επιχειρήσεων κατά τους πρώτους μήνες του 2000, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ένας εργαζόμενος στους τέσσερις (αλλοδαπούς και Έλληνες) δεν είναι δηλωμένος στο Ι.Κ.Α.. Για τους αλλοδαπούς το ποσοστό των μη δηλωμένων είναι 38%, αλλά πρέπει να επισημανθεί ότι η δήλωση ενός αλλοδαπού στο Ι.Κ.Α. δεν σημαίνει ότι ο αλλοδαπός αυτός είναι νόμιμος ως προς την παραμονή και την εργασία.

Η ελληνική κοινωνία αντιμετωπίζει με μεγάλη επιφύλαξη τους οικονομικούς μετανάστες, εκτιμώντας ότι είναι ο βασικός λόγος της ύπαρξης ανεργίας. Η εκτίμηση αυτή βασίζεται στην υπόθεση ότι ο αριθμός των θέσεων εργασίας στη χώρα είναι συγκεκριμένος, σταθερός και προσδιοριζόμενος από τις εσωτερικές εξελίξεις. Ωστόσο είναι προφανές ότι σε μια παγκοσμιοποιημένη οικονομία οι εξελίξεις συνδέονται με τις διεθνείς συνθήκες και αλλαγές. Η ελληνική οικονομία μετά τις δυο πετρελαϊκές κρίσεις στη δεκαετία του '70 αντιμετωπίζει σειρά διαρθρωτικών προβλημάτων που σε μεγάλο βαθμό ευθύνονται για την υψηλή ανεργία στη χώρα, η οποία τα τελευταία χρόνια αυξήθηκε εξαιτίας της σταθεροποιητικής οικονομικής πολιτικής στο πλαίσιο της Ο.Ν.Ε.

Η μελέτη των *Sarris & Zografakis* (1999) έδειξε ότι τα 2/3 του ελληνικού πληθυσμού επωφελούνται από τη παρουσία των οικονομικών μεταναστών, έναντι του 1/3 που ζημιώνεται. Οι μετανάστες διακρίνονται σε αυτούς που καταλαμβάνουν θέσεις οι οποίες δεν ενδιαφέρουν τους γηγενείς και σε αυτούς που καταλαμβάνουν θέσεις που διεκδικούν και οι γηγενείς, λειτουργώντας έτσι ανταγωνιστικά προς αυτούς. Οι μετανάστες οι οποίοι απασχολούνται σε θέσεις για τις οποίες δεν υπάρχει ζήτηση, αυξάνουν τη παραγωγή, την ενεργό ζήτηση και τη κερδοφορία, οδηγώντας σε πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις στο σύνολο της οικονομίας, σύμφωνα με την Κευνσιανή θεωρία του πολλαπλασιαστή. Άρα, όσο υψηλότερη είναι η

απασχόληση των μεταναστών σε κλάδους μειωμένου ενδιαφέροντος, τόσο θετικότερα είναι τα αποτελέσματα στο εισόδημα και την απασχόληση των Ελλήνων.

Ο τελικός προσδιορισμός των επιπτώσεων της μετανάστευσης στην απασχόληση εξαρτάται από το εάν τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα υπερκαλύπτουν ή όχι τις θέσεις που χάνουν οι γηγενείς από τους μετανάστες που διεκδικούν θέσεις που ενδιαφέρουν και τους Έλληνες. Οι κατασκευές όπου κυριαρχούν οι ανειδίκευτοι εργάτες, είναι ένας κλάδος που οι μετανάστες με τα χαμηλά ημερομίσθια υποκατέστησαν τους Έλληνες, ωστόσο χωρίς τον όγκο και τις αμοιβές των μεταναστών πολλά μεγάλα έργα δεν θα είχαν κατασκευαστεί με τον ίδιο ρυθμό και το ίδιο κόστος και άρα δεν θα υπήρχαν οι σημερινές θετικές επιπτώσεις στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας.

Η μετανάστευση επιφέρει σημαντικές μεταβολές στις χώρες αποστολής μεταναστών. Η εξαγωγή εργατικού δυναμικού μειώνει τη προσφορά εργασίας στο εσωτερικό της χώρας και έτσι μειώνει την ανεργία. Η Ελλάδα μεταπολεμικά αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα χώρας στην οποία η εξωτερική μετανάστευση βοήθησε στην αντιμετώπιση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης που χαρακτήριζαν τη χώρα. Η υπερπροσφορά εργασίας στην χώρα ήταν απόρροια της εσωτερικής μετανάστευσης προς τα αστικά κέντρα, γεγονός το οποίο δεν προκλήθηκε τόσο από την εκβιομηχάνιση της χώρας όσο από την εγκατάλειψη της γεωργίας από τους κατοίκους της υπαίθρου.

Η μετανάστευση είναι ένας αποτελεσματικός τρόπος αντιμετώπισης των κοινωνικών πιέσεων που δημιουργούνται από την ανεργία και αποτελούν κίνδυνο για τη ισχύουσα τάξη πραγμάτων. Οι δεσμοί μεταξύ των μεταναστών και των μελών της οικογένειας που παραμένουν στην πατρίδα, ενισχύουν τα μεταναστευτικά εμβάσματα από τους μετανάστες προς τα προστατευόμενα μέλη της οικογένειας τους. Τα εμβάσματα αυτά επιδρούν θετικά στην ισοσκελίση του ισοζυγίου πληρωμών καθώς αυξάνουν τα συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας. Σε πρώτη φάση τα εμβάσματα χρησιμοποιήθηκαν για να καλύψουν τις άμεσες οικονομικές ανάγκες των οικογενειών των μεταναστών, ενισχύοντας την αγορά καταναλωτικών η οποία βελτίωσε τη θέση των λαϊκών στρωμάτων, καθώς αυξήθηκε η καταναλωτική τους δύναμη. Ωστόσο καθώς τα εμβάσματα δεν αξιοποιήθηκαν σε παραγωγικές επενδύσεις και η πλειοψηφία των αγαθών που αγοράστηκαν ήταν εισαγόμενα, η όποια θετική επίδραση των εμβασμάτων είχε παροδική επίδραση.

1.6 Παράνομη μετανάστευση στην Ευρώπη

Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (IOM) εκτιμά ότι στις μέρες μας υπάρχουν τουλάχιστον 3 εκατ. Παράνομοι μετανάστες στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε αντίθεση με τα 2 εκατ. που υπήρχαν το 1991 και απ' τους οποίους καταβάλουν μεγάλες προσπάθειες να νομιμοποιηθούν περίπου οι μισοί. (IOM,2000)

Οι περισσότεροι παράνομοι μετανάστες καταφθάνουν μέσω των μεσογειακών χωρών και της Ανατολικής Ευρώπης. Εκτιμάται ότι κάθε χρόνο εκατοντάδες χιλιάδες παράνομοι μετανάστες από την Αφρική, την Ανατολική Ευρώπη, την Μέση Ανατολή, την Κεντρική Ασία και Κίνα προσπαθούν να εισέλθουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Μερικά παραδείγματα παράνομων μεταναστών αποτελούν:

- Μόνο το 2001, περίπου 10.000 παράνομοι μετανάστες έγιναν αντιληπτοί κοντά στην ακτή Tarifa (Cadiz) στην Ισπανία.
- Η Γερμανική Αστυνομία εκτιμά ότι περίπου 100.000 μετανάστες μεταφέρονται παράνομα στην Γερμανία κάθε χρόνο (The German Police Trade Union).
- Περίπου 95.000 Αλβανοί, Ρουμάνοι και Ιρακινοί εισέρχονται παράνομα κάθε χρόνο στην Ελλάδα.
- Στο Ηνωμένο Βασίλειο βρίσκονται 1 εκατ. παράνομοι μετανάστες. (United Kingdom Immigration Service Union)
- Οι παράνομοι μετανάστες στο Βέλγιο φτάνουν τους 90.000 (Belgium anti-racism centre).
- Η Ιρλανδική αστυνομία εκτιμά ότι περίπου 10.000 μετανάστες εργάζονται παράνομα στη χώρα.
- Υπολογίζεται ότι στη Γαλλία βρίσκονται περίπου 500.000 και στη Πορτογαλία περίπου 60.000 παράνομοι μετανάστες.

Αρκετές χώρες στην Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθούν μέσω κατάλληλων προγραμμάτων και σχεδίων, για την νομιμοποίηση των παράνομων μεταναστών.

Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (IOM) και ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (OECD) υπολογίζουν ότι τα συγκεκριμένα προγράμματα επηρέασαν περίπου 1.5 εκατ. ανθρώπους μέσα στη δεκαετία του 1990: η Ιταλία νομιμοποίησε 716.000 παράνομους μετανάστες, η Ελλάδα δέχτηκε 370.000 ανθρώπους το 1997-1998, κυρίως από τις

Βαλκανικές χώρες και την Ανατολική Ευρώπη, η Ισπανία νομιμοποίησε 260.000 μετανάστες, κυρίως από την Αφρική και την Λατινική Αμερική, ενώ η Πορτογαλία νομιμοποίησε 61.000 μετανάστες.

1.7 Η μεταναστευτική πολιτική των χωρών υποδοχής μεταναστών

Η μεταναστευτική πολιτική των χωρών υποδοχής και αποστολής μεταναστών, περιλαμβάνει το σύνολο των δράσεων και μέτρων που επηρεάζουν τον αριθμό των διακινούμενων μεταναστών, τις χώρες κατεύθυνσης των μεταναστών, το διάστημα παραμονής τους στη χώρα που μετανάστευσαν και τις συνθήκες εργασίας που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες.

Η μεταναστευτική πολιτική μπορεί να διαχωριστεί σε δυο μεγάλες ομάδες μέτρων που μπορούν να αναληφθούν:

A) Μέτρα ρύθμισης και ελέγχου της εισόδου, της διαμονής και της απασχόλησης των μη πολιτών μιας συγκεκριμένης κοινωνίας, συμπεριλαμβανομένων των μέτρων για ενθάρρυνση της επιστροφής ή προσωρινής διαμονής και καταπολέμησης της λαθρομετανάστευσης.

B) Μέτρα αντιμετώπισης των ήδη εγκατεστημένων μεταναστευτικών πληθυσμών. Δηλαδή το σύνολο των μέτρων κοινωνικής πολιτικής που αφορά τις πολιτικές ένταξης και ενσωμάτωσης των μεταναστών στους τομείς της εκπαίδευσης, της στέγασης, της κοινωνικής ασφάλισης, της υγείας-πρόνοιας και απασχόλησης.

Ο πρώτος άξονας μέτρων αντιστοιχεί στη καθαρά μεταναστευτική πολιτική μιας χώρας και έχει χαρακτήρα περισσότερο «κατασταλτικό», «αμυντικό», «αστυνομικό» και «απωθητικό» έναντι των μεταναστών. Ο δεύτερος άξονας μέτρων αντιστοιχεί στις πολιτικές ένταξης και ενσωμάτωσης, οι οποίες ως στόχο έχουν τη δημιουργία των νόμιμων και τυπικών προϋποθέσεων σύγκλισης των μεταναστών με τους γηγενείς πολίτες.

Οι χώρες υποδοχής μεταναστών μπορούν να διακριθούν στις χώρες εκείνες οι οποίες βλέπουν τους μετανάστες ως μόνιμη λύση στο δημογραφικό τους πρόβλημα (Blanchet, 1988) και τις χώρες εκείνες οι οποίες αντιμετωπίζουν τους μετανάστες ως προσωρινή και άμεση λύση στην υπερβάλλουσα προσφορά εργασίας των επιχειρήσεων τους κατά τις περιόδους έντονης οικονομικής ανάπτυξης. Στη πρώτη ομάδα χωρών μπορούμε να περιλάβουμε τις Η.Π.Α., το Καναδά και την Αυστραλία, ενώ στη δεύτερη ομάδα κατατάσσουμε κυρίως τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και ειδικότερα τη Γερμανία.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Διεθνής Μετανάστευση

2.1 Εισαγωγή

Η Ευρώπη του 19ου και του 20ου αιώνα «σημαδεύτηκε» από έντονα μεταναστευτικά ρεύματα, τόσο μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών (ενδοηπειρωτική ή ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση), όσο και από την Ευρώπη προς την Αμερική και την Ωκεανία (διηπειρωτική ή υπερπόντια μετανάστευση). Με σημείο σταθμό το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο μπορούμε να διακρίνουμε σε δυο μεγάλες μεταναστευτικές φάσεις: τη προπολεμική και τη μεταπολεμική μετανάστευση.

2.1.1 Προπολεμική Μετανάστευση

Η προπολεμική μετανάστευση είναι κατά κύριο λόγο υπερπόντια και όχι ενδοηπειρωτική. Η κύρια κατεύθυνση της προπολεμικής μετανάστευσης είναι από την Ευρώπη στη Βόρειο Αμερική. Η υπερπόντια μετακίνηση του διαστήματος από το 1840 έως και το 1914 αποτελεί τη χρυσή εποχή της μετανάστευσης και την εντυπωσιακότερη μετακίνηση των Ευρωπαϊκών γεωργικών πληθυσμών στις βιομηχανικές Η.Π.Α.. Ειδικότερα μόνο το διάστημα 1879-1914, 35 εκατομμύρια Ευρωπαίοι εγκαταλείπουν την Ευρώπη και εγκαθίστανται στην Αμερική. Οι βασικοί λόγοι της μετανάστευσης αυτής είναι: α) η ανεπάρκεια καλλιεργήσιμων εδαφών στην Ευρώπη και η προσδοκία απόκτησης μέρους των απέραντων και ανεξερεύνητων εκτάσεων της Αμερικής, β) η δημογραφική έκρηξη της Ευρώπης από 187 εκατομμύρια το 1800, σε 266 εκατομμύρια το 1850, γ) στην ανάπτυξη των μεταφορικών μέσων. Οι χώρες οι οποίες τροφοδότησαν το μεταναστευτικό ρεύμα είναι: η Ιρλανδία, όπου η ολική καταστροφή της παραγωγής πατάτας του 1840 και του 1846, οδηγεί στην έξοδο από τη χώρα 4 εκατομμυρίων φτωχών Ιρλανδών έως το 1914, η Γερμανία σε δύο φάσεις: 1880-1900 και 1919-1934, οπότε και μετανάστευσαν στην Αμερική 5,5 εκατομμύρια Γερμανοί, η Πολωνία, οι Σκανδιναβικές χώρες, οι χώρες που αποτελούσαν την Αυστροουγγαρία, η Σερβία και η Ρωσία (συνολικά

μετανάστευσαν 3 εκατομμύρια Σλάβοι), η Μεγάλη Βρετανία (τόσο προς την Αμερική όσο και προς τις Βρετανικές αποικίες), η Ιταλία, η οποία μεταξύ 1875 και 1925 έχασε 9 εκατομμύρια πολίτες, τα 2/3 των οποίων κατευθύνθηκαν στην Αμερική και η Ισπανία με κύρια κατεύθυνση τη Λατινική Αμερική.

Η προπολεμική ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση συνδέεται: α) με εκτεταμένες εποχιακές μετακινήσεις πληθυσμού μεταξύ γειτονικών χωρών με στόχο τη κάλυψη των αυξημένων εποχιακών αναγκών της γεωργίας και β) με εκτεταμένες αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών τη περίοδο 1919-1923, ως απόρροια της συμφωνίας ειρήνης του Α' Παγκοσμίου Πολέμου. Οι αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών που συμφωνήθηκαν από τις συνθήκες του Νειγύ (1919) και της Λωζάνης (1923), στόχευαν στην ομογενοποίηση των εθνικών πληθυσμών, στην εξάλειψη των μειονοτήτων και το περιορισμό των εστιών έντασης και σύγκρουσης μεταξύ των Ευρωπαϊκών κρατών. Οι μετακινήσεις αυτές, οι οικονομικές επιπτώσεις των οποίων υπήρξαν αναμφισβήτητες είχαν έναν σαφώς πολιτικό στόχο, την επίτευξη διαρκούς ειρήνης. Η Γαλλία τη περίοδο αυτή υποδέχεται το μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών-εργατών, προερχόμενων κυρίως από την Ιταλία, την Ισπανία, τη Πολωνία και τις Γαλλικές αποικίες. Στην απογραφή του 1931 οι αλλοδαποί στην Γαλλία ανέρχονται στις 2.700.000 αντιπροσωπεύοντας το 7,4% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας.

2.1.2 Μεταπολεμική Μετανάστευση

Η Ευρώπη του 1945 δεν έχει καμία σχέση με την Ευρώπη του 1939, εξέρχεται βαθιά τραυματισμένη από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και έχει χάσει την ηγεμονική της θέση στον πλανήτη. Οι Ευρωπαϊκές οικονομίες έχουν συνθλιβεί, οι Αποικιοκρατικές Αυτοκρατορίες της Μ. Βρετανίας, της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ιταλίας και των Κάτω Χωρών έχουν καταρρεύσει ή βρίσκονται στα πρόθυρα της κατάρρευσης. Το ευάλωτο της Αυστραλίας στην ιαπωνική επίθεση κατά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο έπεισε τους ηγέτες της ότι ο πληθυσμός της έπρεπε να αυξηθεί, προκειμένου να ενισχυθεί η άμυνα και η οικονομία της χώρας. Έτσι, μεταπολεμικά αναδεικνύεται η Αυστραλία ως χώρα προορισμού των μεταναστών, περιορίζοντας εν μέρει τη μετανάστευση στις Η.Π.Α.. Συγκεκριμένα το διάστημα 1947-1973 μετανάστευσαν στην Αυστραλία 3.095.570 άτομα, από τα οποία 1.234.400 από την Αγγλία και 1.286.400 από άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. (Ιστορία των Ελλήνων, Τόμος 14, Εκδόσεις Δομή).

Η Ευρώπη μεταπολεμικά παύει να είναι η ήπειρος που μόνο αποστέλλει μετανάστες, αλλά δέχεται στα εδάφη της ένα σημαντικό μεταναστευτικό ρεύμα τροφοδοτούμενο κυρίως από τις πρώην Ευρωπαϊκές αποικίες. Ειδικότερα, η Μεγάλη Βρετανία υποδέχεται ένα σημαντικό αριθμό μεταναστών από την Ινδία, το Πακιστάν και το Μπαγκλαντές και η Γαλλία από τη Βόρεια Αφρική.

Η οικονομική ανάπτυξη της Δυτικής Ευρώπης στις δεκαετίες του 1950 και 1960, οδήγησε στην απορρόφηση του εργατικού δυναμικού των χωρών αυτών και στην ανάγκη εισόδου νέων εργαζομένων προκειμένου να καλυφθεί η υπερβάλλουσα ζήτηση εργασίας. Σε πρώτη φάση οι επαναπατρισθέντες τέως άποικοι κάλυψαν το κενό, για να ακολουθήσουν οι γηγενείς κάτοικοι των αποικιών και τελικά μετανάστες από τις φτωχές χώρες της Νότιας Ευρώπης. Σταδιακά οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης μεταλλάσσονται από χώρες αποστολής σε χώρες υποδοχής μεταναστών.

Η δημογραφική γήρανση των Δυτικοευρωπαίων ως απόρροια της υπογεννητικότητας και της σημαντικής αύξησης του προσδόκιμου ζωής, οδήγησε στην βραδύτερη αύξηση του ενεργού τους πληθυσμού σε σχέση με το συνολικό τους πληθυσμό, αυξάνοντας το δείκτη δημογραφικής εξάρτησης, δηλαδή την αναλογία παιδιών και γερόντων προς τους ικανούς να εργαστούν πολίτες. Η μετανάστευση των κατοίκων των φτωχότερων Ευρωπαϊκών χωρών στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης οφείλεται αφενός στη κατάσταση πλήρους απασχόλησης και υπερβάλλουσας ζήτησης εργαζομένων που διαμορφώθηκε εκεί, αλλά και στην εκούσια εγκατάλειψη των χωρών τους από τους μετανάστες, εξαιτίας της ανεργίας, της φτώχειας και της υπανάπτυξης τους. Ωστόσο η συγκεκριμένη κατανομή των εθνικοτήτων των μεταναστών σχετίζεται με μια σειρά λόγων, οι σημαντικότεροι από τους οποίους είναι: α) η υπογραφή διμερών συμφωνιών μετανάστευσης μεταξύ της χώρας υποδοχής και της χώρας αποστολής, β) η γεωγραφική θέση των χωρών και η ενδεχόμενη γειτνίαση τους, γ) οι ιστορικές σχέσεις μεταξύ των χωρών και δ) το φαινόμενο της «αλυσιδωτής» μετανάστευσης, όπου η αρχική εγκατάσταση μεταναστών συγκεκριμένης εθνικότητας διευκολύνει την περαιτέρω ενίσχυση της εγκατάστασης ομοεθνών μεταναστών. Συγκεκριμένα, έχουμε:

- Η Μεγάλη Βρετανία υποδέχεται ένα μεγάλο αριθμό Ιρλανδών, αλλά και μεταναστών από το Πακιστάν και τις Ινδίες, φτάνοντας στην απογραφή του 1951 τους 1.573.000 (δηλαδή το

3,2% του πληθυσμού της) και στην απογραφή του 1981 τους 3.360.000 (δηλαδή το 6,2% του πληθυσμού της) κατοίκους που γεννήθηκαν στο εξωτερικό.

- Το Βέλγιο μεταπολεμικά θα υπογράψει διμερείς συμφωνίες με τις χώρες της Νότιας Ευρώπης για να εισάγει εργατική δύναμη που θα χρησιμοποιήσει στα ορυχεία του, φτάνοντας έως τη δεκαετία του 1980 στους 900.000 αλλοδαπούς κατοίκους, δηλαδή το 9% του πληθυσμού του .
- Η Γαλλία θα εισάγει μεταξύ 1946 και 1970 2 εκατομμύρια Ευρωπαίους εργάτες, οι οποίοι θα ακολουθηθούν από 700.000 μέλη των οικογενειών τους. Παράλληλα εγκαθίστανται στη χώρα 600.000 Αλγερινοί, 140.000 Μαροκινοί, 90.000 Τυνησιοί και 53.000 έγχρωμοι από τις πρώην Γαλλικές αποικίες της Δυτικής Αφρικής.
- Η Ολλανδία αριθμεί το 1982 544.000 αλλοδαπούς στο πληθυσμό της (δηλαδή το 3,8% του πληθυσμού της).
- Στη Σουηδία εκτιμάται ότι το 1 εκατομμύριο από τα οκτώ που αποτελούν το πληθυσμό της είναι μετανάστες ή παιδιά μεταναστών, με πρώτη χώρα προέλευσης τη γειτονική Φιλανδία.
- Η Ελβετία στην οποία πρέπει να συνεκτιμηθούν και οι εποχιακά μετακινούμενοι εργαζόμενοι θα φτάσει το 1980 να αριθμεί 930.000 ξένους (δηλαδή το 14,5% του πληθυσμού της).
- Η Πρώην Δυτική Γερμανία, παρά την ολοκληρωτική καταστροφή της βιομηχανίας και της υποδομής της, θα καταφέρει να ακολουθήσει μια γρήγορη αναπτυξιακή πορεία, φτάνοντας στην ανάγκη εισαγωγής ξένων εργαζομένων σε λιγότερο από μια δεκαετία από τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Η Δυτική Γερμανία θα υπογράψει διμερείς συμβάσεις υποδοχής ξένων εργαζομένων με την Ιταλία το 1955, την Ισπανία και την Ελλάδα το 1960, με την Τουρκία το 1961 και το 1964, με το Μαρόκο το 1963, με την Πορτογαλία το 1964, με την Τυνησία το 1965 και με τη Γιουγκοσλαβία το 1968. Η σταδιακή αύξηση των ξένων στην Γερμανία θα οδηγήσει στις αρχές της δεκαετίας του 1980 το συνολικό αριθμό των ξένων υπηκόων στα 4,7 εκατομμύρια (δηλαδή το 7,6% του πληθυσμού), εκ των οποίων τα 2 εκατομμύρια ανήκουν στο εργατικό δυναμικό της χώρας. Από αυτούς το ένα τρίτο είναι Τούρκοι (1.580.000) και το 6,4% Έλληνες (300.000).

2.2 Σύγχρονη Διεθνής Μετανάστευση

Σύμφωνα με τη δημοσίευση των Ηνωμένων Εθνών για τη μετανάστευση ανά ήπειρο, η Ευρώπη είναι η ήπειρος που κατέχει τον μεγαλύτερο αριθμό μεταναστών σε παγκόσμιο επίπεδο. Ακολουθούν η Ασία, η Νότια Αμερική και η Αφρική. Αλλά όσον αφορά το ποσοστό μεταναστών σε σχέση με τον συνολικό πληθυσμό ανά ήπειρο, η Ωκεανία προηγείται της Νότιας Αμερικής, της Ευρώπης και της Αφρικής. Ο παρακάτω πίνακας παρέχει πληροφορίες για τον αριθμό και το ποσοστό των μεταναστών ανά ήπειρο το 2000.

World Population and Migrant Stocks by Continent, 2000

	TOTAL POPULATION (Million)	MIGRANT STOCKS (Millions)	PER CENT OF POPULATION (%)
ASIA	3672.3	49.7	1.4
AFRICA	793.6	16.2	2.1
EUROPE	727.3	56.1	7.7
LATIN AMERICA/CARIBBEAN	518.8	5.9	1.1
NORTHERN AMERICA	313.1	40.8	13.0
OCEANIA	30.5	5.8	19.1
GLOBAL	6056.7	174.7	2.9

Source: United Nations (2002)

2.2.1 Αμερική - Καναδάς

Σε ετήσια βάση ο Καναδάς και οι Ηνωμένες Πολιτείες κατατάσσονται μεταξύ των χωρών που λαμβάνουν τους πιο τακτικούς καθώς και παράνομους μετανάστες. Συγκεκριμένα, κάθε χρόνο, 300.000 με 400.000 Μεξικανοί διασχίζουν τα σύνορα μήκους 3.200 χλμ. που χωρίζουν τη χώρα τους με τις Ηνωμένες Πολιτείες, συχνά βάζοντας ακόμα και την ίδια τη ζωή τους σε κίνδυνο. Πράγματι, μεταξύ 1998 και 2001, περισσότεροι από 1.500 μετανάστες έχασαν τη ζωή τους στην προσπάθεια τους να διασχίσουν την έρημο που χωρίζουν τις δύο χώρες. Στις μέρες

μας, στις Ηνωμένες Πολιτείες υπάρχουν περίπου 8 εκατομμύρια παράνομοι μετανάστες, 54% των οποίων είναι Μεξικανοί.

Η Αμερικανική ήπειρος και οι Ηνωμένες Πολιτείες συγκεκριμένα, επηρεάστηκαν σημαντικά από τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001. Τα επακόλουθα αποτελέσματα είναι εύκολα παρατηρήσιμα: αυστηρότερα μέτρα φύλαξης σε όλα τα αεροδρόμια των Ηνωμένων Πολιτειών, μάχη κατά των λαθραίων εισόδων και παρανομών (έλεγχοι συνόρων , αυστηρότερες διαδικασίες για την απόκτηση βίζας κτλ.), βελτίωση των υπηρεσιών μετανάστευσης των Ηνωμένων Πολιτειών (Immigration and Naturalization Service/ Bureau of Population ,Refugees and Migration, INS/PRM).

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονίσουμε ότι δεν πρέπει να συγχέουμε τη μετανάστευση και την τρομοκρατία, γιατί η κινητικότητα του παγκόσμιου πληθυσμού είναι μια πολύ σημαντική πηγή δυναμισμού για χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και ο Καναδάς (Weiss,2001).

2.2.2 Ασία

Ένα ποσοστό της τάξεως του 60% του συνολικού πληθυσμού του πλανήτη κατοικεί στην Ασία απ'όπου και έχουν παρατηρηθεί τεράστια μεταναστευτικά κύματα προς την Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική. Η Ασία επίσης, είναι η ήπειρος με τις πιο μεγάλες εσωτερικές μετακινήσεις πληθυσμού και συγκεκριμένα από τις αγροτικές στις αστικές περιοχές.

Η Ασία είναι φτιαγμένη ταυτόχρονα από υψηλά αναπτυγμένες χώρες, που αποτελούν πόλο έλξης για τους μετανάστες, και από τις φτωχότερες χώρες του πλανήτη. Σε αυτές τις χώρες η μετανάστευση αποτελεί τρόπο επιβίωσης. Παράδειγμα αποτελούν οι Αφγανοί στο Ιράν, στο Πακιστάν και στην Τουρκία. Μερικές χώρες αποτελούν προορισμούς μαζικής εισόδου μεταναστών από γειτονικές χώρες όπως το Ιράν και το Πακιστάν, που είναι πρωταρχικές χώρες ασύλου, αφού παρείχαν καταφύγιο σε περίπου 4 εκατ. πρόσφυγες το 2001. Σε παγκόσμιο επίπεδο το Αφγανιστάν είναι η χώρα με τον υψηλότερο αριθμό προσφύγων (3,8 εκατ.).

Η Ταϊλάνδη και η Μαλαισία είναι ταυτόχρονα χώρες προέλευσης και προορισμού μεταναστών, αφού πολλοί φεύγουν σε αναζήτηση καλύτερης εργασίας οι οποίοι όμως αντικαθίστανται από άλλους που αναζητούν εργασία. Οι συγκεκριμένες χώρες αποτελούνται από διάφορους τύπους μεταναστών: μισθωτούς εργάτες, μαθητές, πολίτες που αναζητούν άσυλο, λαθρομετανάστες, γυναίκες και παιδιά θύματα εκμετάλλευσης.

2.2.3 Ωκεανία - Ειρηνικός

Με πληθυσμό 31 εκατ. πολιτών, η Ωκεανία είναι ανάμεσα στους πιο δημοφιλείς προορισμούς του πλανήτη. Το 2005 74% του αυστραλιανού πληθυσμού παρέμενε βρετανικής καταγωγής, το 3,6% ιταλικής, το 2,2% γερμανικής, το 2,1% ελληνικής και το 1,2% κινεζικής και ολλανδικής. Τα 2/3 αυτού του πληθυσμού κατοικούν στην Αυστραλία και στη Νέα Ζηλανδία.

Οι συγκεκριμένες χώρες κάθε χρόνο δέχονται αρκετές δεκάδες χιλιάδες νέες αφίξεις μεταναστών, κυρίως από τον Ειρηνικό, την Ασία, και την Ευρώπη, αλλά επίσης και από την Αφρική και την Αμερική. Οι κυβερνήσεις των δύο χωρών έχουν ιδιαίτερα ευνοϊκές πολιτικές μετανάστευσης και επίσης υπάρχει συγκεκριμένη ταξιδιωτική συμφωνία η οποία επιτρέπει την ελεύθερη μετακίνηση των πολιτών μεταξύ των δύο αυτών χωρών.

2.2.4 Αφρική

Κάθε χρόνο ένας μεγάλος αριθμός μεταναστών από την Βόρεια Αφρική, και συγκεκριμένα από την Αλγερία, το Μαρόκο, την Τυνησία και λιγότερο από την Αίγυπτο, κατευθύνεται προς τις ευρωπαϊκές χώρες. Οι Αιγύπτιοι παραδοσιακά αποτελούν τον μεγαλύτερο αριθμό μεταναστευτικών εργατών στην Περσία. Οι μεταναστευτικές κινήσεις της κεντρικής, ανατολικής και δυτικής Αφρικής είναι πιο περιορισμένες. Αντίθετα, η νότια Αφρική αποτελεί πόλο έλξης μεταναστών, κυρίως λόγω των δυνατοτήτων που προσφέρει για εργασία στον κατασκευαστικό και αγροτικό τομέα.

2.3 Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Μετανάστευση

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950, για τις περισσότερες χώρες της Δυτικής Ευρώπης παρατηρείται μια αρνητική μεταναστευτική ισορροπία. Κάποιες χώρες – η Πορτογαλία και η Ιρλανδία σε σχετικούς όρους και σε απόλυτους όρους η Ιταλία, η Ισπανία και η Ελλάδα- έχασαν ένα σημαντικό αριθμό πολιτών οι οποίοι μετανάστευσαν για οικονομικούς λόγους σε Αμερική και Αυστραλία καθώς και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες συγκεκριμένα στο Βέλγιο, Γαλλία, Δυτική Γερμανία, Σουηδία και Ελβετία.

Από το 1960 η είσοδος άρχισε να ξεπερνάει την έξοδο επίσης και σε άλλες Δυτικό-ευρωπαϊκές χώρες συγκεκριμένα σε Αυστρία, Δανία, Κάτω Χώρες και Νορβηγία.

Στη δεκαετία του 1980 και του 1990 οι μεταναστευτικές ισορροπίες μεταβληθήκαν σε θετικές για πρώτη φορά σε Φιλανδία, Ιρλανδία, Ηνωμένο Βασίλειο και αργότερα στην Ελλάδα, Ιταλία, Πορτογαλία και Ισπανία. Με εξαίρεση το Ηνωμένο Βασίλειο όλες αυτές οι χώρες ήταν παραδοσιακές χώρες στην αποστολή μεταναστών. Συγκεκριμένα, κατά τη δεκαετία του 1990 όλες οι χώρες της νότιας Ευρώπης βίωσαν μια εισροή μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού και άλλων μεταναστών,

Έτσι, ενώ το 1950 η Δυτική Ευρώπη απαρτιζόταν μόνο 3,8 εκατ. μετανάστες, το 1970-71 αυτός ο αριθμός έφτασε στα 11 εκατ. μετανάστες και στα 20,5 εκατ. στις αρχές του 21^{ου} αιώνα. Πιο αναλυτικά, όπως μπορούμε να δούμε και από τον παρακάτω πίνακα έχουμε:

	Average Annual Net Migration Balance			Cumulative Net Flow					
	1960-1990	1990-2000	1960-2000	1960-1990		1990-2000		1960-2000	
				In 000s	As % of population	In 000s	As % of population	In 000s	As % of population
Austria	1.3	3.6	1.9	308	4.0	294	3.6	602	7.5
Belgium	0.9	1.5	1.0	247	2.5	153	1.5	400	3.9
Denmark	0.6	2.5	1.1	97	1.9	129	2.4	226	4.2
Finland	-1.0	1.3	-0.5	-140	-2.8	64	1.2	-76	-1.5
France	2.1	1.0	1.8	3	5.8	585	1.0	4	6.5
Germany	2.1	4.4	2.6	5	6.1	4	4.4	8	10.4
Greece	-0.1	4.2	1.0	27	0.3	442	4.2	469	4.4
Iceland	-1.4	-0.4	-1.1	-9	-3.5	-1	-0.4	-10	-3.5
Ireland	-3.0	2.4	-1.6	-285	-8.1	91	2.4	-194	-5.1
Italy	-0.6	2.0	0.0	-904	-1.6	1	2.0	273	0.5
Luxembourg	5.4	10.0	6.5	58	15.2	42	9.7	100	22.8
Netherlands	1.5	2.3	1.7	644	4.3	360	2.3	1	6.3
Norway	0.8	2.0	1.1	98	2.3	88	2.0	186	4.2
Portugal	-4.6	0.3	-3.4	-1	-12.1	35	0.4	-1	-11.6
Spain	-0.3	0.9	0.0	-286	-0.7	358	0.9	72	0.2
Sweden	1.9	2.2	2.0	476	5.6	194	2.2	670	7.6
Switzerland	3.0	3.3	3.1	569	8.3	235	3.3	804	11.2
U. Kingdom	0.1	1.5	0.4	114	0.2	827	1.4	941	1.6

Στο διάστημα μεταξύ 1960 και 2000, ο πληθυσμός της Δυτικής Ευρώπης αυξήθηκε κατά 4,3 % με μια εισροή περίπου 16,7 εκατομμυρίων ανθρώπων. Σε απόλυτους όρους οι κύριες χώρες εισροής μεταναστών είναι: η Γερμανία (με καθαρή μεταναστευτική ισορροπία μεταξύ 1960-2000: +8.5 εκατ.), η Γαλλία (+3.9 εκατ.), η Ολλανδία (+1.0), το Ηνωμένο Βασίλειο (+0.9 εκατ.) και η Ελβετία (+0.8 εκατ.). Σε σχέση με το μέγεθος του συνολικού πληθυσμού, το μεγαλύτερο ποσοστό κατέχει το Λουξεμβούργο (1960-2000: + 22.8% στον συνολικό πληθυσμό), η Ελβετία (+11.2%), η Γερμανία (+10.4%), η Σουηδία (+7.6%) και η Αυστρία (+7.5%).

Η μεγαλύτερη δημογραφική αύξηση όμως, στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης παρατηρήθηκε κατά την τελευταία δεκαετία. Μεταξύ των ετών 1990 και 2000, παρατηρήθηκε μια εισροή 8.7 εκατομμυρίων ανθρώπων. Σε απόλυτους όρους οι κύριες χώρες εισροής μεταναστών είναι: η Γερμανία (με καθαρή μεταναστευτική ισορροπία μεταξύ 1990-2000: +3.6 εκατ.), η Ιταλία (+1.2 εκατ.) και το Ηνωμένο Βασίλειο (+0.8 εκατ.). Σε σχέση με το μέγεθος του συνολικού πληθυσμού, το μεγαλύτερο ποσοστό κατέχει το Λουξεμβούργο (1990-2000: + 9.7% στον συνολικό πληθυσμό), η Γερμανία (+4.4%), η Ελλάδα (+4.2%) και η Αυστρία (+3.6%).

Στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη διάφορα εθνικά περιοριστικά μέτρα, περιόρισαν τον αριθμό των μεταναστών καθώς παρεμπόδισαν τον πληθυσμό να ταξιδέψει σε Δυτικές χώρες. Όμως ο αριθμός ήταν πολύ υψηλός σε χρονιές με πολιτικές κρίσεις, όπως για παράδειγμα το 1956 από την Ουγγαρία, το 1968 από την Τσεχοσλοβακία, το 1980-81 από την Πολωνία και το 1989 από την Γερμανική Λαϊκή Δημοκρατία. Επίσης, οι εμφύλιοι πόλεμοι και η εθνική κάθαρση στην Κροατία, στην Βοσνία και αργότερα στην Σερβία και στο Κόσοβο, οδήγησαν σε μαζικές μεταναστεύσεις κυρίως προς γειτονικές χώρες και στη Δυτική Ευρώπη.

Αποτέλεσμα των οικονομικών, πολιτικών και εθνικών συνθηκών ήταν να σημειωθεί αρνητική μεταναστευτική ισορροπία στις περισσότερες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Γενικά, στην περίοδο μεταξύ 1960-2000 ο συνολικός πληθυσμός της Ανατολικής Ευρώπης μειώθηκε κατά 4.7 εκατομμύρια πολίτες (το 3% του συνολικού πληθυσμού) λόγω της μετανάστευσης. Σε απόλυτους όρους οι κύριες χώρες αποστολής μεταναστών είναι: η πρώην Γιουγκοσλαβία (με καθαρή μεταναστευτική ισορροπία μεταξύ 1960-2000: -1.2 εκατ.),

η Πολωνία (-1.1 εκατ.), η Ρουμανία (-1.0 εκατ.) και η Αλβανία (-0.7 εκατ.). Σε σχέση με το μέγεθος του συνολικού πληθυσμού, το μεγαλύτερο ποσοστό εκροής μεταναστών κατέχει η Αλβανία (-21.3 %) και η Βουλγαρία (-10.6 %), και ακολουθούν η πρώην Γιουγκοσλαβία (-5.5 %) και η Ρουμανία (-4.6 %).

Τέλος, πρέπει να τονίσουμε ότι περισσότεροι από τους μισούς, από τον συνολικό αριθμό των 4.7 εκατομμυρίων μεταναστών, μετανάστευσαν την τελευταία δεκαετία (μεταξύ 1990 και 2000).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η Μετανάστευση στην Ελλάδα

3.1 Μεταναστευτική Εκροή Ελλήνων

Για τη χώρα μας η μετανάστευση αποτέλεσε χαρακτηριστικό στοιχείο της μακροαίωνης ιστορίας της. Είναι προαιώνια η ροπή του Έλληνα να απλώνει τις ρίζες του και τη δράση του σε όλο τον κόσμο, πολύ παλιά ως άποικος και από τον 19^ο αιώνα ως μετανάστης.

Κατά περιόδους τα μεταναστευτικά ρεύματα από την Ελλάδα κατευθύνθηκαν σε όλες σχεδόν τις Ηπείρους όπως είναι οι Έλληνες της Ρουμανίας, της Αιγύπτου, της Νότιας Αφρικής, της Μικράς Ασίας κατά τον 19^ο αιώνα, ενώ τον 20^ο αιώνα οι μετακινήσεις έγιναν προς τις υπερπόντιες χώρες (Αμερική, Καναδάς, Αυστραλία) και τις ευρωπαϊκές (ιδιαίτερα η πρώην Δ.Γερμανία).

Ο όγκος των μεταναστευτικών ρευμάτων από το 1821 μέχρι το έτος 1977 [έτος για το οποίο έχουμε τα τελευταία στοιχεία σχετικά με τη μετανάστευση από την ΕΣΥΕ αλλά και περίοδος σημαντικών εκροών (γιατί από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 άρχισε το αντίστροφο ρεύμα)] ανέρχεται σε 1.800.000 άτομα που αναζήτησαν καλύτερη μοίρα σε άλλες χώρες. Ωστόσο, η μακρά αυτή περίοδος δεν είναι ομοιογενής ως προς την πυκνότητα της μετανάστευσης και την κατεύθυνση των ρευμάτων. Από τη σύσταση του νέου ελληνικού κράτους μέχρι το 1940 μόνο το 28% της συνολικής μετανάστευσης έλαβε χώρα και το υπόλοιπο 72% του όλου όγκου του μεταναστευτικού ρεύματος εμφανίζεται την περίοδο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και ιδιαίτερα την εικοσαετία 1955-1975.

Η μεταναστευτική αιχμή προς την Ευρώπη από τη χώρα μας κορυφώνεται στις περιόδους 1962-1965 με μέσο ετήσιο ρυθμό 108 χιλιάδες και τη διετία 1969-1970 με αντίστοιχο ρυθμό 92 χιλιάδες.

3.1.1 Προπολεμική Μετανάστευση Ελλήνων

Όπως τονίσαμε και προηγουμένως, η προπολεμική μετανάστευση είναι κατά κύριο λόγο υπερπόντια και όχι ενδοηπειρωτική. Η υπερπόντια μετανάστευση των Ελλήνων ξεκίνησε σχετικά καθυστερημένα σε σχέση με τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες και σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με τη σταφιδική κρίση (με την ασθένεια της φυλλοξέρας που έπληξε τις καλλιέργειες σταφίδας) της Πελοποννήσου πλήττοντας καίρια το αγροτικό εισόδημα και ωθώντας στην μετανάστευση 383.000 Έλληνες μεταξύ 1890-1920, εκ των οποίων το 95% προς τις Η.Π.Α. Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου, η υπερατλαντική μετανάστευση από την Ελλάδα ήταν μειωμένη σχετικά με την προγενέστερη εποχή. Αφενός λειτούργησαν ανασταλτικά οι περιορισμοί μετανάστευσης στις ΗΠΑ και η οικονομική κρίση μετά το χρηματιστηριακό κραχ του 1929 και αφετέρου οι συνθήκες της ελληνικής οικονομίας άλλαξαν ριζικά χάρη στην εισροή των προσφύγων από τη Μικρά Ασία. Έτσι λοιπόν, την περίοδο 1925-1940 διέσχισαν τον Ατλαντικό συνολικά 71.338 μετανάστες, από τους οποίους 48.255 είχαν προορισμό τις ΗΠΑ. (Ιστορία των Ελλήνων, Τόμος 14, Εκδόσεις Δομή).

3.1.2 Μεταπολεμική Μετανάστευση Ελλήνων

Ενώ το διάστημα 1821-1940 μετανάστευσαν από την Ελλάδα για να εγκατασταθούν σε άλλη ήπειρο 511.191 άτομα, από τα οποία 462.983 στις Η.Π.Α. (91%), το διάστημα 1946-1977 μετανάστευσαν 507.465 άτομα από τα οποία μόλις 168.067 στις Η.Π.Α. (33%), αφού η Αυστραλία απορρόφησε το ίδιο διάστημα πάνω από 270.000 Έλληνες. Συγκεκριμένα, με την υπογραφή της διακρατικής συμφωνίας Αυστραλίας-Ελλάδος (1952) αρχίζει η πλέον ουσιώδης και μαζική εποίκηση Ελλήνων (1952-1974). Αποτέλεσμα της κρίσιμης αυτής φάσης ήταν να εποικήσουν την Αυστραλία 270.000 και την Νέα Ζηλανδία 3.100 Έλληνες.

Η Ελληνική μετανάστευση προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης αποτελεί μεταπολεμικά τη κύρια κατεύθυνση της μετανάστευσης από τη χώρα μας. Το διάστημα 1955-1973 μετανάστευσαν συνολικά 1.396.492 Έλληνες, από τους οποίους οι 758.351 στην Δυτική Ευρώπη (δηλαδή το 61%) και οι 638.141 από αυτούς στη Δ. Γερμανία.

Η συμμετοχή των γεωγραφικών διαμερισμάτων της χώρας στην ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση δεν ήταν η ίδια. Η συμμετοχή της Βόρειας Ελλάδας ήταν μεγαλύτερη σε αντίθεση με την προπολεμική υπερπόντια μετανάστευση την οποία τροφοδότησε η Νότια Ελλάδα και

ειδικότερα η Πελοπόννησος, τα νησιά του Αιγαίου και του Ιονίου. Η συμμετοχή του Πολεοδομικού συγκροτήματος της Αθήνας ήταν μόλις 4,5%, και αυτή από πρόσφατα μετακινήθεντες επαρχιώτες. Μόνο το διάστημα 1970-77 το 44% των Ελλήνων μεταναστών στην Δυτική Ευρώπη, δηλαδή οι 85.000 από τους 195.000 προέρχονταν από τη Μακεδονία και το 11%, δηλαδή οι 21.000, προέρχονταν από τη Θράκη. Οι μεταπολεμικοί μετανάστες είναι κυρίως νέοι, 28 ετών οι άνδρες κατά μέσο όρο και 25 ετών οι γυναίκες. Τα παιδιά και οι γέροντες είναι ελάχιστοι: 6,5% και 0,2% αντίστοιχα. Σε αντίθεση με το προπολεμικό υπερπόντιο μεταναστευτικό ρεύμα που συγκροτούσαν κατά 89% άνδρες και 11% γυναίκες (Στατιστική Επετηρίδα της Ελλάδος, 1939), οι γυναίκες συμμετέχουν ενεργά στη μεταπολεμική μετανάστευση, αποτελώντας το 41% των μεταναστών. Τα 2/3 των μεταναστών όπως και στη προπολεμική μετανάστευση είναι αγρότες, οι οποίοι εξαιτίας της αδυναμίας να εξασφαλίσουν το εισόδημα τους από τη γη, την εγκαταλείπουν προσδοκώντας σε καλύτερη τύχη στο εξωτερικό.

Μια ιδιαίτερη κατηγορία μεταναστών στην μεταπολεμική Ελλάδα αποτέλεσαν οι πολιτικοί πρόσφυγες προς τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης ως απόρροια του Εμφύλιου Πολέμου που ακολούθησε την απελευθέρωση της χώρας. Σύμφωνα με τα δεδομένα της Κεντρικής Επιτροπής Πολιτικών Προσφύγων Ελλάδας, το σύνολο των πολιτικών εκπατρισμένων ήταν 53.530 από τους οποίους επαναπατρίστηκαν 19.430, ενώ οι υπόλοιποι παρέμειναν στο εξωτερικό.

3.2 Μεταναστευτική Εισροή στην Ελλάδα

Τον 20^ο αιώνα δεν χαρακτηρίζουν μόνο εκροές μεταναστών από την χώρα μας. Αντίστροφα ρεύματα εισροής μεταναστών εντοπίζονται σε όλη τη διάρκεια του αιώνα, είτε Ελλήνων που ζούσαν σε χώρες στις οποίες είχαν δημιουργηθεί σημαντικές εστίες ελληνισμού, είτε ξένων ανόμοιας φυλετικής, πολιτισμικής, θρησκευτικής και εθνοτικής ταυτότητας.

3.2.1 Η Ελλάδα χώρα υποδοχής μεταναστών

Η Ελλάδα αποτελούσε μια σχετικά ομοιογενή κοινωνία με σταθερά δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 80'. Τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας ανατράπηκαν από το 1989 και μετά, όταν η ελληνική κοινωνία κλήθηκε να εντάξει στους κόλπους της μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, τη Μέση Ανατολή και του παλιννοστούντες Έλληνες του Πόντου. Οι απότομες

μεταβολές στις κοινωνικές δομές συνοδεύτηκαν από μεγάλες δημογραφικές αλλαγές και την ανάπτυξη φαινομένων κοινωνικής παθογένειας, με καθυστέρηση δυο δεκαετιών σε σχέση με τις δυτικοευρωπαϊκές χώρες.

Η εισροή μεταναστών στη χώρα συνδέεται άμεσα και έμμεσα με το δομικό οικοδόμημα της κοινωνίας σε τομείς όπως είναι: α) οι δημογραφικοί (γήρανση, υπογεννητικότητα), β) οι οικονομικοί (αγορά εργασίας, οικονομική διεύρυνση, κοινωνική ασφάλιση), γ) οι ευρύτερα κοινωνικοί (σύσταση μικτών γάμων, επαναπροσδιορισμός των ζητημάτων εθνικής ταυτότητας, αναδόμηση της κοινωνικής συνοχής και ζητήματα εθνικής παράδοσης).

Η αγορά εργασίας στην Ελλάδα εμφανίζει ιδιαιτερότητες οι οποίες βοήθησαν την είσοδο και εργασία των μεταναστών στη χώρα. Η ζήτηση για φτηνή εργασία ήταν ισχυρή και η δυνατότητα απορρόφησης αυτού του νέου εργατικού δυναμικού όχι μόνο από την οικονομία αλλά και από την ελληνική κοινωνία, ήταν πολύ μεγάλη. Η σταδιακή διαφοροποίηση των επαγγελματικών επιλογών των πολιτών και των προσφερόμενων θέσεων εργασίας στη χώρα είχε ως αποτέλεσμα την υποαπασχόληση, την ετεροαπασχόληση και την ανεργία. Οι προτιμήσεις των Ελλήνων αυξάνουν τη ζήτηση εργασίας στο τριτογενή τομέα, ενώ δημιουργούν αδιάθετες θέσεις εργασίας στο πρωτογενή και το δευτερογενή τομέα, τις οποίες κλήθηκαν να αναπληρώσουν οι μετανάστες.

Οι παράγοντες που διευκόλυναν την είσοδο και παραμονή των μεταναστών στη χώρα ήταν: α) η γεωγραφική θέση της χώρας, β) η εγκατάλειψη από τους Έλληνες παραδοσιακών τομέων απασχόλησης, όπως η εμπορική ναυτιλία και γ) οι εποχιακές δραστηριότητες του αγροτικού και τουριστικού κλάδου. Οι μετανάστες δεν υποκατέστησαν τους Έλληνες εργαζόμενους, αλλά κατευθύνθηκαν κατά κύριο λόγο σε χειρωνακτικές εργασίες και εκτιμάται ότι η απασχόληση τους στον αγροτικό τομέα δημιούργησε θετικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα, ενώ οι θέσεις που καταλαμβάνουν στον αστικό τομέα της οικονομίας (μεταποίηση, κατασκευές κλπ.) αφορούν θέσεις ανειδίκευτου προσωπικού (INE-ΓΣΕΕ, 2000).

3.2.2 Μεταναστευτική Εισροή Ελλήνων

Οι μαζικοί επαναπατρισμοί Ελλήνων δεν ήταν στο μεγαλύτερο μέρος τους θεληματικές επιλογές αλλά άμεσα ή έμμεσα εξαναγκασμοί εξαιτίας πολιτικών γεγονότων που σημειώθηκαν στις χώρες υποδοχής και του ανοικτού ή καλυμμένου κατατρεγμού τους.

Το πρώτο μεγάλο ρεύμα εισροής Ελλήνων σημειώθηκε το 1922 με τη Μικρασιατική Καταστροφή, όταν εκδιώχτηκε ο ελληνισμός από τις ιστορικές περιοχές της Δ. Μικράς Ασίας, του Πόντου και της Καππαδοκία και 1,4 εκατομμύρια εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα.

Ανάλογες αναγκαστικές μετακινήσεις και εγκαταστάσεις έχουμε και μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, στη δεκαετία του 1950, όταν ξέσπασαν οι διωγμοί των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης και αναγκάστηκαν 350.000 να εγκαταλείψουν την Πόλη και να μετακινηθούν προς την Ελλάδα.

Ωστόσο, στο διάστημα αυτό παρατηρείται μια σημαντική παλιννόστηση Ελλήνων από τις χώρες της Αφρικής υπό το βάρος της κατάρρευσης του αποικιακού καθεστώτος και τη μαζική και εσπευσμένη έξοδο των λευκών από τις χώρες αυτές, μετά την πτώση του Φαρούκ και με την άνοδο του Νάσερ στην Αίγυπτο. (Το ΒΗΜΑ, 21/07/2002, Σελ.: Α22). Συγκεκριμένα η πενταετία 1957-1962 θα μείνει στην ιστορία των Ελλήνων της Αιγύπτου ως η πλέον αρνητική για το μέλλον των παροικιών που έτσι θα αναγκαστούν να συρρικνωθούν δραματικά. Από πληθυσμό 200.000 Ελλήνων στη χώρα κατά τη δεκαετία του 1930 (100.000 στην Αλεξάνδρεια και 100.000 στην υπόλοιπη Αίγυπτο) θα παραμείνουν μετά το 1962 περίπου 28.000. Όλοι οι άλλοι θα επαναπατριστούν στη μεγάλη πλειοψηφία τους και θα μεταβούν στην Αυστραλία, στη νότια Αφρική, στη λοιπή βόρεια Αφρική, στην κεντρική Αφρική, στον Καναδά, στις Ηνωμένες Πολιτείες, στη Βραζιλία και λιγότεροι στις χώρες της δυτικής Ευρώπης (Ιταλία, Γαλλία κλπ.). (Ιστορία των Ελλήνων, Τόμος 14, Εκδόσεις Δομή).

Το τελευταίο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα, ρεύματα μαζικής εισροής δέχτηκε η Ελλάδα από την πρώην Σοβιετική Ένωση και από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης στις οποίες είχαν καταφύγει Έλληνες μετά τον Εμφύλιο. Όταν τα καθεστάτα αυτά φιλελευθεροποιήθηκαν, ένα σημαντικό ποσοστό από αυτούς επέστρεψαν στην Ελλάδα. Δεν ήταν μόνο η επιθυμία τους να ζήσουν στην πατρίδα όταν οι πολιτικές συνθήκες το επέτρεψαν, αλλά και το ότι οι διάφορες εθνικιστικές ταραχές που ξέσπασαν στις χώρες υποδοχής τους προξένησαν ανασφάλεια και τους ανάγκασαν στον επαναπατρισμό τους.

Έτσι λοιπόν, γίνεται η Ελλάδα δέκτης σημαντικών ρευμάτων ομοπατριων, τα οποία εξαιτίας του όγκου τους είχαν άμεσες και σημαντικές επιδράσεις -θετικές και αρνητικές- στην ελληνική κοινωνία.

3.2.2.1 Πόντιοι

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1980, με κορύφωση την περίοδο 1993-95, κάνει την εμφάνισή του ένα ιδιόμορφο μεταναστευτικό ρεύμα προς την Ελλάδα που έκτοτε εντάθηκε σχεδόν μέχρι τις μέρες μας. Είναι οι Έλληνες Πόντιοι από τις Δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, Πόντιοι που εγκατέλειψαν τον Μικρασιατικό Πόντο μετά την επικράτηση των Νεοτούρκων στις αρχές του 20^{ου} αιώνα . Ο ακριβής αριθμός των Ποντίων που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα δεν είναι γνωστός αλλά υπολογίζεται ότι 200.000 έχουν επίσημα καταγραφεί και ίσως άλλοι τόσοι κινούνται στις παρυφές ανάμεσα στην παρανομία και την ανοχή των ελληνικών αρχών.

Προσδοκούσαν μια άλλη ευνοϊκή μεταχείριση όταν ήλθαν στην Ελλάδα και πραγματικά ξαφνιάστηκαν όταν βρέθηκαν αντιμέτωποι με τα πολλά προβλήματα που προκαλεί η ίδια η μετανάστευση. Παρά τις προσπάθειές τους να ενταχθούν σε μια κοινωνία που θεωρούν ότι αποτελούν συστατικό της στοιχείο, με ιδιαίτερη πικρία βιώνουν τη διαφορετικότητα και την αντιμετώπισή τους ως ξένων.

3.2.2.2 Βορειοηπειρώτες

Σχετικά με τους Έλληνες της Βορείου Ηπείρου –σε αντιδιαστολή με τους αντίστοιχους της Νοτίου Ηπείρου που μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους είχαν ενσωματωθεί στην Ελλάδα- δεν υπάρχουν αξιόπιστα στοιχεία για τον ακριβή αριθμό τους. Ανάλογη θολή εικόνα έχουμε και για τον αριθμό των Βορειοηπειρωτών που ήρθαν στη χώρα μας με την προσδοκία της μόνιμης εγκατάστασης. Σύμφωνα με στοιχεία της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού, υπολογίζεται ότι το 1995 περίπου 80.000 βρίσκονταν στη χώρα μας. Μετά την εξέγερση στον αλβανικό Νότο που ουσιαστικά οδήγησε στην αποδιοργάνωση του αλβανικού κράτους, το μεγαλύτερο μέρος του ενεργού πληθυσμού των Βορειοηπειρωτών μετανάστευσε στην Ελλάδα. Η ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία έχει τις ίδιες περίπου δυσκολίες με την ανάλογη των Ποντίων με περισσότερα, ωστόσο, αρνητικά στερεότυπα.

3.3 Αλλοδαποί Μετανάστες

Αν στις προηγούμενες κατηγορίες εισροής μεταναστών κυριαρχούσε το στοιχείο της εθνικής ταυτότητας, από τη δεκαετία του 1980 μετανάστευσε στη χώρα μας και ένας σημαντικός αριθμός αλλοδαπών μεταναστών.

Ήδη από τη δεκαετία του 1970 η Ελλάδα εξεδήλωσε ενδιαφέρον μέσα από διμερείς συμφωνίες με χώρες κυρίως του Μάγκρεμπ να αποκτήσει φθηνό εργατικό δυναμικό, το οποίο θα ενίσχυε την ανειδίκευτη εργασία. Αυτό θα ευνοούσε το κεφάλαιο, η κερδοφορία του οποίου θα επέτρεπε τις παραγωγικές επενδύσεις. Τότε εμφανίζονται μαζικές εισροές Πακιστανών και Αφρικανών που κάλυψαν θέσεις στον τομέα των υπηρεσιών ή των ανειδίκευτων θέσεων εργασίας, όπου ήταν εμφανής έλλειψη αλλά και η απροθυμία των Ελλήνων να εξασκήσουν τέτοια επαγγέλματα.

Μετά την πλήρη ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ε. έγιναν πολλές αλλαγές που συνέβαλαν στην οικονομική και κοινωνική δομή της απασχόλησης και της οικονομικής δραστηριότητας γενικότερα. Η τάση της Ε.Ε. για οικονομική και πολιτική εναρμόνιση αντανακλούσε στην προσπάθεια της χώρας μας για οργανωτική ολοκλήρωση με την υπόλοιπη Ευρώπη και στην ενοποίηση των συστημάτων παραγωγής και οργάνωσης. Αυτά ωστόσο απαιτούσαν ένα ευέλικτο σύστημα οργάνωσης της εργασίας όπου η μετανάστευση προς την Ελλάδα θα έπαιζε σημαντικό ρόλο στην ώθηση της χώρας μας προς την ολοκλήρωση. Έτσι αναπτύσσεται δηλαδή μια «παγκόσμια βιομηχανία μετανάστευσης» -έτσι την αποκαλεί ο King- που μεταφέρει εργάτες σε διάφορους προορισμούς για να καλύψουν διάφορες θέσεις εργασίας στον δευτερεύοντα κυρίως τομέα. Σε αυτήν την κατηγορία από τη δεκαετία του 1980 είναι σημαντικές οι εισροές μεταναστών από τις γειτονικές Βαλκανικές χώρες, τη Μέση Ανατολή και τις χώρες της Αφρικής και της Ασίας. Αλβανοί, Βούλγαροι, Σέρβοι, Κροάτες, Ουκρανοί, Πολωνοί, Κούρδοι, Σουδανοί, Αιθίοπες, Νιγηριανοί, από τις χώρες του Μάγκρεμπ (Λιβύη, Μαρόκο, Τυνησία, Αλγερία, Μαυριτανία), Κογκολέζοι, Φιλιπινέζοι αριθμούν έναν πληθυσμό της τάξης του 1 εκατ. περίπου και από αυτούς 600.000 περίπου είναι στη διαδικασία της νομιμοποίησής τους. Είναι δηλαδή μια μεγάλη ποικιλία λαών διαφορετικών φυλών, θρησκειών και πολιτισμικών προδιαγραφών με διαφορετικά προβλήματα για την κοινωνική τους ένταξη στην ελληνική κοινωνία.

Ενδεικτικά θα ήθελα να αναφερθώ σε δύο ομάδες μεταναστών: στους Αλβανούς και στους Πολωνούς.

3.3.1 Αλβανοί μετανάστες

Οι Αλβανοί είναι η πολυπληθέστερη μεταναστευτική ομάδα στην ελληνική επικράτεια. Τα μεγάλα ρεύματα εμφανίζονται μετά την κατάρρευση του καθεστώτος του Χότζα (δεκαετία του 1990) προφανώς γιατί μέχρι τότε ήταν απαγορευμένη όχι μόνο η μετανάστευση αλλά και η επικοινωνία της Αλβανίας με τον υπόλοιπο κόσμο. Οι οικονομικοί λόγοι προβάλλουν έντονα στις αποφάσεις τους να μεταναστεύσουν. Το χαμηλό βιοτικό επίπεδο, η απομόνωση που είχε επιβάλλει το καθεστώς του Χότζα, η εντύπωση ότι σε άλλες χώρες όπως στην Ελλάδα και στην Ιταλία είναι πολύ καλύτερα, είναι μερικά από τα κίνητρα που ώθησαν τους Αλβανούς στην Ελλάδα. Ο αριθμός των Αλβανών μεταναστών στη χώρα μας δεν είναι γνωστός, γιατί από τη μια μεριά είναι κινούμενος πληθυσμός (άλλοι έρχονται και άλλοι φεύγουν) κι από την άλλη ένα μεγάλο ποσοστό εισέρχεται στο ελληνικό έδαφος χωρίς τις νόμιμες διαδικασίες και επομένως δεν υπάρχει η δυνατότητα καταγραφής του.

3.3.2 Πολωνοί μετανάστες

Οι Πολωνοί μετανάστευσαν στη χώρα μας ήδη από τη δεκαετία του 1960. Ωστόσο, οι μαζικές μεταναστεύσεις των Πολωνών σημειώθηκαν μετά το 1986 γιατί τότε φιλελευθεροποιήθηκε το καθεστώς Γιαρουζέλσκι, αλλά και γιατί επικράτησαν κακές οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες, ενώ η ελληνική πολιτική έδειξε ανεκτικότητα και ευνόησε τις μεταναστεύσεις των Πολωνών με την ευελιξία που παρουσίασε η ελληνική αγορά εργασίας.

3.4 Συνοπτικά

Από τη σύντομη αυτή παρουσίαση προέκυψε ότι σε κάθε ιστορική περίοδο έχουμε διαφορετικούς τύπους μετανάστευσης και διαφορετικούς μεταναστευτικούς δρόμους. Κύματα εκροών Ελλήνων στις αρχές του 20^{ου} αιώνα διοχετεύονται προς τις νέες υπερπόντιες χώρες: ΗΠΑ και Αυστραλία. Στη μεταπολεμική περίοδο και ιδιαίτερα στα τέλη της δεκαετίας του 1950 και τη δεκαετία του 1960 κατευθύνονται προς τη Δυτική Ευρώπη και κυρίως τη Γερμανία. Στο πρώτο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα έχουμε και μαζικές εισροές Ελλήνων από τη Μικρά Ασία εξαιτίας της Μικρασιατικής Καταστροφής και στη δεκαετία του 1950 από την Αίγυπτο και την Κωνσταντινούπολη. Από τη δεκαετία του 1990 οι εισροές στη χώρα μας είναι σημαντικές τόσο

από εθνοτοπικές ομάδες (Πόντιοι και Βορειοηπειώτες) όσο και από αλλοδαπούς (Αλβανοί, Πολωνοί, Βαλκάνιοι, Ασιάτες, και Αφρικανοί). Εμφανίζεται, δηλαδή, μια εναλλαγή ανάμεσα σε εισροές και εκροές. Τόσο οι εισροές (εκτός των Ελλήνων της Μικράς Ασίας) όσο και οι εκροές χαρακτηρίζουν οικονομικούς κυρίως μετανάστες, δηλαδή είτε Έλληνες που αναζητούν καλύτερη τύχη σε ξένες χώρες είτε αλλοδαπούς στην Ελλάδα. Η χώρα μας στην περίπτωση των εκροών αποτελεί περιφέρεια των καπιταλιστικών κέντρων της Δύσης ενώ στην περίπτωση των εισροών γίνεται μητρόπολη-κέντρο για τις χώρες του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού και τις τριτοκοσμικές.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Πηγές Στατιστικών Δεδομένων Μεταναστευτικής Κίνησης

4.1 Εισαγωγή

Η καταγραφή των αλλοδαπών κατοίκων στη χώρα δεν είναι εύκολη διαδικασία, αλλά μπορεί να γίνει προσεγγιστικά μέσω της αξιολόγησης μιας σειράς πηγών, οι σημαντικότερες από τις οποίες είναι:

- οι συνοριακές καταγραφές,
- οι γενικές απογραφές πληθυσμού,
- οι έρευνες εργατικού δυναμικού,
- τα μητρώα του ΙΚΑ και του ΟΓΑ,
- τα αρχεία του Υπουργείου Δημοσίας Τάξεως,
- το πληροφοριακό σύστημα του Υπουργείου Εσωτερικού,
- τα στοιχεία του ΟΑΕΔ και
- η απογραφή των Παλιννοστούντων Ομογενών από τη πρώην Σοβιετική Ένωση.

Όλες οι παραπάνω πηγές εμφανίζουν συγκεκριμένα πλεονεκτήματα και αδυναμίες.

Αναλυτικά έχουμε:

4.2 Συνοριακές Καταγραφές

Το Σύστημα των Συνοριακών Καταγραφών που λειτουργεί σε ορισμένες χώρες αποτελεί σημαντική πηγή άμεσης στατιστικής πληροφόρησης σχετικά με τη διεθνή μεταναστευτική κίνηση του πληθυσμού. Τα στοιχεία αυτά παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες αναφορικά με τον αριθμό και τα δημογραφικά οικονομικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά των μεταναστών, όμως σύμφωνα με τη διεθνή εμπειρία στις περισσότερες περιπτώσεις το σύστημα αυτό δεν λειτουργεί ικανοποιητικά. Η μεγάλη έκταση που έχει λάβει η λαθρομετανάστευση στην Ευρώπη τα

τελευταία χρόνια, καθώς και οι εν γένει διευκολύνσεις που έχουν δοθεί στις διεθνείς πληθυσμιακές μετακινήσεις, έχουν μειώσει την αποτελεσματικότητα της στατιστικής αυτής πηγής ακόμα περισσότερο.

Στη χώρα μας, μέχρι το Σεπτέμβριο του 1977, η βασική πηγή πληροφόρησης της μεταναστευτικής κίνησης των Ελλήνων υπηκόων ήταν οι Υπηρεσίες Ελέγχου των Διαβατηρίων οι οποίες συνέλεγαν τα σχετικά στοιχεία κατά την είσοδο και έξοδο των διακινούμενων προς και από τη χώρα αντίστοιχα. Για τη μεταπολεμική περίοδο, στοιχεία αποδημίας του ελληνικού πληθυσμού είναι διαθέσιμα από το έτος 1946 έως το Σεπτέμβριο 1977 και στοιχεία παλιννόστησης από το έτος 1968 έως το Σεπτέμβριο 1977.

Τα στοιχεία αυτά περιείχαν πληροφορίες σχετικά με τον αριθμό και τα δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των Ελλήνων μεταναστών. Οι μετανάστες και οι παλιννοστούντες διακρίνονταν από την ΕΣΥΕ σε Μόνιμους και Προσωρινούς ανάλογα με το χρονικό διάστημα (μεγαλύτερο ή μικρότερο του έτους αντίστοιχα) παραμονής του ατόμου στο εξωτερικό.

Μέσω των συνοριακών καταγραφών παρακολουθείται συνήθως η μεταναστευτική επικοινωνία με το εξωτερικό, αφού καταγράφονται συνεχώς οι μεταναστευτικές κινήσεις εξόδου και εισόδου του πληθυσμού από και προς τη χώρα και δίνονται πληροφορίες αναφορικά με τον αριθμό, τον προορισμό και τα ποικίλα δημογραφικά και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά των διακινούμενων. Οι διαθέσιμες συνοριακές στατιστικές καταγραφές βασίζονταν στις απαντήσεις που παρείχαν τα άτομα σε ερώτημα που περιελάμβανε ειδικό στατιστικό δελτίο σχετικά με το «σκοπό του ταξιδιού». Για να χαρακτηρισθούν οι διακινούμενοι ως μετανάστες συμπληρώνουν το συγκεκριμένο έντυπο όταν διέρχονται τα σύνορα της χώρας, στο οποίο δηλώνουν το σκοπό της διακίνησής τους (εργασία, τουρισμός, σπουδές, λόγοι υγείας) και το χρόνο που προτίθενται να παραμείνουν στην Ελλάδα ή το εξωτερικό. Η λειτουργία του ανωτέρω συστήματος στατιστικής παρακολούθησης διακόπηκε το Σεπτέμβριο του 1977 διότι θεωρήθηκε ότι παραβίαζε το απόρρητο των προσωπικών δεδομένων.

Έκτοτε, δειγματοληπτικές έρευνες, απογραφές πληθυσμού και διάφορες διοικητικές πηγές (Υπουργείο Εσωτερικών, ΙΚΑ, κ.λπ.) παρέχουν στατιστικές πληροφορίες σχετικά με τη μετανάστευση Ελλήνων και ξένων υπηκόων. Οι πιο πάνω πηγές αν και εμφανίζουν ορισμένες αδυναμίες στατιστικής πληρότητας, κάλυψης και συγκρισιμότητας, προσφέρουν εξαιρετικά ενδιαφέρον και χρήσιμο υλικό.

4.3 Απογραφές Πληθυσμού

Σε χώρες που δεν λειτουργούν τα μητρώα πληθυσμού, η κύρια πηγή πληροφόρησης περιφερειακών και διακρατικών πληθυσμιακών κινήσεων είναι οι απογραφές πληθυσμού. Πράγματι, με την ευκαιρία διεξαγωγής μιας απογραφής, δίνεται η δυνατότητα να τεθούν στα μέλη των νοικοκυριών ερωτήματα τα οποία αφορούν τον τόπο γέννησης, τον τόπο κατοικίας πριν από την ημερομηνία διεξαγωγής της απογραφής, τη διάρκεια εγκατάστασης στην παρούσα τοποθεσία διαμονής και την υπηκοότητα. Τα στοιχεία αυτά έχουν τα εξής χαρακτηριστικά: (α) αφορούν αριθμό μεταναστών και όχι πλήθος μεταναστευτικών κινήσεων, (β) καταγράφονται μόνο οι επιζώντες και παρόντες μετανάστες κατά την ημερομηνία της απογραφής, και (γ) δεν παρέχουν τη δυνατότητα καταγραφής πολλαπλών πληθυσμιακών μετακινήσεων που πραγματοποιήθηκαν εντός των συνόρων της χώρας ή μεταξύ χώρας και εξωτερικού.

Η μετανάστευση είναι ένα ανανεώσιμο φαινόμενο, που η σφαιρική του θεώρηση καλύπτει το μέγεθος, το χρόνο, το χώρο, την απόσταση και τη συχνότητα των πληθυσμιακών μετακινήσεων. Πρόκειται επομένως για μια κατάσταση που είναι εξαιρετικά δύσκολο να διερευνηθεί από τα διαστρωματικά δεδομένα μιας απογραφής πληθυσμού. Από μεθοδολογική πλευρά, η καταλληλότερη στατιστική προσέγγιση των διαφόρων πτυχών του ζητήματος επιτυγχάνεται με την πολλαπλή διασταύρωση των ερωτήσεων που αφορούν τον τόπο γέννησης, τον τόπο προηγούμενης διαμονής και τη διάρκεια εγκατάστασης στον παρόντα τόπο κατοικίας. Συνδυάζοντας αυτές τις πληροφορίες, ο Eldridge (1965) διακρίνει τρεις κατηγορίες μεταναστών: (α) τους πρωτογενείς μετανάστες των οποίων ο τόπος προηγούμενης διαμονής ήταν ο ίδιος με τον τόπο γέννησης αλλά διαφορετικός από τον τόπο διαμονής κατά την ημερομηνία της απογραφής, (β) τους δευτερογενείς μετανάστες των οποίων ο τόπος διαμονής κατά την ημερομηνία της απογραφής ήταν διαφορετικός από τον τόπο της προηγούμενης διαμονής τους και ο οποίος ήταν επίσης διαφορετικός από τον τόπο γέννησης, και (γ) τους επανεγκατασταθέντες των οποίων ο τόπος διαμονής κατά την ημερομηνία της απογραφής ήταν διαφορετικός από τον τόπο προηγούμενης διαμονής αλλά ίδιος με τον τόπο γέννησης.

Τα στοιχεία των γενικών απογραφών πληθυσμού των ετών 1951-2001, βασίζονται σε ερωτήσεις που αφορούν την υπηκοότητα, τον τόπο γέννησης και τον τόπο μόνιμης κατοικίας των ατόμων κατά την ημερομηνία της απογραφής και πριν πέντε χρόνια από την ημερομηνία διεξαγωγής της.

Η τελευταία απογραφή πληθυσμού (15 Μαρτίου 2001), η οποία διεξήχθη στη χώρα μας με βάση το Π.Δ. 70/2000 «περί διενέργειας γενικών απογραφών (α) οικοδομών-κτιρίων και (β) πληθυσμού-κατοικιών-οικοτεχνίας» και την Κοινή Υπουργική Απόφαση 2613Γ/-347/5-9-2000, είναι η πρώτη στην οποία δόθηκε τόσο έμφαση (από πλευράς οργάνωσης και μεθοδολογικής προσέγγισης) στην καταγραφή των ξένων υπηκόων που διαμένουν στη χώρα.

Κατά την απογραφή αυτή έγινε για πρώτη φορά εκτεταμένη χρήση των νέων τεχνολογιών, τόσο ως προς τον εξοπλισμό όσο και ως προς τα λογισμικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν. Τα απογραφικά δελτία είχαν τη μορφή τεύχους με ειδική δομή, αρίθμηση, κωδικοποίηση και εκτύπωση ώστε να είναι αναγνώσιμα από σύγχρονους scanners οι οποίοι υποστηρίζονταν από ειδικό σύστημα αναγνώρισης σημείων (Optical Marker Recognition, OMR) σε συνδυασμό με λεκτικά πεδία χειρόγραφων χαρακτήρων. Η διαχείριση και επεξεργασία των πολυπληθών απογραφικών δεδομένων έγινε με την ανάπτυξη και εφαρμογή ισχυρών και ευέλικτων βάσεων δεδομένων (Oracle 8.1.3, Oracle Developer 6.0). Οι ανωτέρω καινοτομίες είχαν ως αποτέλεσμα τη γρήγορη και αξιόπιστη εισαγωγή, κωδικοποίηση, επεξεργασία και πινακοποίηση των απογραφικών στοιχείων. Πολύ γρήγορα (Φθινόπωρο 2003) τα περισσότερα αποτελέσματα της απογραφής ήταν διαθέσιμα στο ευρύ κοινό σε ηλεκτρονική μορφή μέσω της ιστοσελίδας της υπηρεσίας (statistics.gr).

Τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, αλλά και σε όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες, ο χαρακτήρας της εξωτερικής μετανάστευσης έχει ριζικά αλλάξει. Η νόμιμη και η λαθραία εισροή μεταναστών από χώρες του εξωτερικού αποτελεί για τα ελληνικά δεδομένα μια νέα πραγματικότητα με ποικίλες δημογραφικές και κοινωνικό-οικονομικές πτυχές. Για το λόγο αυτό κατά την απογραφή του 2001, πέραν των κλασικών απογραφικών πληροφοριών κατεβλήθη για πρώτη φορά οργανωμένη και συστηματική προσπάθεια καταγραφής της δύσκολης πληθυσμιακής ομάδας των αλλοδαπών, με ειδικές ερωτήσεις που περιελάμβανε το απογραφικό δελτίο. Για το σκοπό αυτό, τα απογραφικά δελτία μεταφράστηκαν σε πέντε διαφορετικές γλώσσες (Αγγλική, Γαλλική, Γερμανική, Ρωσική και Αλβανική), χρησιμοποιήθηκαν μεταφραστές και εφαρμόστηκε ειδικό επικοινωνιακό πρόγραμμα.

Στο απογραφικό δελτίο περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, και ερώτηση που αφορά την υπηκοότητα των απογραφόμενων. Στην περίπτωση που τα άτομα δήλωναν ότι είναι υπήκοοι άλλης χώρας (ή ότι είναι χωρίς υπηκοότητα) και ταυτόχρονα ότι ο τόπος συνήθους διαμονής

τους είναι η Ελλάδα, έπρεπε να απαντήσουν σε ερωτήσεις που αφορούσαν έτος και το λόγο εγκατάστασης στη χώρα, σε ποια χώρα του εξωτερικού διέμεναν πριν εγκατασταθούν στην Ελλάδα, αν είναι ομογενείς, κ.τ.λ. Οι ανωτέρω ερωτήσεις διασταυρούμενες με πλήθος άλλων πληροφοριών σχετικά τις συνθήκες του νοικοκυριού, τα δημογραφικά, κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά καθώς και τον τόπο γέννησης των μελών του νοικοκυριού, παρέχουν αξιόλογο στατιστικό υλικό για λεπτομερή δημογραφική ανάλυση.

4.4 ΟΑΕΔ

Τα στοιχεία του ΟΑΕΔ που αφορούν στατιστικές πληροφορίες που ελήφθησαν κατά τη διαδικασία χορήγησης της προσωρινής άδειας εργασίας και παραμονής των αλλοδαπών, τις γνωστές «πράσινες» και «λευκές» κάρτες το 1998. Πρόκειται για την πρώτη σοβαρή προσπάθεια συλλογής δεδομένων του μεταναστευτικού αποθέματος της χώρας.

Η πρώτη συστηματική και ολοκληρωμένη προσπάθεια καταγραφής των αλλοδαπών εργαζομένων στην Ελλάδα, οι οποίοι στην συντριπτική τους πλειοψηφία εισήλθαν παράνομα στη χώρα, έγινε το 1998 οπότε και άρχισε το πρόγραμμα νομιμοποίησης των αλλοδαπών εργατών στη χώρα. Ειδικότερα το Προεδρικό Διάταγμα 358 του 1997, προέβλεπε ότι όλοι οι αλλοδαποί που διέμεναν παράνομα στη χώρα κατά την ημερομηνία δημοσίευσης του διατάγματος όφειλαν να προσέλθουν στα γραφεία του ΟΑΕΔ από 1-1-1998 έως 31-5-1998 και να ζητήσουν την προσωρινή νομιμοποίηση της παραμονής τους στη χώρα ζητώντας να τους χορηγηθεί «λευκή κάρτα» παραμονής. Στο πρώτο στάδιο του προγράμματος νομιμοποίησης, υπέβαλλαν αίτηση για κάρτα προσωρινής παραμονής 371.641 αλλοδαποί. Η επεξεργασία των στοιχείων έγινε από το Εθνικό Ινστιτούτο Εργασίας. Η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών προέρχεται από τις Βαλκανικές χώρες και ιδιαίτερα την Αλβανία, ενώ υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός μεταναστών από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, της Ασίας και της Αφρικής. Ειδικότερα, οι τρεις πρώτες σε σημασία χώρες-πηγες είναι Βαλκανικές, δηλαδή η Αλβανία, η Βουλγαρία και η Ρουμανία, αντιπροσωπεύοντας το 76,4% όλων των αλλοδαπών που υπέβαλλαν αίτηση. Η πλειοψηφία των μεταναστών που υπέβαλλαν αίτηση είναι άνδρες (74%), αλλά η αναλογία τους διακυμαίνεται εκπληκτικά από υπηκοότητα σε υπηκοότητα. Χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις των μεταναστών υπηκόων: Βουλγαρίας, Ουκρανίας, Γεωργίας, Φιλιππίνων, Μολδαβίας και Ρωσίας, όπου τα ποσοστά των γυναικών είναι ιδιαίτερα υψηλά, σε αντίθεση με

τους μετανάστες από Πακιστάν, Ινδία, Αίγυπτο, Συρία, Μπαγκλαντές και Ιράκ, όπου οι γυναίκες είναι ελάχιστες, γεγονός που φαίνεται ότι συνδέεται με τις θρησκευτικές αντιλήψεις και τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες των χωρών αυτών. Η υψηλή προσέλευση γυναικών από την Ανατολική Ευρώπη συνδέεται με την υψηλή απορρόφηση τους σε συγκεκριμένες θέσεις εργασίας, όπως για παράδειγμα ως οικιακών βοηθών. Αντίθετα για τους Μωαμεθανούς η εργασία των γυναικών είναι απαγορευτική και για αυτό ελάχιστες γυναίκες προερχόμενες από Ισλαμικές χώρες ζήτησαν άδεια εργασίας. Οι μετανάστες μετά την επιτυχή εγκατάστασή τους στη χώρα, σταδιακά προσπαθούν να βοηθήσουν και τα υπόλοιπα μέλη των οικογενειών τους να εισέλθουν στην Ελλάδα. Σε πρώτη φάση εισέρχονται οι μετανάστες που μπορούν να βρουν πιο εύκολα εργασία, δηλαδή άνδρες νεαρής και μέσης ηλικίας, ενώ στη συνέχεια έρχονται στη χώρα τα προστατευόμενα μέλη των ατόμων αυτών.

4.5 ΙΚΑ και ΟΓΑ

Τα μητρώα των μεγάλων ασφαλιστικών οργανισμών, όπως του ΙΚΑ και του ΟΓΑ, παρέχουν πληροφορίες που αφορούν τους ασφαλισμένους εργαζόμενους ελληνικής και ξένης υπηκοότητας στον ασφαλιστικό φορέα και αναφέρονται στα βασικά δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά των ατόμων. Τα στοιχεία αυτά είναι διαθέσιμα κυρίως από το 2000 και μετά.

4.6 Έρευνες Εργατικού Δυναμικού

Ουσιαστικά πρόκειται για έρευνες απασχόλησης. Είναι περιοδικές δειγματοληπτικές έρευνες οι οποίες έχουν, ως ένα βαθμό, απογραφικό χαρακτήρα. Από το 1999 οι δειγματοληπτικές αυτές έρευνες διεξάγονται τέσσερις φορές το χρόνο.

4.7 Υπουργείο Δημόσιας Τάξεως

Τα στοιχεία που παρέχουν τα αρχεία του Υπουργείου Δημόσιας Τάξεως, προέρχονται από τις χορηγούμενες άδειες παραμονής σε αλλοδαπούς, αλλά θεωρούνται πολύ αναξιόπιστα και ελλιπή. Σε αυτά συμπεριλαμβάνονται και τα στοιχεία της Αστυνομίας που αφορούν συλλήψεις παράνομων αλλοδαπών (προς απέλαση ή που βρίσκονται σε φυλακές για αδικήματα)

4.8 Υπουργείο Εσωτερικών

Πρόκειται για το πληροφοριακό σύστημα του Υπουργείου Εσωτερικών, το οποίο δημιουργήθηκε πρόσφατα και έχει αναλάβει την καταγραφή, κωδικοποίηση και συνεχή ενημέρωση των αρχείων που αφορούν τις άδειες παραμονής που παρέχονται στους αλλοδαπούς στη χώρα μας. Τα πρόσφατα αυτά στοιχεία βασίζονται στην διαδικασία νομιμοποίησης των μεταναστών των ετών 2003 και 2004.

4.9 Απογραφή Παλινοστούτων Ομογενών από τη πρώην Σοβιετική Ένωση

Συμπεριλαμβάνει:

- την ειδική δειγματοληπτική έρευνα της ΕΣΥΕ που διενεργήθηκε το 1985/86 και αφορούσε τους παλινοστούτες Έλληνες υπηκόους οι οποίοι επαναπατρίστηκαν κατά τη διάρκεια της δεκαπενταετίας 1971-1985, και
- την ειδική απογραφή των Παλινοστούτων Ομογενών από την τέως ΕΣΣΔ που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1989-1999 που διεξήγαγε το Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης το 2000.

Στα ανωτέρω θα πρέπει να προστεθούν και ανεπίσημες εκτιμήσεις οργανώσεων ξένων υπηκόων που λειτουργούν στη χώρα.

Υπόψη, ότι οι ανωτέρω πηγές εμφανίζουν αρκετές αδυναμίες στατιστικής κάλυψης και πληρότητας, οι δε παρεχόμενες από αυτές πληροφορίες δεν είναι πλήρως συγκρίσιμες μεταξύ τους κυρίως λόγω των διαφορών που παρατηρούνται στον τρόπο συλλογής και επεξεργασίας των δεδομένων.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Χαρακτηριστικά των Μεταναστών: Απογραφή 2001

5.1 Εισαγωγή

Η γνώση αυτών των χαρακτηριστικών είναι αναγκαία για τη χάραξη οποιασδήποτε πολιτικής ενσωμάτωσης των μεταναστών αλλά και της αξιολόγησης των δυνατοτήτων που διανοίγονται και των προβλημάτων που δημιουργούνται από την παρουσία των μεταναστών στη χώρα μας.

5.2 Χώρες Προέλευσης Μεταναστών

Ο μεταναστευτικός πληθυσμός στην Ελλάδα είναι ένα φαινόμενο που δύσκολα μπορεί να καταμετρηθεί σε όλες τις διαστάσεις του και - ανεξάρτητα από το πόσο αξιόπιστα τα στατιστικά στοιχεία μπορούν να είναι - μόνο ένα μέρος του μεταναστευτικού πληθυσμού είναι διαθέσιμο. Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2001, ο συνολικός αριθμός των ξένων υπηκόων στην Ελλάδα φτάνει τους 761.813 (762.191 με αυτούς που δήλωσαν χωρίς υπηκοότητα, αδιευκρίνιστη υπηκοότητα και περιοχές μη οριζόμενες), που ισοδυναμεί με ένα ποσοστό της τάξεως του 7% επί του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Ωστόσο, πολλοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι αυτό το ποσοστό φτάνει το 10 % του συνολικού πληθυσμού της χώρας (Λιανός 2001, Φακιόλας 2002). Το ποσοστό αυτό είναι από τα υψηλότερα μεταξύ των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου ο μέσος όρος του πληθυσμού των ξένων υπηκόων αγγίζει περίπου το 5% του συνολικού πληθυσμού.

Τα 762.191 άτομα ξένης υπηκοότητας προέρχονται από περισσότερες από 200 διαφορετικές χώρες προέλευσης. Εντούτοις, η παραπάνω διασπορά εθνικοτήτων είναι πολύ λιγότερο σημαντική απ' ό,τι τα ανωτέρω μεγέθη υπονοούν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1: Κατανομή Μεταναστών Ανά Ήπειρο και Ανά Φύλο

ΗΠΕΙΡΟΣ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	10,934,097	5,413,426	5,520,671
ΕΥΡΩΠΗ	10,772,615	5,321,382	5,451,233
ΧΩΡΕΣ Ε.Ε.(ΜΕ ΕΛΛΑΔΑ)	10,218,775	5,016,668	5,202,107
ΕΛΛΑΔΑ	10,171,906	4,997,874	5,174,032
ΧΩΡΕΣ Ε.Ε.	46,869	18,794	28,075
ΝΟΤΙΑ ΕΥΡΩΠΗ	443,240	259,643	183,597
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	108,693	44,432	64,261
ΒΟΡΕΙΑ ΕΥΡΩΠΗ	691	209	482
ΔΥΤΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ	1,216	430	786
ΑΣΙΑ	108,553	64,132	44,421
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΑΣΙΑ	1,513	701	812
ΝΟΤΙΟΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΑΣΙΑ	7,185	1,826	5,359
ΚΕΝΤΡΙΚΗ-ΝΟΤΙΑ ΑΣΙΑ	28,584	24,723	3,861
ΔΥΤΙΚΗ ΑΣΙΑ	71,271	36,882	34,389
ΑΦΡΙΚΗ	15,700	10,423	5,277
ΔΥΤΙΚΗ ΑΦΡΙΚΗ	2,941	2,038	903
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΑΦΡΙΚΗ	2,118	855	1,263
ΒΟΡΕΙΑ ΑΦΡΙΚΗ	9,026	6,733	2,293
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΦΡΙΚΗ	530	310	220
ΝΟΤΙΑ ΑΦΡΙΚΗ	1,085	487	598
ΑΜΕΡΙΚΗ	27,356	12,770	14,586
ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΡΑΙΒΙΚΗ	3,154	1,034	2,120
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ	306	86	220
ΝΟΤΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ	2,023	689	1,334
ΚΑΡΑΙΒΙΚΗ	825	259	566
ΒΟΡΕΙΑ ΑΜΕΡΙΚΗ	24,202	11,736	12,466
ΩΚΕΑΝΙΑ	9,065	4,212	4,853
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ ΚΑΙ ΝΕΑ ΖΗΛΑΝΔΙΑ	8,988	4,177	4,811
ΜΕΛΑΝΗΣΙΑ	14	6	8
ΜΙΚΡΟΝΗΣΙΑ	15	8	7
ΠΟΛΥΝΗΣΙΑ	48	21	27
ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΗ ΟΡΙΖΟΜΕΝΕΣ	430	323	107
ΑΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΤΗ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	185	91	94
ΧΩΡΙΣ ΥΠΗΚΟΟΤΗΤΑ	193	93	100

Σε αντίθεση με την εμπειρία άλλων νότιων ευρωπαϊκών χωρών, ο μεγαλύτερος αριθμός των ατόμων ξένης υπηκοότητας προέρχεται από τις γειτονικές χώρες. Τα μεγαλύτερα μεταναστευτικά κύματα προέρχονται κυρίως από τις πρώην κομμουνιστικές χώρες, κυρίως τα Βαλκάνια, ενώ μια χώρα, η Αλβανία, αποτελεί το 57% όλων των αλλοδαπών (πίνακας 2). Η δεύτερη πλέον σημαντική χώρα προέλευσης είναι η Βουλγαρία, με 4,6%, που ακολουθείται από τη Γεωργία και τη Ρουμανία, με 3,0% και 2,9% αντίστοιχα.

Το μερίδιο των πολιτών των 15 κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης που καταγράφηκαν στην Ελλάδα περιορίζεται σε λιγότερο από 5%, σημαντικά χαμηλότερο από αυτό της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνολικά, όπου το ένα τρίτο των μη-υπηκόων είναι πολίτες από ένα άλλο κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2003).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2: Top-12 Προέλευση Αλλοδαπών

ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΞΕΝΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	% ΣΤΟΝ ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΞΕΝΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ
Αλβανία	438,036	57.5
Βουλγαρία	35,104	4.6
Γεωργία	22,875	3.0
Ρουμανία	21,994	2.9
Η.Π.Α.	18,140	2.4
Ρωσική Ομοσπ.	17,535	2.3
Κύπρος	17,426	2.3
Ουκρανία	13,616	1.8
Ηνωμένο Βασίλειο	13,196	1.7
Πολωνία	12,831	1.7
Γερμανία	11,806	1.5
Πακιστάν	11,130	1.5
Άλλες χώρες	128,124	16.8
ΣΥΝΟΛΟ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	761,813	100.0
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10,934,097	...
ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	7%	

5.3 Φύλο

Σημαντικές διαφορές με το γενικό πληθυσμό, που είναι εύκολα εξηγήσιμες, παρατηρούνται και στο φύλο των μεταναστών. Συγκεκριμένα ενώ στους μετανάστες οι γυναίκες ανέρχονται στο 45,5% του συνόλου, στο γενικό πληθυσμό η αναλογία είναι παραδοσιακά υπέρ των γυναικών και ανέρχεται στο 50,5%. Η στατιστική αυτή παρατήρηση βρίσκει την εξήγησή της στους οικονομικούς λόγους για τους οποίους έρχονται στη χώρα μας οι μετανάστες και στον παραδοσιακό ρόλο που διαδραματίζουν οι γυναίκες στις χώρες αποστολής και που δημιουργεί λιγότερα κίνητρα για τη μετανάστευσή τους σε σχέση με τους άντρες. Πάντως, μπορεί κανείς να εικάσει ότι με την πάροδο του χρόνου, και με την αύξηση του φαινομένου της οικογενειακής μετανάστευσης, το ποσοστό των γυναικών μεταναστών θα παρουσιάσει ανοδική τάση στο μέλλον.

Η ασυμμετρία γένους επί του συνόλου των μεταναστών είναι ένα άλλο σημείο ενδιαφέροντος. Συνολικά, υπάρχει ένα πλεόνασμα των ανδρών, περίπου 120 ανδρών σε 100 γυναίκες. Αυτή η αναλογία γίνεται ακόμα υψηλότερη για συγκεκριμένες υπηκοότητες, όπως στην περίπτωση των Πακιστανών (2238:100), των Ινδών (1361:100) και των Αιγυπτίων (324:100), κυρίως λόγω των πολιτιστικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών σε εκείνες τις χώρες και διαφόρων θρησκευτικών πεποιθήσεων. Από την άλλη μεριά, οι παραπάνω αναλογίες είναι ιδιαίτερα χαμηλές για κάποιες άλλες υπηκοότητες: οι εισροές από τις Φιλιππίνες, την Ουκρανία, τη Ρωσική Ομοσπονδία και τη Βουλγαρία αποτελούνται αποκλειστικά από γυναίκες, οι περισσότερες από τις οποίες χρησιμοποιούνται ως εσωτερικά εργαζόμενες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 : Κατανομή των Αλλοδαπών κατά φύλο στις 12 πολυπληθέστερες εθνικότητες

ΧΩΡΑ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ	ΑΝΤΡΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	% ΑΝΤΡΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	% ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΛΟΓΟΣ ΦΥΛΩΝ
Αλβανία	257,149	180,887	61.9	52.2	142
Βουλγαρία	13,888	21,216	3.3	6.1	65
Γεωργία	9,839	13,036	2.4	3.8	75
Ρουμανία	12,447	9,547	3.0	2.8	130
Η.Π.Α.	8,805	9,335	2.1	2.7	94
Ρωσική Ομοσπ.	6,545	10,990	1.6	3.2	60
Κύπρος	8,284	9,142	2.0	2.6	91
Ουκρανία	3,342	10,274	0.8	3.0	33
Ηνωμένο Βασίλειο	5,269	7,927	1.3	2.3	66
Πολωνία	5,876	6,955	1.4	2.0	84
Γερμανία	4,746	7,060	1.1	2.0	67
Πακιστάν	10,654	476	2.6	0.1	2238
Άλλες χώρες	68,524	59,600	16.5	17.2	115
ΣΥΝΟΛΟ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ	415,368	346,445	100.0	100.0	120
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	5,413,426	5,520,671	...	...	98

5.4 Ηλικία

Στον πίνακα 4 καταγράφεται η ηλικιακή σύνθεση των μεταναστών στην Ελλάδα. Όπως προκύπτει, η ηλικιακή διάρθρωση των μεταναστών είναι σχεδόν η αντίθετη από αυτή του γενικού πληθυσμού της χώρας αφού ο ξένος πληθυσμός χαρακτηρίζεται από μια νέα δομή ηλικίας (πίνακας 4). Έτσι, ενώ το ποσοστό του γενικού πληθυσμού που είναι 65 ετών και άνω ανέρχεται σε 17,08%, στους μετανάστες το αντίστοιχο ποσοστό ανέρχεται σε μόλις 3,50%. Επίσης, παρατηρούμε ότι οι μισοί των μεταναστών είναι μεταξύ 20 και 40 ετών, ενώ περίπου ένα ποσοστό της τάξεως του 64% είναι μέχρι 35 ετών. Είναι ενδιαφέρον να αναφερθεί ότι το ποσοστό των μεταναστών μέχρι και 14 ετών είναι περίπου 17%, ενώ του γενικού πληθυσμού 15,2% και με έντονα καθοδική τάση (το 1971 ανερχόταν 25,4%, το 1981 είχε μειωθεί σε 23,7% και το 1991 ήταν ήδη μόλις 19,3%). Αν και για τους μετανάστες δεν είναι δυνατόν να υπάρξει

διαχρονική εκτίμηση ως προς την ηλικιακή σύνθεση καθώς ως σημείο αναφοράς υπάρχει μόνο η απογραφή του 2001, βάσιμα εκτιμάται ότι η τάση σε ό,τι αφορά τα άτομα 0-14 ετών θα είναι ανοδική.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 : Κατανομή Μεταναστών κατά Ηλικία και Φύλο

ΟΜΑΔΕΣ ΗΛΙΚΙΩΝ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ	% ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΤΡΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	% ΑΝΤΡΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	% ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
0-14	127,090	16.7	66,584	16.0	60,506	17.5
15-19	59,635	7.8	34,124	8.2	25,511	7.4
20-24	93,511	12.3	56,219	13.5	37,292	10.8
25-29	107,443	14.1	63,206	15.2	44,237	12.8
30-34	97,596	12.8	55,298	13.3	42,298	12.2
35-39	77,693	10.2	41,851	10.1	35,842	10.3
40-44	64,530	8.5	33,303	8.0	31,227	9.0
45-49	45,449	6.0	22,301	5.4	23,148	6.7
50-59	48,503	6.4	23,556	5.7	24,947	7.2
60+	40,741	5.3	19,110	4.6	21,631	6.2
ΣΥΝΟΛΟ	762,191	100.0	415,552	100.0	346,639	100.0

Από τα στοιχεία προκύπτει ότι η διάμεση ηλικία των μεταναστών είναι 30.4 έτη, με τον αντρικό πληθυσμό να είναι γενικά περίπου 1.5 έτη νεότερος από τις γυναίκες (29.7 σε σχέση με 31.2 έτη). Ενώ η μέση ηλικία είναι 28.8 έτη, με τον αντρικό πληθυσμό να είναι γενικά περίπου 2 έτη νεότερος από τις γυναίκες (28.2 σε σχέση με 30.5 έτη).

Διαφορές υπάρχουν επίσης μεταξύ των αστικών και αγροτικών περιοχών, δεδομένου ότι η μέση ηλικία για τις αγροτικές είναι περίπου ένα έτος λιγότερο απ' ό,τι στις αστικές περιοχές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 : Διάμεση και Μέση Ηλικία

	ΕΛΛΑΔΑ			ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ			ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ		
	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΙΣ
ΔΙΑΜΕΣΗ ΗΛΙΚΙΑ	30.4	29.7	31.2	30.6	29.9	31.4	29.6	29.2	30.2
ΜΕΣΗ ΗΛΙΚΙΑ	28.8	28.2	30.5	29	28.4	30.7	28	27.6	29.8

5.5 Λόγος Προσέλευσης στην Ελλάδα

Τα αποτελέσματα της απογραφής είναι αναμενόμενα στον τομέα αυτό. Βασικότερος λόγος μετανάστευσης στην Ελλάδα είναι η αναζήτηση εργασίας με 54,2%, ενώ το ποσοστό που αναφέρει την οικογενειακή επανένωση ως λόγο μετανάστευσης ανέρχεται στο 13,1%. Το ποσοστό των μεταναστών από τρίτες μεσογειακές χώρες που δηλώνει ως λόγο μετανάστευσης την αναζήτηση ασύλου ανέρχεται σε 11,4% που είναι εντυπωσιακά μεγαλύτερο από το αντίστοιχο ποσοστό στο σύνολο των μεταναστών (1,3%).¹ Σημαντικό ποσοστό επίσης μεταναστών δηλώνει ως λόγο μετανάστευσης τον επαναπατρισμό/παλιννόστηση 6,8%. Πρόκειται κυρίως για ελληνικής καταγωγής άτομα που είχαν (τα ίδια ή οι πρόγονοί τους) μεταναστεύσει στο εξωτερικό κατά το παρελθόν και τώρα επιστρέφουν στην Ελλάδα, εξέλιξη που εντάσσεται και αυτή στο ευρύτερο φαινόμενο μετατροπής της χώρας μας από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6 : Λόγος Προσέλευσης στην Ελλάδα

ΛΟΓΟΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ %	ΑΝΤΡΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ %	ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ %
ΕΡΓΑΣΙΑ	54.2	58.9	48.6
ΕΠΑΝΑΠΑΤΡΙΣΜΟΣ- ΠΑΛΙΝΟΣΤΗΣΗ	6.8	5.9	7.8
ΕΠΑΝΕΝΩΣΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ	13.1	11.5	15.0
ΣΠΟΥΔΕΣ	2.7	2.5	3.0
ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΑΣΥΛΟΥ	1.3	1.2	1.4
ΠΡΟΣΦΥΓΑΣ	0.3	0.3	0.3
ΑΛΛΟΣ ΛΟΓΟΣ	21.5	19.7	23.8

¹ Η εξήγηση έγκειται ότι στην κατηγορία αυτή ανήκει σημαντικός αριθμός Κούρδων που προέρχονται από τρίτες μεσογειακές χώρες. Αντίθετα, το ποσοστό όσων ανήκουν στην κατηγορία της αναζήτησης ασύλου/πρόσφυγες και προέρχονται από την Ανατολική Ευρώπη (βασική πηγή προέλευσης της μετανάστευσης σε ό,τι αφορά την Ελλάδα) είναι σχεδόν μηδενικά.

Από τον παρακάτω πίνακα παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό μεταναστών που έρχονται στη χώρα μας για αναζήτηση εργασίας έχουν ως χώρα προέλευσης το Μπαγκλαντές 94,2%, το Πακιστάν 92,7% και την Ινδία 91,7%. Όσον αφορά τον επαναπατρισμό/παλιννόστηση το μεγαλύτερο ποσοστό μεταναστών προέρχονται από την Αυστραλία 69%, τον Καναδά 65% και τις ΗΠΑ 57%. Αντίστοιχα ποσοστό 39,2% των Κυπρίων μεταναστών έρχονται στην Ελλάδα για σπουδές . Τέλος το μεγαλύτερο ποσοστό των προσφύγων και αυτών που αναζητούν άσυλο προέρχονται από χώρες όπως το Ιράκ 34,4%, το Ιράν 34,1% και την Τουρκία 32,8%.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7 :Top-5 Προέλευση Αλλοδαπών Ανά Λόγο Προσέλευσης

<u>ΕΡΓΑΣΙΑ</u>	%	<u>ΕΠΑΝΑΠΑΤΡΙΣΜΟΣ</u>	%
Bangladesh	94.2	Australia	69.0
Pakistan	92.7	Canada	65.0
India	91.7	USA	57.0
Srilanka	83.0	Kazakstan	56.4
Phillipes	81.4	S. Africa	43.3
<u>ΣΠΟΥΔΕΣ</u>	%	<u>ΑΣΥΛΟ+ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ</u>	%
Cyprus	39.2	Iraq	34.4
Nigeria	11.8	Iran	34.1
Lebanon	8.2	Turkey	32.8
Ethiopea	7.6	Ethiopea	17.3
Spain	6.3	Poland	14.8

5.6 Εκπαίδευση

Τα στοιχεία για το μορφωτικό επίπεδο των μεταναστών παρατίθενται στον πίνακα 8 με κάποια όμως επιφύλαξη καθώς υπάρχει δυσκολία αντιστοίχισης μεταξύ των βαθμίδων εκπαίδευσης από κάθε χώρα, ιδιαίτερα μάλιστα όταν παρεμβάλλεται και η δυσκολία μετάφρασης του κάθε επί μέρους όρου στη γλώσσα που ομιλεί ο μετανάστης.

Από τα όσα πάντως δήλωσαν κατά την τελευταία απογραφή, προκύπτει ότι ποσοστό 19,4% είναι αναλφάβητοι, 21,9% έχουν τη στοιχειώδη εκπαίδευση, 48,8% είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ ποσοστό 9,9% είναι πτυχιούχοι Πανεπιστημίων.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8 : Εκπαιδευτικό Επίπεδο Μεταναστών

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ	% ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΤΡΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	% ΑΝΤΡΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	% ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΟΙ	147,865	19.4	81,033	19.5	67,248	19.4
ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	166,920	21.9	100,979	24.3	65,861	19.0
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	371,949	48.8	199,881	48.1	171,933	49.6
ΑΝΩΤΕΡΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	75,457	9.9	33,660	8.1	41,597	12.0
ΣΥΝΟΛΟ	762,191	100	415,552	100	346,639	100

5.7 Οικογενειακή Κατάσταση

Από τον πίνακα 9 προκύπτει η οικογενειακή κατάσταση των μεταναστών. Ποσοστό 48,2% είναι έγγαμοι, ενώ το ποσοστό αυτών που δηλώνουν άγαμοι ανέρχεται σε 44,3% με τον αντρικό πληθυσμό σε ποσοστό 51% και τον γυναικείο σε μόλις 36,4%. Από το υπόλοιπο ποσοστό 7,5% που δηλώνουν διαζευγμένοι, σε διάσταση ή τελούντες σε χηρεία, μόλις το 3,9% είναι άντρες σε αντίθεση με το 11,7% των γυναικών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 9 : Οικογενειακή Κατάσταση Μεταναστών

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ	% ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΤΡΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	% ΑΝΤΡΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	% ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
ΕΓΓΑΜΟΙ	367,331	48.2	187,593	45.1	179,738	51.9
ΑΓΑΜΟΙ	337,819	44.3	211,789	51.0	126,030	36.4
ΧΗΡΟΙ	25,140	3.3	5,765	1.4	19,375	5.6
ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΙ	22,726	3.0	6,762	1.6	15,964	4.6
ΣΕ ΔΙΑΣΤΑΣΗ	9,175	1.2	3,643	0.9	5,532	1.5
ΣΥΝΟΛΟ	762,191	100.0	415,552	100.0	346,639	100.0

5.8 Απασχόληση

Στον πίνακα 10 παρατίθενται τα στοιχεία που αφορούν στην απασχόληση των αλλοδαπών. Από το συνολικό αριθμό των μεταναστών, δήλωσε ότι εργάζεται ποσοστό 51% ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για το γενικό πληθυσμό ανέρχεται σε 39,7%. Η διαφορά βεβαίως αυτή οφείλεται κυρίως στη δυσαναλογία μεταξύ του ποσοστού των αλλοδαπών που είναι μεγαλύτεροι των 65 ετών σε σχέση με το ποσοστό του γενικού πληθυσμού.

Η κατά κλάδο απασχόληση παρουσιάζει τα εξής χαρακτηριστικά: το μεγαλύτερο ποσοστό του αντρικού πληθυσμού των μεταναστών, το 35,1%, απασχολείται στις κατασκευές, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό του γυναικείου πληθυσμού, το 74%, απασχολείται στις υπηρεσίες (προεξάρχουσα θέση κατέχει η οικιακή οικονομία).

ΠΙΝΑΚΑΣ 10 : Τομείς Απασχόλησης Μεταναστών

ΚΛΑΔΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ	% ΣΥΝΟΛΟ	ΑΝΤΡΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	% ΑΝΤΡΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	% ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
ΠΡΩΤΑΡΧΙΚΟΣ	69,330	17.7	54,349	20.1	14,981	12.4
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ	47,122	12.0	37,520	13.9	9,602	7.9
ΚΑΤΑΣΚΕΥΕΣ	96,003	24.5	94,935	35.1	1,068	0.9
ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	154,212	39.4	64,799	23.8	89,413	74.0
ΔΕ ΔΗΛΩΣΑΝ Ή ΔΗΛΩΣΑΝ ΑΣΛΦΩΣ	22,724	6.4	16,952	7.1	5,772	4.8
ΣΥΝΟΛΟ	389,391	100.0	268,555	100.0	120,836	100.0

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Κατανομή Μεταναστών κατά Νομό Ελλάδος

6.1 Εισαγωγή

Οι μετανάστες βρίσκονται σε κάθε νομό χωρίς όμως να είναι ομοιόμορφα διασκορπισμένοι σε ολόκληρη τη χώρα. Αυτή η δήλωση, κοινή για όλες τις χώρες υποδοχής, αναπαράγει τη βιβλιογραφία στους παράγοντες που καθορίζουν την επιλογή του προορισμού των μεταναστών (Faasmann 1994, van der Gaag & van Wissen 2000, Rephan 2004). Η σχετική βιβλιογραφία αναφέρει ότι τόσο οι αστικές περιοχές όσο και οι παραμεθόριες περιοχές επηρεάζονται συνήθως από τις μεταναστευτικές εισροές. Τα σχέδια μετανάστευσης φαίνεται να ακολουθούν μερικούς γενικούς κανόνες, περισσότερο ή λιγότερο κοινούς, για όλες τις χώρες. Στο σημείο αυτό, είναι σημαντικό να εξεταστεί εάν υπάρχουν συστηματικές διαφορές μεταξύ της χωρικής κατανομής των εθνικών και των μεταναστευτικών πληθυσμών. Ο παρακάτω πίνακας παρουσιάζει την κατανομή ημεδαπών και αλλοδαπών ανά νομό Ελλάδος, κατά σειρά προτίμησης των αλλοδαπών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6.1: Κατανομή Μεταναστών Ανά Νομό Ελλάδας

ΝΟΜΟΙ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΗΜΕΔΑΠΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ %	ΗΜΕΔΑΠΟΙ %	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ %
ΑΤΤΙΚΗΣ	3,894,573	3,524,600	369,973	35.6	34.6	48.6
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	1,084,001	1,017,060	66,941	9.9	10.0	8.8
ΑΧΑΪΑΣ	318,928	301,383	17,545	2.9	3.0	2.3
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	188,506	171,255	17,251	1.7	1.7	2.3
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	291,225	276,310	14,915	2.7	2.7	2.0
ΛΑΡΙΣΗΣ	282,156	268,200	13,956	2.6	2.6	1.8
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	144,527	130,977	13,550	1.3	1.3	1.8
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	166,566	153,299	13,267	1.5	1.5	1.7
ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	169,542	156,588	12,954	1.6	1.5	1.7
ΒΟΙΩΤΙΑΣ	123,913	111,485	12,428	1.1	1.1	1.6
ΧΑΝΙΩΝ	148,450	136,049	12,401	1.4	1.3	1.6
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	205,005	192,746	12,259	1.9	1.9	1.6
ΕΥΒΟΙΑΣ	207,305	196,358	10,947	1.9	1.9	1.4
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	109,956	99,102	10,854	1.0	1.0	1.4
ΗΛΕΙΑΣ	183,521	172,905	10,616	1.7	1.7	1.4
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	111,081	101,774	9,307	1.0	1.0	1.2
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	102,392	93,274	9,118	0.9	0.9	1.2
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	98,810	90,190	8,620	0.9	0.9	1.1
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	92,811	84,699	8,112	0.8	0.8	1.1
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	161,027	153,334	7,693	1.5	1.5	1.0
ΚΑΒΑΛΑΣ	141,499	134,071	7,428	1.3	1.3	1.0
ΑΙΤΩΛΙΑΣ & ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	219,092	212,112	6,980	2.0	2.1	0.9
ΛΑΣΙΘΙΟΥ	75,736	68,953	6,783	0.7	0.7	0.9
ΠΕΛΛΗΣ	143,957	137,567	6,390	1.3	1.4	0.8
ΡΕΘΥΜΝΗΣ	78,957	72,643	6,314	0.7	0.7	0.8
ΠΙΕΡΙΑΣ	126,412	120,155	6,257	1.2	1.2	0.8
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	38,883	33,743	5,140	0.4	0.3	0.7
ΛΕΣΒΟΥ	108,288	103,158	5,130	1.0	1.0	0.7
ΗΜΑΘΙΑΣ	142,471	137,847	4,624	1.3	1.4	0.6
ΣΕΡΡΩΝ	194,483	190,594	3,889	1.8	1.9	0.5
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	91,326	87,500	3,826	0.8	0.9	0.5
ΚΟΖΑΝΗΣ	153,939	150,349	3,590	1.4	1.5	0.5

ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	37,756	34,211	3,545	0.3	0.3	0.5
ΠΡΕΒΕΖΗΣ	58,144	54,674	3,470	0.5	0.5	0.5
ΚΙΑΚΙΣ	86,424	83,041	3,383	0.8	0.8	0.4
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	132,689	129,445	3,244	1.2	1.3	0.4
ΔΡΑΜΑΣ	102,184	99,526	2,658	0.9	1.0	0.3
ΦΩΚΙΔΟΣ	37,866	35,286	2,580	0.3	0.3	0.3
ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	43,601	41,058	2,543	0.4	0.4	0.3
ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	120,265	117,774	2,491	1.1	1.2	0.3
ΧΙΟΥ	53,106	50,736	2,370	0.5	0.5	0.3
ΣΑΜΟΥ	43,841	41,631	2,210	0.4	0.4	0.3
ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	53,702	51,501	2,201	0.5	0.5	0.3
ΦΛΩΡΙΝΗΣ	54,109	51,956	2,153	0.5	0.5	0.3
ΑΡΤΗΣ	73,620	71,636	1,984	0.7	0.7	0.3
ΞΑΝΘΗΣ	102,959	101,196	1,763	0.9	1.0	0.2
ΕΒΡΟΥ	149,283	147,575	1,708	1.4	1.5	0.2
ΡΟΔΟΠΗΣ	111,237	109,655	1,582	1.0	1.1	0.2
ΛΕΥΚΑΔΟΣ	21,888	20,420	1,468	0.2	0.2	0.2
ΓΡΕΒΕΝΩΝ	32,567	31,649	918	0.3	0.3	0.1
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	19,518	19,034	484	0.2	0.2	0.1
ΣΥΝΟΛΟ	10,934,097	10,172,284	761,813	100.0	100.0	100.0

Τα σημαντικότερα συμπεράσματα αυτής της ανάλυσης μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα.

- Το μεγαλύτερο ποσοστό των αλλοδαπών βρίσκεται στην ευρύτερη περιοχή της πρωτεύουσας (48,6 %), το οποίο και είναι ένα αρκετά κοινό εύρημα για τις περισσότερες χώρες υποδοχής. Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι το μερίδιο του ξένου πληθυσμού στις αστικές περιοχές είναι πολύ υψηλότερο από το μερίδιό τους στο συνολικό πληθυσμό (van der Gaag & van Wissen 2000).
- Τα πιο πυκνοκατοικημένα νομαρχιακά διαμερίσματα είναι η Θεσσαλονίκη και η Αχαΐα, τα οποία και προσελκύουν μεγάλο μέρος των μεταναστών (8,8 % και 2,3% αντίστοιχα).
- Υπάρχουν ορισμένες περιοχές που προσελκύουν δυσανάλογα υψηλά ποσοστά των μεταναστών, κυρίως οι τουριστικές περιοχές όπως της Ζάκυνθου, της Κεφαλλονιάς, του

Λασιθίου, της Χαλκιδικής, των Κυκλάδων και του Ρεθύμνου καθώς επίσης και οι αγροτικές περιοχές της Λακωνίας, της Βοιωτίας και της Αργολίδος.

- Ο διαμοιρασμός των μεταναστών είναι σημαντικά χαμηλότερος από τον αναμενόμενο στις παραμεθόριες περιοχές του Έβρου, της Ροδόπης, των Σερρών, της Κοζάνης και της Ξάνθης.
- Τα τέσσερα νομαρχιακά διαμερίσματα με τον μεγαλύτερο μεταναστευτικό πληθυσμό αποτελούν περισσότερο από το 60% όλων των αλλοδαπών, αλλά περιέχουν λιγότερο από τον μισό συνολικό πληθυσμό. Επίσης, επτά νομαρχιακά διαμερίσματα μετρούν μετά βίας το 1,4% των αλλοδαπών όταν η συγκέντρωση του πληθυσμού τους είναι περίπου 5%.

Με βάση τον παραπάνω πίνακα μπορούμε να κατασκευάσουμε τον πίνακα 6.2, ο οποίος μας δείχνει τη σειρά προτίμησης των αλλοδαπών και των ημεδαπών της χώρας ανά νομό, καθώς και τη μεταξύ τους διαφορά όσον αφορά τη σειρά προτίμησης.

**ΠΙΝΑΚΑΣ 6.2 :Παρουσίαση Νομών Ελλάδας Ανά Σειρά Προτίμησης
Αλλοδαπών και Ημεδαπών (Ranking)**

ΝΟΜΟΙ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ $R(x_i)$	ΗΜΕΔΑΠΟΙ $R(y_i)$	$R(x_i) - R(y_i)$
ΝΟΜΑΡΧΙΑ ΑΘΗΝΩΝ	1	1	0
ΥΠΟΛΟΙΠΟ ΑΤΤΙΚΗΣ	2	2	0
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	3	3	0
ΑΧΑΪΑΣ	4	4	0
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	5	11	6
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	6	5	-1
ΛΑΡΙΣΗΣ	7	6	-1
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	8	19	11
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	9	14	5
ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	10	13	3
ΒΟΙΩΤΙΑΣ	11	25	14
ΧΑΝΙΩΝ	12	18	6
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	13	9	-4
ΕΥΒΟΙΑΣ	14	8	-6
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	15	29	14
ΗΛΕΙΑΣ	16	12	-4
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	17	28	11
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	18	32	14
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	19	34	15
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	20	35	15
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	21	15	-6
ΚΑΒΑΛΑΣ	22	22	0
ΑΙΤΩΛΙΑΣ & ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	23	7	-16
ΛΑΣΙΘΙΟΥ	24	39	15
ΠΕΛΛΗΣ	25	20	-5
ΡΕΘΥΜΝΗΣ	26	38	12
ΠΙΕΡΙΑΣ	27	24	-3
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	28	47	19
ΛΕΣΒΟΥ	29	30	1
ΗΜΑΘΙΑΣ	30	21	-9
ΣΕΡΡΩΝ	31	10	-21
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	32	36	4
ΚΟΖΑΝΗΣ	33	16	-17
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	34	49	15
ΠΡΕΒΕΖΗΣ	35	41	6

ΚΙΑΚΙΣ	36	37	1
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	37	23	-14
ΔΡΑΜΑΣ	38	33	-5
ΦΩΚΙΔΟΣ	39	48	9
ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	40	46	6
ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	41	26	-15
ΧΙΟΥ	42	44	2
ΣΑΜΟΥ	43	45	2
ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	44	43	-1
ΦΛΩΡΙΝΗΣ	45	42	-3
ΑΡΤΗΣ	46	40	-6
ΞΑΝΘΗΣ	47	31	-16
ΕΒΡΟΥ	48	17	-31
ΡΟΔΟΠΗΣ	49	27	-22
ΛΕΥΚΑΔΟΣ	50	51	1
ΓΡΕΒΕΝΩΝ	51	50	-1
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	52	52	0

Ολοκληρώνοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι διαφορές στα σχέδια χωρικής διανομής μεταξύ των υπηκόων και των μη-υπηκόων της χώρας είναι ουσιαστικές, και επιτρέπει την περαιτέρω έρευνα στον τομέα της χωρικής διανομής μαζί με την έρευνα για τους καθοριστικούς παράγοντες που επηρεάζουν την επιλογή του προορισμού των μεταναστών.

6.2 Συντελεστές συσχέτισης

Ο συντελεστής συσχέτισης, γενικά σε θεωρητικό επίπεδο, είναι ένα μέτρο συσχέτισης μεταξύ δύο τυχαίων μεταβλητών που μας δείχνει το βαθμό γραμμικής εξάρτησης μεταξύ δύο τυχαίων μεταβλητών. Είναι ένας καθαρός αριθμός και παίρνει τιμές μεταξύ -1 και 1 και είναι ένα μέτρο του βαθμού της γραμμικής συσχέτισης των δύο συγκεκριμένων μεταβλητών. Όταν ο συντελεστής συσχέτισης είναι 0 τότε δεν υπάρχει γραμμική σχέση μεταξύ των δύο μεταβλητών (μπορεί οι δύο μεταβλητές να σχετίζονται διαφορετικά π.χ. καμπυλόγραμμα) και οι τυχαίες μεταβλητές λέγονται ασυσχέτιστες. Όταν ο συντελεστής συσχέτισης ισούται με +1 ή -1 τότε λέμε ότι οι τ.μ. συσχετίζονται γραμμικά με τέλεια σχέση.

Επειδή ο θεωρητικός συντελεστής συσχέτισης είναι δύσκολο να υπολογιστεί στην πράξη για αυτό εκτιμάμε τους παρακάτω συντελεστές, ανάλογα με το αν έχουμε συνεχείς ή κατηγορικές μεταβλητές.

6.2.1 Συντελεστής συσχέτισης του Pearson (r)

Όταν θέλουμε να βρούμε τη γραμμική συσχέτιση μεταξύ δύο συνεχών μεταβλητών χρησιμοποιούμε το συντελεστή συσχέτισης του Pearson, ο οποίος είναι ένας καθαρός αριθμός και παίρνει τιμές από -1 μέχρι 1. Όταν $r=0$ δεν υπάρχει γραμμική σχέση μεταξύ των X και Y , όταν $r=+1$ έχουμε θετική γραμμική εξάρτηση και όταν $r=-1$ έχουμε αρνητική γραμμική εξάρτηση μεταξύ των τ.μ. X και Y .

6.2.2 Συντελεστής συσχέτισης του Spearman (r_s)

Όταν θέλουμε να βρούμε τη γραμμική συσχέτιση δύο κατηγορικών μεταβλητών ή μιας συνεχούς και μιας κατηγορικής μεταβλητής τότε χρησιμοποιούμε το συντελεστή συσχέτισης του Spearman. Ο συντελεστής (r_s) παίρνει τιμές από -1 μέχρι +1 και έχει ανάλογες ιδιότητες με το συντελεστή συσχέτισης του Pearson (εκτός του συντελεστή r_s υπάρχει και ο συντελεστής συσχέτισης r του Kendall).

Όταν υπολογίζουμε κάποιον από τους παραπάνω συντελεστές συσχέτισης και βρίσκουμε τιμή διάφορη του μηδενός τότε έχουμε σοβαρές ενδείξεις ότι και ο θεωρητικός συντελεστής συσχέτισης ρ είναι διάφορος του μηδενός και επομένως οι τυχαίες μεταβλητές X και Y είναι συσχετιζόμενες. Στις περιπτώσεις αυτές είναι καλό να ελέγχεται και στατιστικά με ένα κριτήριο ελέγχου συντελεστή συσχέτισης.

6.2.3 Υπολογισμός του Συντελεστή Συσχέτισης μεταξύ αλλοδαπών και ημεδαπών

Στη συγκεκριμένη περίπτωση θέλουμε να εξετάσουμε το βαθμό συσχέτισης μεταξύ των αλλοδαπών και των ημεδαπών όσον αφορά την κατανομή τους μέσα στη χώρα. Επειδή πρόκειται για κατηγορικές μεταβλητές, θα χρησιμοποιήσουμε το συντελεστή συσχέτισης του Spearman.

Έχουμε:

$$r_s = 1 - \frac{6\sum d_i^2}{n(n^2 - 1)} = 1 - \frac{6 \cdot 5.922}{52 \cdot (52^2 - 1)} = 1 - 0,2528 = 0,7472, \text{ όπου } d_i = R(x_i) - R(y_i)$$

Ο οποίος φαίνεται ότι είναι ένας αρκετά καλός συντελεστής συσχέτισης μεταξύ της κατανομής των αλλοδαπών και των ημεδαπών της χώρας. Για να διαπιστώσουμε αυτό θα πρέπει να ελέγξουμε την υπόθεση $H_0: \rho = 0$ έναντι $H_a: \rho > 0$.

Το στατιστικό κριτήριο ελέγχου του συντελεστή συσχέτισης που θα χρησιμοποιήσουμε είναι:

$$t = r_s \sqrt{\frac{n-2}{1-r_s^2}} = 0,7472 \sqrt{\frac{52-2}{1-0,7472^2}} \approx 7,95$$

Για $\alpha=5\%$ έχουμε

$$t_{n-2;\alpha} = t_{50;0,05} = 1,645 \text{ και η κρίσιμη περιοχή (} t \geq t_{\alpha;n-2} \text{) ισχύει διότι } t = 7,95 \text{ και } t_{50;0,05} = 1,645 ,$$

που σημαίνει ότι απορρίπτεται η αρχική υπόθεση $H_0: \rho = 0$. Επομένως υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ των αλλοδαπών και των ημεδαπών όσον αφορά την κατανομή τους μέσα στη χώρα. Άρα οι νομοί που έχουν μεγάλη πληθυσμιακή συγκέντρωση, προσελκύουν και σχετικά μεγάλο αριθμό μεταναστών.

Ο γεωγραφικός διαμοιρασμός των συνολικών μεταναστευτικών ροών, όπως περιγράφηκε παραπάνω, αποκαλύπτει ότι οι διαφορετικές υπηκοότητες έχουν διαφορετικές προτιμήσεις, διάφορες επαγγελματικές δεξιότητες ή/και ευκαιρίες εργασίας, και επομένως έχουν και διαφορετικά κριτήρια προορισμού.

6.3 Συσχετίσεις Επιλογής Προορισμού

Όπως είδαμε και προηγουμένως τα μεγαλύτερα μεταναστευτικά κύματα προέρχονται κυρίως από την Αλβανία, η οποία και αποτελεί το 57% όλων των αλλοδαπών (πίνακας 2), ενώ η δεύτερη πλέον σημαντική χώρα προέλευσης είναι η Βουλγαρία, με 4,6%, που ακολουθείται από τη Γεωργία και τη Ρουμανία, με 3,0% και 2,9% αντίστοιχα. Για τις συγκεκριμένες χώρες λοιπόν

θέλουμε να εξετάσουμε κατά πόσο τα κριτήρια επιλογής προορισμού νομού εγκατάστασης και διαμονής της μιας χώρας συνδέονται με κριτήρια επιλογής προορισμού της άλλης ή ακόμα και με τα κριτήρια επιλογής προορισμού των Ελλήνων. Για το λόγο αυτό εφαρμόζουμε έλεγχο μέσω του στατιστικού προγράμματος SPSS για να υπολογίσουμε το συντελεστή συσχέτισης του Spearman.

Και έχουμε:

Correlations

			Greeks	Albanians	Bulgarians	Georgians	Romanians
Spearman's rho	Greeks	Correlation Coefficient	1.000	.678**	.565**	.430**	.601**
		Sig. (2-tailed)	.	.000	.000	.002	.000
		N	51	51	51	51	51
	Albanians	Correlation Coefficient	.678**	1.000	.597**	.207	.772**
		Sig. (2-tailed)	.000	.	.000	.145	.000
		N	51	51	51	51	51
	Bulgarians	Correlation Coefficient	.565**	.597**	1.000	.696**	.824**
		Sig. (2-tailed)	.000	.000	.	.000	.000
		N	51	51	51	51	51
	Georgians	Correlation Coefficient	.430**	.207	.696**	1.000	.396**
		Sig. (2-tailed)	.002	.145	.000	.	.004
		N	51	51	51	51	51
	Romanians	Correlation Coefficient	.601**	.772**	.824**	.396**	1.000
		Sig. (2-tailed)	.000	.000	.000	.004	.
		N	51	51	51	51	51

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Από τον προηγούμενο πίνακα παρατηρούμε ότι οι συντελεστές συσχέτισης του Spearman είναι όλοι στατιστικά σημαντικοί, άλλοι σε μεγαλύτερο και άλλοι σε μικρότερο βαθμό, εκτός από έναν.

Ερμηνεύοντας τους συντελεστές συσχέτισης καταλήγουμε στα παρακάτω συμπεράσματα:

- Στις περιοχές που υπάρχει υψηλή συγκέντρωση Αλβανών υπάρχει και υψηλή συγκέντρωση Ρουμάνων ($r_s = 0.772$) και αντίστροφα, σε περιοχές με υψηλή συγκέντρωση Ρουμάνων θα υπάρχει και υψηλή συγκέντρωση Αλβανών.
- Οι Βούλγαροι με τους Ρουμάνους έχουν υψηλό συντελεστή συγκέντρωσης ($r_s = 0.824$), που σημαίνει ότι νομοί με υψηλή συγκέντρωση Βουλγάρων θα έχουν και υψηλή

συγκέντρωση Ρουμάνων και αντίστροφα, νομοί με υψηλή συγκέντρωση Ρουμάνων θα έχουν και υψηλή συγκέντρωση Βουλγάρων.

- Οι Γεωργιανοί για τόπο διαμονής προτιμούν σαφώς νομούς όπου παρατηρείται υψηλή συγκέντρωση Βουλγάρων , αφού στη συγκεκριμένη περίπτωση ο συντελεστής συσχέτισης είναι $r_s = 0.696$.
- Παρατηρούμε ότι στις περιοχές που υπάρχει υψηλή συγκέντρωση Ελλήνων υπάρχει και υψηλή συγκέντρωση Αλβανών αφού ο συντελεστής συσχέτισης είναι $r_s = 0.678$, μεγαλύτερος από τον αντίστοιχο των Βουλγάρων ($r_s = 0.565$), των Γεωργιανών ($r_s = 0.430$) και των Ρουμάνων ($r_s = 0.601$).

6.4 Καμπύλες Lorenz

Η Καμπύλη του Lorenz και ο Δείκτης του *Gini* είναι μεθοδολογικά εργαλεία που αναπτύχθηκαν αρχικά με σκοπό τη μέτρηση της ανισοκατανομής του πλούτου. Οι τεχνικές, αυτές, με κάποιες παραλλαγές, έχουν εφαρμοστεί και στη δημογραφία με στόχο τη μέτρηση του βαθμού συγκέντρωσης (ή αντίστοιχα της διασποράς) του πληθυσμού μιας χώρας, βάσει κατάλληλων κατά περίπτωση χωρικών πληθυσμιακών δεδομένων. Στην πιο κλασική περίπτωση, ο πληθυσμός και ο αριθμός των διοικητικών ή γεωγραφικών υποδιαίρεσεων της χώρας ταξινομούνται κατά τάξη μεγέθους και στη συνέχεια δημιουργείται ένα απλό διάγραμμα διασκορπισμού μεταξύ της αθροιστικής σχετικής συχνότητας του αριθμού των χωρικών υποδιαίρεσεων της επικράτειας (Y_i) και της αθροιστικής σχετικής συχνότητας του πληθυσμού (X_i). Ενώνοντας τα σημεία του διαγράμματος δημιουργείται μία καμπύλη η οποία καλείται «καμπύλη συγκέντρωσης». Η καμπύλη αυτή συγκρίνεται με την διαγώνιο ευθεία γραμμή (που σχεδιάζεται με κλίση 45°) η οποία εκφράζει στη σχετική «ισοκατανομή» των αθροιστικών συχνοτήτων των X_i και Y_i . Όσο περισσότερο απομακρυσμένη είναι η καμπύλη αυτή (καμπύλη του Lorenz) από τη διαγώνιο ισοκατανομής, τόσο μεγαλύτερη είναι η ανισοκατανομή του πληθυσμού. Το ποσοστό της επιφάνειας που περιλαμβάνεται μεταξύ της καμπύλης συγκέντρωσης και της διαγωνίου ευθείας γραμμής (ισοκατανομής) εκτιμάται με τον γνωστό στη βιβλιογραφία Δείκτη του Gini ο οποίος δίδεται από τον τύπο:

$$Gini = \left(\sum_{i=1}^k X_i \cdot Y_{i+1} \right) - \left(\sum_{i=1}^k X_{i+1} \cdot Y_i \right)$$

όπου X_i, Y_i οι σχετικές αθροιστικές συχνότητες των μεταβλητών ενδιαφέροντος και k ο αριθμός των διαστημάτων τάξεως της κατανομής των χωρικών υποδιαιρέσεων και του πληθυσμού.

Παραλλαγή της ανωτέρω τεχνικής αποτελεί ο τρόπος μέτρησης της συγκέντρωσης ή σχετικής ανισοκατανομής του πληθυσμού κατά γεωγραφική ή διοικητική περιοχή. Οι γεωγραφικές υποδιαιρέσεις ταξινομούνται ανάλογα με το μέγεθος της πληθυσμιακής πυκνότητας και η αθροιστική σχετική συχνότητα της επιφάνειας των περιοχών απεικονίζεται με την αθροιστική σχετική συχνότητα του πληθυσμού σε ένα διάγραμμα διασκορπισμού.

6.4.1 Κατανομή Μεταναστών και Πληθυσμού Ελλάδας

Η προτεινόμενη από τη διεθνή βιβλιογραφία τεχνική εφαρμόζεται στα απογραφικά δεδομένα του έτους 2001 με σκοπό τη μέτρηση της πληθυσμιακής συγκέντρωσης της Ελλάδας. Η υπολογιστική διαδικασία έχει ως εξής:

Τα στοιχεία είναι διαθέσιμα σε επίπεδο Νομού (στήλη 1 του Πίνακα 6.4.1):

- Οι στήλες (2) και (3) περιέχουν το συνολικό πληθυσμό και τον συνολικό αριθμό των μεταναστών των νομών της Ελλάδας σύμφωνα με την τελευταία Απογραφή του 2001.
- Στη στήλη (4) υπολογίζεται το ποσοστό των μεταναστών ως προς τον συνολικό αριθμό των μεταναστών ανά νομό. Στη συνέχεια οι υπό μελέτη νομοί ταξινομούνται κατά το συγκεκριμένο ποσοστό (από το μικρότερο προς το μεγαλύτερο).
- Στη στήλη (5) υπολογίζεται η σχετική κατανομή του πληθυσμού των νομών της Ελλάδας (x_i) με βάση τα στοιχεία της στήλης (2), δηλαδή: $(5) = (2) / 10.934.097$.
- Στη στήλη (6) υπολογίζεται η σχετική κατανομή των μεταναστών των νομών της Ελλάδας (y_i) με βάση τα στοιχεία της στήλης (3), δηλαδή: $(6) = (2) / 761.813$.

ΝΟΜΟΙ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ / ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ %	ΑΝΑΛΟΓΙΑ	
				ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ (x_i)	ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ (y_i)
ΕΒΡΟΥ	149,283	1,708	1.144	0.01365	0.00224
ΡΟΔΟΠΗΣ	111,237	1,582	1.422	0.01017	0.00208
ΞΑΝΘΗΣ	102,959	1,763	1.712	0.00942	0.00231
ΣΕΡΡΩΝ	194,483	3,889	2.000	0.01779	0.00510
ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	120,265	2,491	2.071	0.01100	0.00327
ΚΟΖΑΝΗΣ	153,939	3,590	2.332	0.01408	0.00471
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	132,689	3,244	2.445	0.01214	0.00426
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	19,518	484	2.480	0.00179	0.00064
ΔΡΑΜΑΣ	102,184	2,658	2.601	0.00935	0.00349
ΑΡΤΗΣ	73,620	1,984	2.695	0.00673	0.00260
ΓΡΕΒΕΝΩΝ	32,567	918	2.819	0.00298	0.00121
ΑΙΤΩΛΙΑΣ & ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	219,092	6,980	3.186	0.02004	0.00916
ΗΜΑΘΙΑΣ	142,471	4,624	3.246	0.01303	0.00607
ΚΙΛΚΙΣ	86,424	3,383	3.914	0.00790	0.00444
ΦΛΩΡΙΝΗΣ	54,109	2,153	3.979	0.00495	0.00283
ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	53,702	2,201	4.099	0.00491	0.00289
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	91,326	3,826	4.189	0.00835	0.00502
ΠΕΛΛΗΣ	143,957	6,390	4.439	0.01317	0.00839
ΧΙΟΥ	53,106	2,370	4.463	0.00486	0.00311
ΛΕΣΒΟΥ	108,288	5,130	4.737	0.00990	0.00673
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	161,027	7,693	4.777	0.01473	0.01010
ΛΑΡΙΣΗΣ	282,156	13,956	4.946	0.02581	0.01832
ΠΙΕΡΙΑΣ	126,412	6,257	4.950	0.01156	0.00821
ΣΑΜΟΥ	43,841	2,210	5.041	0.00401	0.00290
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	291,225	14,915	5.121	0.02663	0.01958
ΚΑΒΑΛΑΣ	141,499	7,428	5.250	0.01294	0.00975
ΕΥΒΟΙΑΣ	207,305	10,947	5.281	0.01896	0.01437
ΑΧΑΙΑΣ	318,928	17,545	5.501	0.02917	0.02303
ΗΛΕΙΑΣ	183,521	10,616	5.785	0.01678	0.01394
ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	43,601	2,543	5.832	0.00399	0.00334
ΠΡΕΒΕΖΗΣ	58,144	3,470	5.968	0.00532	0.00455
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	205,005	12,259	5.980	0.01875	0.01609
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	1,084,001	66,941	6.175	0.09914	0.08787
ΛΕΥΚΑΔΟΣ	21,888	1,468	6.707	0.00200	0.00193
ΦΩΚΙΔΟΣ	37,866	2,580	6.814	0.00346	0.00339
ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	169,542	12,954	7.641	0.01551	0.01700
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	166,566	13,267	7.965	0.01523	0.01742
ΡΕΘΥΜΝΗΣ	78,957	6,314	7.997	0.00722	0.00829
ΧΑΝΙΩΝ	148,450	12,401	8.354	0.01358	0.01628
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	111,081	9,307	8.379	0.01016	0.01222
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	98,810	8,620	8.724	0.00904	0.01132
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	92,811	8,112	8.740	0.00849	0.01065

ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	102,392	9,118	8.905	0.00936	0.01197
ΛΑΣΙΘΙΟΥ	75,736	6,783	8.956	0.00693	0.00890
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	188,506	17,251	9.151	0.01724	0.02264
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	144,527	13,550	9.375	0.01322	0.01779
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	37,756	3,545	9.389	0.00345	0.00465
ΑΤΤΙΚΗΣ	3,894,573	369,973	9.500	0.35619	0.48565
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	109,956	10,854	9.871	0.01006	0.01425
ΒΟΙΩΤΙΑΣ	123,913	12,428	10.030	0.01133	0.01631
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	38,883	5,140	13.219	0.00356	0.00675
ΣΥΝΟΛΟ	10,934,097	761,813	6.967	1.00000	1.00000

- Οι στήλες (7) και (8) αντίστοιχα, είναι οι δεξιόστροφες αθροιστικές συχνότητες των x_i (στήλη 5) και y_i (στήλη 6) αντίστοιχα.
- Με τη βοήθεια των στηλών (9) και (10) υπολογίζονται τα αθροίσματα:

$$\sum_{i=1}^{51} X_i \cdot Y_{i+1} = 7.354747 \quad \text{και} \quad \sum_{i=1}^{51} X_{i+1} \cdot Y_i = 7.144261$$

Από τα οποία προκύπτει ότι ο δείκτης ανισοκατανομής του πληθυσμού, δηλαδή το ποσοστό της επιφάνειας που περιλαμβάνεται μεταξύ της καμπύλης συγκέντρωσης και της διαγωνίου ευθείας γραμμής (ισοκατανομής) εκτιμάται με τον συντελεστή του Gini και είναι:

$$Gini = 7.354747 - 7.144261 = 0.210486$$

ΑΘΡΟΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΟΓΙΑ

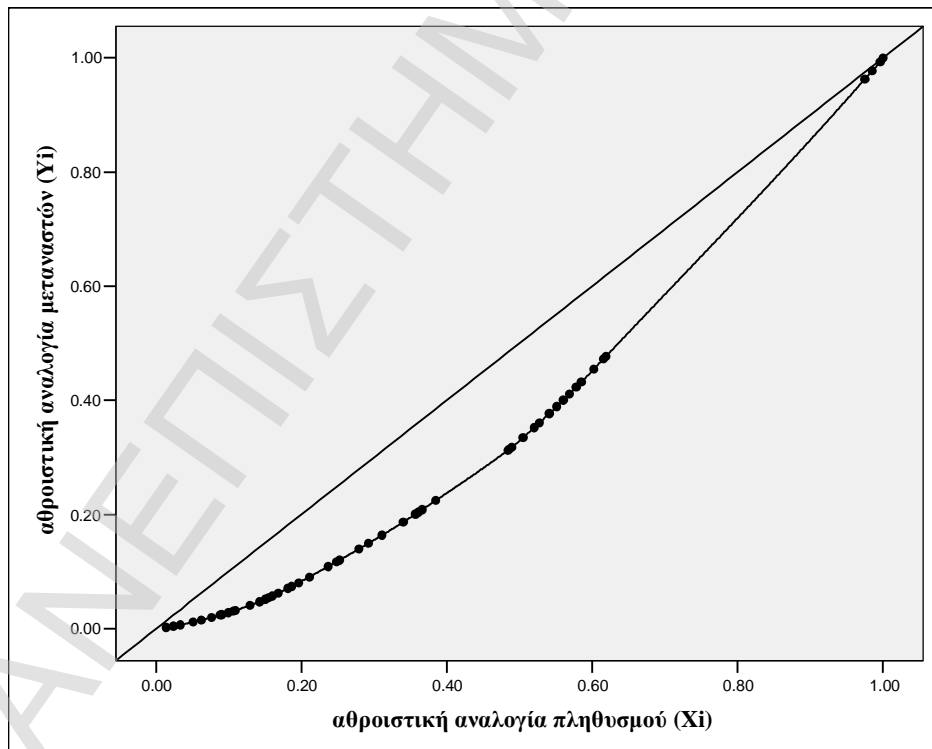
NOMOI	ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ (X _i)	ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ (Y _i)	X _i *Y _{i+1}	X _{i+1} *Y _i
ΕΒΡΟΥ	0.01365	0.00224	0.000059	0.000053
ΡΟΔΟΠΗΣ	0.02383	0.00432	0.000158	0.000144
ΞΑΝΘΗΣ	0.03324	0.00663	0.000390	0.000338
ΣΕΡΡΩΝ	0.05103	0.01174	0.000766	0.000728
ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	0.06203	0.01501	0.001223	0.001142
ΚΟΖΑΝΗΣ	0.07611	0.01972	0.001825	0.001740
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	0.08824	0.02398	0.002172	0.002159
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	0.09003	0.02461	0.002530	0.002446
ΔΡΑΜΑΣ	0.09937	0.02810	0.003051	0.002982
ΑΡΤΗΣ	0.10611	0.03071	0.003386	0.003350
ΓΡΕΒΕΝΩΝ	0.10908	0.03191	0.004481	0.004121
ΑΙΤΩΛΙΑΣ & ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	0.12912	0.04107	0.006087	0.005839
ΗΜΑΘΙΑΣ	0.14215	0.04714	0.007333	0.007074
ΚΙΛΚΙΣ	0.15006	0.05158	0.008165	0.007996
ΦΛΩΡΙΝΗΣ	0.15501	0.05441	0.008882	0.008701
ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	0.15992	0.05730	0.009966	0.009642
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	0.16827	0.06232	0.011898	0.011307
ΠΕΛΛΗΣ	0.18143	0.07071	0.013394	0.013173
ΧΙΟΥ	0.18629	0.07382	0.015007	0.014483
ΛΕΣΒΟΥ	0.19620	0.08056	0.017786	0.016991
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	0.21092	0.09065	0.022985	0.021460
ΛΑΡΙΣΗΣ	0.23673	0.10897	0.027741	0.027057
ΠΕΡΙΑΣ	0.24829	0.11719	0.029816	0.029566
ΣΑΜΟΥ	0.25230	0.12009	0.035237	0.033496
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	0.27893	0.13967	0.041677	0.040765
ΚΑΒΑΛΑΣ	0.29187	0.14942	0.047805	0.046443
ΕΥΒΟΙΑΣ	0.31083	0.16379	0.058069	0.055687
ΑΧΑΙΑΣ	0.34000	0.18682	0.068256	0.066653
ΗΛΕΙΑΣ	0.35679	0.20075	0.072816	0.072426
ΘΕΣΣΠΡΩΤΙΑΣ	0.36077	0.20409	0.075273	0.074715
ΠΡΕΒΕΖΗΣ	0.36609	0.20864	0.082274	0.080295
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	0.38484	0.22474	0.120304	0.108768
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	0.48398	0.31261	0.152228	0.151921
ΛΕΥΚΑΔΟΣ	0.48598	0.31453	0.154504	0.153947
ΦΩΚΙΔΟΣ	0.48944	0.31792	0.163927	0.160534
ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	0.50495	0.33492	0.177914	0.174223
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	0.52018	0.35234	0.187593	0.185826
ΡΕΘΥΜΝΗΣ	0.52741	0.36063	0.198782	0.195093
ΧΑΝΙΩΝ	0.54098	0.37691	0.210509	0.207729
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	0.55114	0.38912	0.220698	0.217978
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	0.56018	0.40044	0.230282	0.227716
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	0.56867	0.41109	0.240577	0.237621

ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	0.57803	0.42306	0.249686	0.247469
ΛΑΣΙΘΙΟΥ	0.58496	0.43196	0.265924	0.260125
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	0.60220	0.45460	0.284472	0.279770
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	0.61542	0.47239	0.293580	0.292348
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	0.61887	0.47704	0.595780	0.465144
ΑΤΤΙΚΗΣ	0.97505	0.96269	0.952569	0.948358
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	0.98511	0.97694	0.978465	0.973465
ΒΟΙΩΤΙΑΣ	0.99644	0.99325	0.996444	0.993253
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	1.00000	1.00000	0.000000	0.000000
ΣΥΝΟΛΟ			7.354747	7.144261

Το διάγραμμα διασκορπισμού μεταξύ των X_i και Y_i απεικονίζει την καμπύλη συγκέντρωσης του Lorenz που εμφανίζεται το Σχήμα 6.1 μαζί με την διαγώνιο ισοκατανομής.

Η καμπύλη συγκέντρωσης (ή καμπύλη του Lorenz) απεικονίζει γραφικά τον βαθμό συγκέντρωσης και τη μεταβλητότητα των μετρήσεων σε σχέση με το επιλεγμένο χαρακτηριστικό.

ΣΧΗΜΑ 6.1: Καμπύλη LORENZ Συνολικού Πληθυσμού και Συνολικών Μεταναστών

Στη συγκεκριμένη περίπτωση αν όλοι οι μετανάστες ήταν κατανομημένοι ομοιόμορφα σε όλους τους νομούς της Ελλάδος, τότε η καμπύλη συγκέντρωσης του Lorenz θα συνέπιπτε με την διαγώνιο ισοκατανομής, γεγονός το οποίο θα σήμαινε ανυπαρξία ανισότητας ως προς την κατανομή των μεταναστών. Όσο η εξεταζόμενη ανισότητα επιτείνεται, τόσο η καμπύλη συγκέντρωσης απομακρύνεται από την διαγώνιο ισοκατανομής και τείνει να πλησιάσει προς τις πλευρές της κάτω δεξιάς γωνίας του σχήματος.

6.4.2 Κατανομή συνολικών μεταναστών και Αλβανών

Η υπολογιστική διαδικασία είναι η ίδια όπως και προηγουμένως.

ΝΟΜΟΙ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΙ ΑΛΒΑΝΟΙ	ΑΛΒΑΝΟΙ/ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ %	ΑΝΑΛΟΓΙΑ	
				ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ (x_i)	ΑΛΒΑΝΩΝ (y_i)
ΕΒΡΟΥ	1,708	138	8.08	0.00224	0.00032
ΡΟΔΟΠΗΣ	1,582	249	15.74	0.00208	0.00057
ΞΑΝΘΗΣ	1,763	294	16.68	0.00231	0.00067
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	8,112	2,488	30.67	0.01065	0.00568
ΧΑΝΙΩΝ	12,401	4,230	34.11	0.01628	0.00966
ΣΕΡΡΩΝ	3,889	1,499	38.54	0.00510	0.00342
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	17,251	7,049	40.86	0.02264	0.01609
ΧΙΟΥ	2,370	987	41.65	0.00311	0.00225
ΛΑΣΙΘΙΟΥ	6,783	2,861	42.18	0.00890	0.00653
ΚΙΛΚΙΣ	3,383	1,586	46.88	0.00444	0.00362
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	66,941	31,611	47.22	0.08787	0.07217
ΡΕΘΥΜΝΗΣ	6,314	3,028	47.96	0.00829	0.00691
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	9,118	4,457	48.88	0.01197	0.01017
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	14,915	7,307	48.99	0.01958	0.01668
ΔΡΑΜΑΣ	2,658	1,354	50.94	0.00349	0.00309
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	13,267	6,779	51.10	0.01742	0.01548
ΚΑΒΑΛΑΣ	7,428	3,808	51.27	0.00975	0.00869
ΛΕΣΒΟΥ	5,130	2,725	53.12	0.00673	0.00622
ΠΕΡΙΑΣ	6,257	3,468	55.43	0.00821	0.00792
ΑΤΤΙΚΗΣ	369,973	207,042	55.96	0.48565	0.47266
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	3,545	2,093	59.04	0.00465	0.00478
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	8,620	5,119	59.39	0.01132	0.01169
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	3,826	2,319	60.61	0.00502	0.00529
ΗΛΕΙΑΣ	10,616	6,550	61.70	0.01394	0.01495
ΣΑΜΟΥ	2,210	1,369	61.95	0.00290	0.00313
ΒΟΙΩΤΙΑΣ	12,428	7,832	63.02	0.01631	0.01788

ΕΥΒΟΙΑΣ	10,947	7,031	64.23	0.01437	0.01605
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	484	322	66.53	0.00064	0.00074
ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	2,201	1,491	67.74	0.00289	0.00340
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	10,854	7,400	68.18	0.01425	0.01689
ΠΕΛΛΗΣ	6,390	4,386	68.64	0.00839	0.01001
ΑΧΑΪΑΣ	17,545	12,191	69.48	0.02303	0.02783
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	9,307	6,515	70.00	0.01222	0.01487
ΛΕΥΚΑΔΟΣ	1,468	1,035	70.50	0.00193	0.00236
ΗΜΑΘΙΑΣ	4,624	3,274	70.80	0.00607	0.00747
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	12,259	8,801	71.79	0.01609	0.02009
ΦΩΚΙΔΟΣ	2,580	1,913	74.15	0.00339	0.00437
ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	12,954	9,715	75.00	0.01700	0.02218
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	5,140	3,893	75.74	0.00675	0.00889
ΚΟΖΑΝΗΣ	3,590	2,759	76.85	0.00471	0.00630
ΦΛΩΡΙΝΗΣ	2,153	1,667	77.43	0.00283	0.00381
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	13,550	10,616	78.35	0.01779	0.02424
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	3,244	2,609	80.43	0.00426	0.00596
ΑΙΤΩΛΙΑΣ & ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	6,980	5,619	80.50	0.00916	0.01283
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	7,693	6,539	85.00	0.01010	0.01493
ΠΡΕΒΕΖΗΣ	3,470	2,988	86.11	0.00455	0.00682
ΛΑΡΙΣΗΣ	13,956	12,033	86.22	0.01832	0.02747
ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	2,491	2,150	86.31	0.00327	0.00491
ΓΡΕΒΕΝΩΝ	918	810	88.24	0.00121	0.00185
ΘΕΣΣΠΡΩΤΙΑΣ	2,543	2,246	88.32	0.00334	0.00513
ΑΡΤΗΣ	1,984	1,791	90.27	0.00260	0.00409
ΣΥΝΟΛΟ	761,813	438,036	57.50	1.00000	1.00000

ΑΘΡΟΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΛΟΓΙΑ				
ΝΟΜΟΙ	ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ (X_i)	ΑΛΒΑΝΩΝ (Y_i)	X_i*Y_{i+1}	X_{i+1}*Y_i
ΕΒΡΟΥ	0.00224	0.00032	0.000002	0.000001
ΡΟΔΟΠΗΣ	0.00432	0.00088	0.000007	0.000006
ΞΑΝΘΗΣ	0.00663	0.00155	0.000048	0.000027
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	0.01728	0.00723	0.000292	0.000243
ΧΑΝΙΩΝ	0.03356	0.01689	0.000682	0.000653
ΣΕΡΡΩΝ	0.03866	0.02031	0.001408	0.001245
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	0.06131	0.03641	0.002370	0.002345
ΧΙΟΥ	0.06442	0.03866	0.002911	0.002835
ΛΑΣΙΘΙΟΥ	0.07332	0.04519	0.003579	0.003514
ΚΙΑΚΙΣ	0.07776	0.04881	0.009408	0.008085
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	0.16564	0.12098	0.021183	0.021041
ΡΕΘΥΜΝΗΣ	0.17392	0.12789	0.024013	0.023774
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	0.18589	0.13806	0.028766	0.028368
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	0.20547	0.15475	0.032431	0.032335
ΔΡΑΜΑΣ	0.20896	0.15784	0.036215	0.035730
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	0.22637	0.17331	0.041201	0.040923
ΚΑΒΑΛΑΣ	0.23612	0.18201	0.044445	0.044202
ΛΕΣΒΟΥ	0.24286	0.18823	0.047635	0.047258
ΠΕΡΙΑΣ	0.25107	0.19614	0.167918	0.144503
ΑΤΤΙΚΗΣ	0.73672	0.66880	0.496241	0.495833
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	0.74137	0.67358	0.508039	0.506997
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	0.75269	0.68527	0.519778	0.519235
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	0.75771	0.69056	0.534576	0.532869
ΗΛΕΙΑΣ	0.77165	0.70552	0.546820	0.546455
ΣΑΜΟΥ	0.77455	0.70864	0.562724	0.560436
ΒΟΙΩΤΙΑΣ	0.79086	0.72652	0.587271	0.585016
ΕΥΒΟΙΑΣ	0.80523	0.74257	0.598533	0.598413
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	0.80587	0.74331	0.601748	0.601153
ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	0.80875	0.74671	0.617568	0.614544
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	0.82300	0.76360	0.636689	0.634853
ΠΕΛΛΗΣ	0.83139	0.77362	0.666316	0.660994
ΑΧΑΙΑΣ	0.85442	0.80145	0.697482	0.694565
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	0.86664	0.81632	0.709502	0.709028
ΛΕΥΚΑΔΟΣ	0.86856	0.81868	0.717572	0.716049
ΗΜΑΘΙΑΣ	0.87463	0.82616	0.740160	0.735881
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	0.89073	0.84625	0.757667	0.756643
ΦΩΚΙΔΟΣ	0.89411	0.85062	0.780378	0.775012
ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	0.91112	0.87280	0.803317	0.801108
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	0.91786	0.88168	0.815047	0.813421
ΚΟΖΑΝΗΣ	0.92258	0.88798	0.822742	0.821741
ΦΛΩΡΙΝΗΣ	0.92540	0.89179	0.847690	0.841125
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	0.94319	0.91602	0.869601	0.867884
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	0.94745	0.92198	0.885681	0.881974
ΑΙΤΩΛΙΑΣ & ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	0.95661	0.93481	0.908526	0.903685

ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	0.96671	0.94973	0.924711	0.922442
ΠΡΕΒΕΖΗΣ	0.97126	0.95656	0.955749	0.946591
ΛΑΡΙΣΗΣ	0.98958	0.98403	0.978633	0.976993
ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	0.99285	0.98893	0.983702	0.983058
ΓΡΕΒΕΝΩΝ	0.99406	0.99078	0.989993	0.988204
ΘΕΣΣΠΡΩΤΙΑΣ	0.99740	0.99591	0.997396	0.995911
ΑΡΤΗΣ	1.00000	1.00000	0.000000	0.000000
ΣΥΝΟΛΟ			23.526365	23.425204

- Με τη βοήθεια των στηλών (9) και (10) υπολογίζονται τα αθροίσματα:

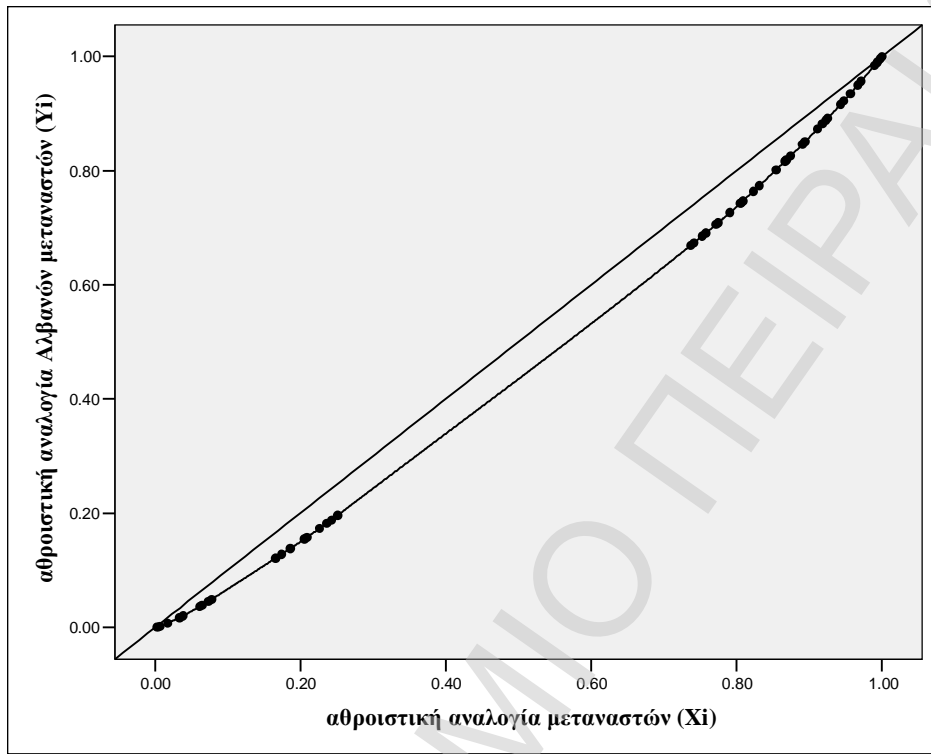
$$\sum_{i=1}^{51} X_i \cdot Y_{i+1} = 23.526365 \quad \text{και} \quad \sum_{i=1}^{51} X_{i+1} \cdot Y_i = 23.425204$$

Από τα οποία προκύπτει ότι ο δείκτης ανισοκατανομής του πληθυσμού, δηλαδή το ποσοστό της επιφάνειας που περιλαμβάνεται μεταξύ της καμπύλης συγκέντρωσης και της διαγωνίου ευθείας γραμμής (ισοκατανομής) εκτιμάται με τον συντελεστή του Gini και είναι:

$$Gini = 23.526365 - 23.425204 = 0.101161$$

Το διάγραμμα διασκορπισμού μεταξύ των X_i και Y_i απεικονίζει την καμπύλη συγκέντρωσης του Lorenz που εμφανίζει το Σχήμα 6.2 μαζί με την διαγώνιο ισοκατανομής.

ΣΧΗΜΑ 6.2: Καμπύλη LORENZ Συνολικών Μεταναστών και Αλβανών

Στη συγκεκριμένη περίπτωση αν όλοι οι Αλβανοί ήταν κατανεμημένοι ομοιόμορφα σε όλους τους νομούς της Ελλάδος, τότε η καμπύλη συγκέντρωσης του Lorenz θα συνέπιπτε με την διαγώνιο ισοκατανομής, γεγονός το οποίο θα σήμαινε ανυπαρξία ανισότητας ως προς την κατανομή των μεταναστών.

Αντίστοιχα υπολογίζονται οι καμπύλες Lorenz και εκτιμώνται οι συντελεστές Gini και για τη Βουλγαρία, τη Γεωργία και για τη Ρουμανία.

6.4.3 Κατανομή συνολικών μεταναστών και Βουλγάρων

Αντίστοιχα και για τη Βουλγαρία, με τη βοήθεια των στηλών (9) και (10) υπολογίζονται τα αθροίσματα:

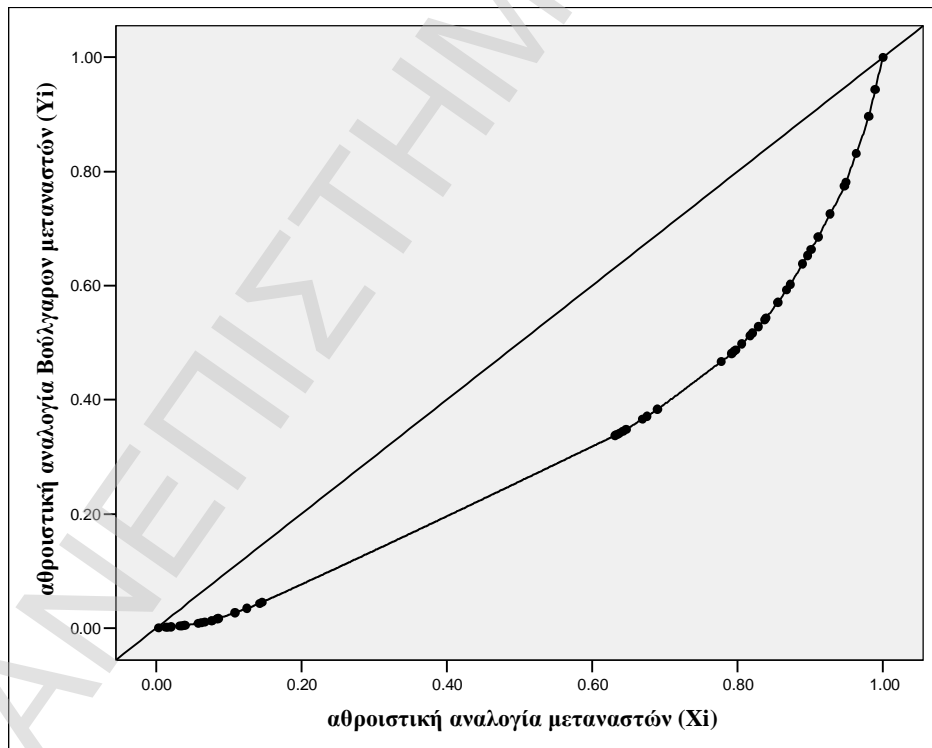
$$\sum_{i=1}^{51} X_i \cdot Y_{i+1} = 15.271114 \quad \text{και} \quad \sum_{i=1}^{51} X_{i+1} \cdot Y_i = 14.873394$$

Από τα οποία προκύπτει ότι ο δείκτης ανισοκατανομής του πληθυσμού, δηλαδή το ποσοστό της επιφάνειας που περιλαμβάνεται μεταξύ της καμπύλης συγκέντρωσης και της διαγωνίου ευθείας γραμμής (ισοκατανομής) εκτιμάται με τον συντελεστή του Gini και είναι:

$$Gini = 15.271114 - 14.873394 = 0.397721$$

Και η αντίστοιχη καμπύλη του Lorenz μαζί με την διαγώνιο ισοκατανομής εμφανίζονται στο Σχήμα 6.3 :

ΣΧΗΜΑ 6.3: Καμπύλη LORENZ Συνολικών Μεταναστών και Βουλγάρων

6.4.4 Κατανομή συνολικών μεταναστών και Γεωργιανών

Αντίστοιχα και για τη Γεωργία, με τη βοήθεια των στηλών (9) και (10) υπολογίζονται τα αθροίσματα:

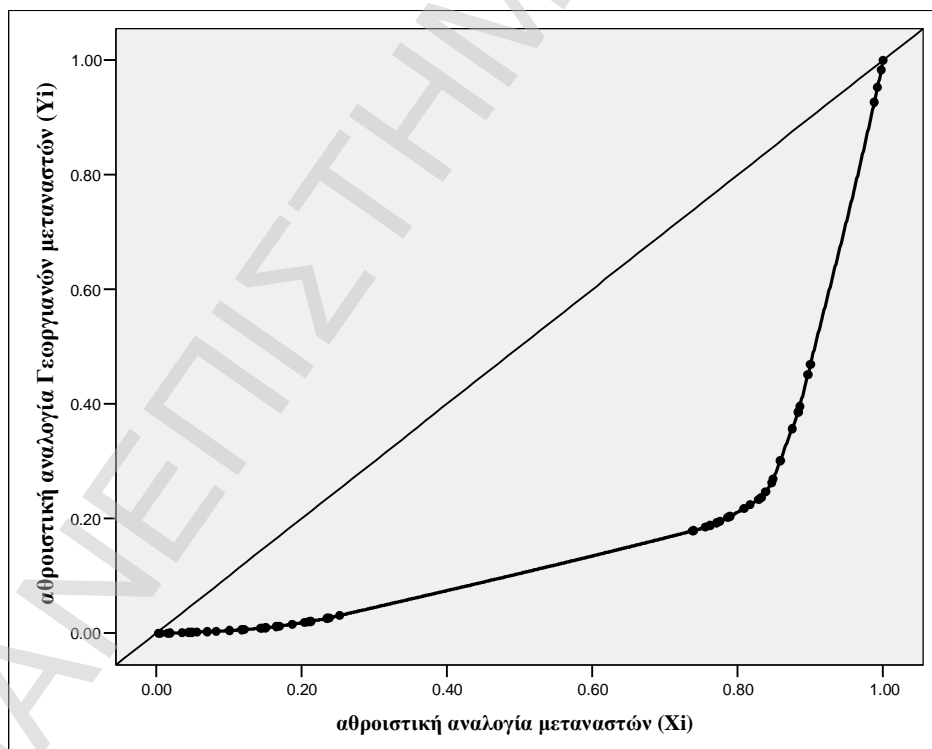
$$\sum_{i=1}^{51} X_i \cdot Y_{i+1} = 8.330829 \quad \text{και} \quad \sum_{i=1}^{51} X_{i+1} \cdot Y_i = 7.666793$$

Από τα οποία προκύπτει ότι ο δείκτης ανισοκατανομής του πληθυσμού, δηλαδή το ποσοστό της επιφάνειας που περιλαμβάνεται μεταξύ της καμπύλης συγκέντρωσης και της διαγωνίου ευθείας γραμμής (ισοκατανομής) εκτιμάται με τον συντελεστή του Gini και είναι:

$$Gini = 8.330829 - 7.666793 = 0.664037$$

Και η αντίστοιχη καμπύλη του Lorenz μαζί με την διαγώνιο ισοκατανομής εμφανίζονται στο Σχήμα 6.4 :

ΣΧΗΜΑ 6.4: Καμπύλη LORENZ Συνολικών Μεταναστών και Γεωργιανών

6.4.5 Κατανομή συνολικών μεταναστών και Ρουμάνων

Αντίστοιχα τέλος και για τη Ρουμανία, με τη βοήθεια των στηλών (9) και (10) υπολογίζονται τα αθροίσματα:

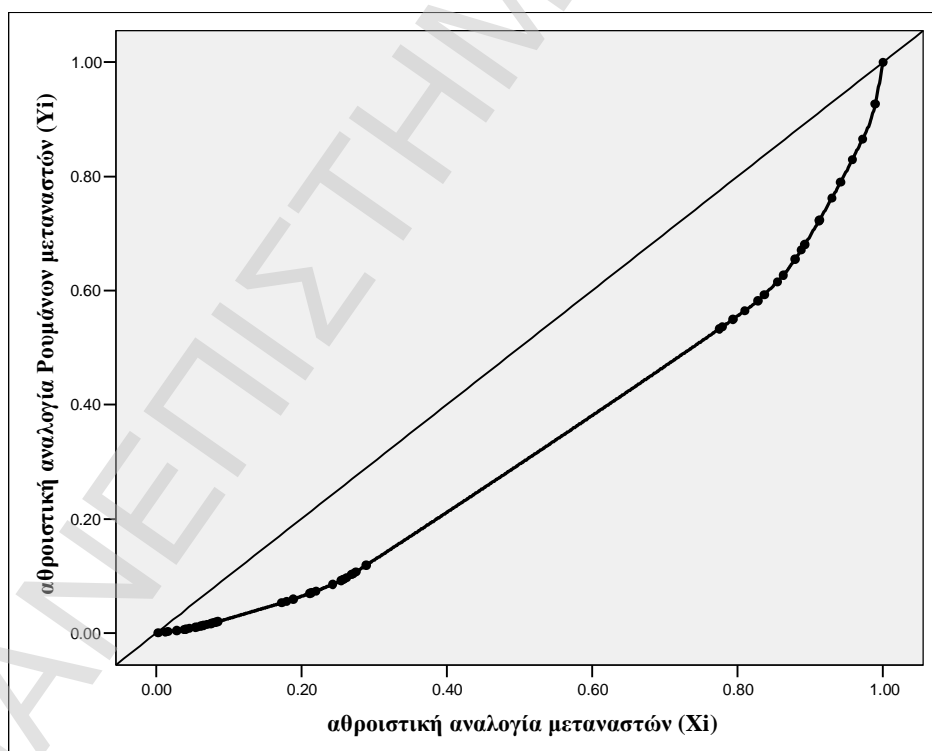
$$\sum_{i=1}^{51} X_i \cdot Y_{i+1} = 11.763384 \quad \text{και} \quad \sum_{i=1}^{51} X_{i+1} \cdot Y_i = 11.420650$$

Από τα οποία προκύπτει ότι ο δείκτης ανισοκατανομής του πληθυσμού, δηλαδή το ποσοστό της επιφάνειας που περιλαμβάνεται μεταξύ της καμπύλης συγκέντρωσης και της διαγωνίου ευθείας γραμμής (ισοκατανομής) εκτιμάται με τον συντελεστή του Gini και είναι:

$$Gini = 11.763384 - 11.420650 = 0.342734$$

Και η αντίστοιχη καμπύλη του Lorenz μαζί με την διαγώνιο ισοκατανομής εμφανίζονται στο Σχήμα 6.5 :

ΣΧΗΜΑ 6.5: Καμπύλη LORENZ Συνολικών Μεταναστών και Ρουμάνων

6.4.6 Συγκεντρωτικός πίνακας

	ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΗΣ GINI
ΑΛΒΑΝΙΑ	0.101
ΡΟΥΜΑΝΙΑ	0.343
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ	0.398
ΓΕΩΡΓΙΑ	0.664

Όπως αναφέραμε και προηγουμένως ο δείκτης του Gini δείχνει το ποσοστό της επιφάνειας που περιλαμβάνεται μεταξύ της καμπύλης συγκέντρωσης και της διαγωνίου ευθείας γραμμής (της ισοκατανομής). Έτσι παρατηρούμε ότι η Αλβανία έχει τον μικρότερο συντελεστή Gini, μόλις 0.101, δηλαδή οι Αλβανοί είναι κατανεμημένοι ομοιόμορφα σε όλους τους νομούς της Ελλάδος, αντίθετα με τους Γεωργιανούς των οποίων ο συντελεστής είναι 0.664.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Σύγκριση της δεκαετίας (1991-2001)

7.1 Μετανάστευση και πληθυσμός ξένης υπηκοότητας στην Ελλάδα

Όπως προκύπτει από τα οριστικά αποτελέσματα της απογραφής του 2001, ο αριθμός των ατόμων ξένης υπηκοότητας στην Ελλάδα σημείωσε ραγδαία αύξηση την περίοδο 1991-2001 σε όλους τους νομούς της Ελλάδας όπως φαίνεται και από τον παρακάτω πίνακα.

ΝΟΜΟΙ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2001	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ 2001	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 1991	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ 1991	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ανά 100 κατοίκους το 2001	ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ανά 100 κατοίκους το 1991
ΑΙΤΩΛΙΑΣ & ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	224,429	7,490	228,180	1,345	3.34	0.59
ΒΟΙΩΤΙΑΣ	131,085	13,003	134,108	1,905	9.92	1.42
ΕΥΒΟΙΑΣ	215,136	11,639	208,408	2,101	5.41	1.01
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	32,053	658	24,307	54	2.05	0.22
ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	178,771	13,304	171,274	883	7.44	0.52
ΦΩΚΙΔΟΣ	48,284	3,092	44,183	446	6.40	1.01
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	105,770	9,733	97,636	1,535	9.20	1.57
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	102,035	4,120	105,309	570	4.04	0.54
ΑΧΑΪΑΣ	322,789	19,117	300,078	3,174	5.92	1.06
ΗΛΕΙΑΣ	193,288	11,984	179,429	1,120	6.20	0.62
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	154,624	14,156	141,823	1,679	9.16	1.18
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	99,637	8,515	95,696	2,005	8.55	2.10
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	176,876	14,044	166,964	1,842	7.94	1.10
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	39,015	5,281	32,557	419	13.54	1.29
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	111,975	9,910	107,592	2,920	8.85	2.71
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	39,488	3,744	32,474	383	9.48	1.18
ΛΕΥΚΑΔΟΣ	22,506	1,589	21,111	379	7.06	1.80
ΑΡΤΗΣ	78,134	2,161	78,719	629	2.77	0.80
ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	46,091	2,764	44,188	2,254	6.00	5.10
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	170,239	8,596	158,193	3,608	5.05	2.28
ΠΡΕΒΕΖΗΣ	59,356	3,544	58,628	2,217	5.97	3.78
ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	129,541	2,736	126,854	142	2.11	0.11
ΛΑΡΙΣΗΣ	279,305	14,211	270,612	1,193	5.09	0.44
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	206,995	13,444	198,434	1,996	6.49	1.01

ΤΡΙΚΑΛΩΝ	138,047	3,384	138,946	409	2.45	0.29
ΓΡΕΒΕΝΩΝ	37,947	1,043	36,797	77	2.75	0.21
ΔΡΑΜΑΣ	103,975	2,764	96,554	519	2.66	0.54
ΗΜΑΘΙΑΣ	143,618	4,923	139,934	785	3.43	0.56
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	1,057,825	68,848	946,864	12,691	6.51	1.34
ΚΑΒΑΛΑΣ	145,054	8,985	135,937	1,354	6.19	1.00
ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	53,483	2,285	52,685	1,035	4.27	1.96
ΚΙΑΚΙΣ	89,056	3,472	81,710	431	3.90	0.53
ΚΟΖΑΝΗΣ	155,324	3,733	150,386	522	2.40	0.35
ΠΕΛΛΗΣ	145,797	6,743	138,761	820	4.62	0.59
ΠΙΕΡΙΑΣ	129,846	6,626	116,763	1,087	5.10	0.93
ΣΕΡΡΩΝ	200,916	4,728	192,828	545	2.35	0.28
ΦΛΩΡΙΝΗΣ	54,768	2,432	53,147	476	4.44	0.90
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	104,894	8,869	93,653	997	8.46	1.06
ΕΒΡΟΥ	149,354	2,136	143,752	598	1.43	0.42
ΞΑΝΘΗΣ	101,856	1,886	91,063	329	1.85	0.36
ΡΟΔΟΠΗΣ	110,828	1,714	103,190	484	1.55	0.47
ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	190,071	18,795	163,476	4,817	9.89	2.95
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	112,615	11,563	94,005	1,559	10.27	1.66
ΛΕΣΒΟΥ	109,118	5,627	105,082	643	5.16	0.61
ΣΑΜΟΥ	43,595	2,288	41,965	517	5.25	1.23
ΧΙΟΥ	53,408	2,630	52,184	382	4.92	0.73
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	292,489	17,652	264,906	2,460	6.04	0.93
ΛΑΣΙΘΙΟΥ	76,319	7,255	71,279	1,057	9.51	1.48
ΡΕΘΥΜΝΗΣ	81,936	7,291	70,095	1,204	8.90	1.72
ΧΑΝΙΩΝ	150,387	13,287	133,774	3,644	8.84	2.72
ΑΤΤΙΚΗΣ	3,761,810	376,485	3,523,407	92,412	10.01	2.62
ΣΥΝΟΛΟ	10,961,758	796,279	10,259,900	166,653	7.26	1.62

Πιο συγκεκριμένα, ενώ το 1991 ο αριθμός των αλλοδαπών που διέμεναν στην Ελλάδα ήταν γύρω στις 167.000, δέκα χρόνια αργότερα ο αριθμός αυτός είχε σχεδόν πενταπλασιαστεί αγγίζοντας τις 800.000 (Δρεττάκης, 2002α και 2002β).

Η ιδιαιτερότητα αυτής της περιόδου καθίσταται ακόμη πιο εμφανής εάν, μέσω των αποτελεσμάτων των διαδοχικών απογραφών, εξετάσουμε τις διαχρονικές μεταβολές του αριθμού των αλλοδαπών στη μεταπολεμική περίοδο.

Έτος	Έλληνες υπήκοοι		Ξένοι υπήκοοι στην Ελλάδα	Πραγματικός πληθυσμός
	στην Ελλάδα	στο εξωτερικό		
1951	7,602,230	37,413	30,571	7,632,801
1961	8,333,817	71,925	54,736	8,388,553
1971	8,676,073	218,908	92,568	8,768,641
1981	9,568,993	98,343	171,424	9,740,417
1991	10,093,247	41,910	166,653	10,259,900
2001	10,165,479	39,608	796,279	10,961,758

Πηγές: ΕΣΥΕ, Αποτελέσματα Απογραφών και Δρεττάκης, 2002.

Παρατηρούμε αρχικά ότι ο αριθμός των αλλοδαπών αυξήθηκε μεταπολεμικά έως το 1981, ενώ τη δεκαετία 1981-1991 σημείωσε ελαφρά κάμψη. Παρ' όλα αυτά, η αύξηση που παρατηρήθηκε πριν από το 1981 είναι πολύ ασθενής σε σχέση με την αντίστοιχη της δεκαετίας 1991-2001, δεκαετία κατά την οποία η σχετική μεταβολή του αριθμού των αλλοδαπών ήταν 4,5-5,5 φορές υψηλότερη από αυτή των τριών πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών. Αναπόφευκτα, οι παραπάνω εξελίξεις και κυρίως αυτές της τελευταίας δεκαετίας, οδήγησαν στη διεύρυνση του ποσοστού του πληθυσμού ξένης υπηκοότητας στον συνολικό πληθυσμό. Ουσιαστικά, μετά την πάροδο των πρώτων 40 ετών και παρά τη διαχρονική αύξηση του ποσοστού αυτού, ο αριθμός των αλλοδαπών αποτελούσε λιγότερο από το 2% του συνολικού πληθυσμού. Αντίθετα, την τελευταία δεκαετία το ποσοστό αυτό σχεδόν πενταπλασιάστηκε με αποτέλεσμα το 2001 περίπου 7 στα 100 άτομα του συνολικού πληθυσμού να είναι άτομα ξένης υπηκοότητας. Τέλος, με δεδομένο ότι ο αριθμός των αλλοδαπών που διέμεναν στην Ελλάδα στο τέλος της δεκαετίας του 1990 και ήταν πολίτες χωρών της Ε.Ε. εκτιμάται από τη Eurostat ότι δεν ξεπερνούσε τις 50.000, η συντριπτική πλειοψηφία (94-95%) των αλλοδαπών που απογράφηκαν στην Ελλάδα το 2001 ήταν πολίτες τρίτων χωρών.

7.2 Η Μετανάστευση ως δημογραφική συνιστώσα του πληθυσμού της Ελλάδας

Τα αποτελέσματα των διαδοχικών απογραφών επιτρέπουν την εξέταση της συμβολής της μετανάστευσης στις μεταβολές του συνολικού πληθυσμού.

Χρονική περίοδος	Γεννήσεις	Θάνατοι	Φυσική αύξηση	Καθαρή μετανάστευση			Συνολική αύξηση
				Ελλήνων υπηκόων	Ξένων υπηκόων	Συνολική αύξηση	
1951-1960	1,533,249	577,212	956,037	-224,450	24,165	-200,285	755,752
1961-1970	1,532,475	693,050	839,425	-497,169	37,832	-459,337	380,088
1971-1980	1,438,877	801,509	637,368	255,552	78,856	334,408	971,776
1981-1990	1,183,634	911,913	272,441	251,190	-4,148	247,042	519,483
1991-2000	1,021,381	999,764	21,617	52,746	629,817	682,563	704,180

Πηγές: ΕΣΥΕ, Αποτελέσματα Απογραφών και Στοιχεία της Φυσικής Κίνησης του Πληθυσμού και Δρεττάκης, 2002.

Όπως προκύπτει από τον παραπάνω πίνακα τις δύο πρώτες δεκαετίες η μετανάστευση επέδρασε αρνητικά στην αύξηση του πληθυσμού. Είναι η περίοδος της σημαντικής μεταναστευτικής εκροής των Ελλήνων προς το εξωτερικό. Αντίθετα, στις επόμενες 3 δεκαετίες η καθαρή μετανάστευση επιδρά θετικά στην αύξηση του πληθυσμού. Βέβαια, το αξιοσημείωτο είναι ότι την εικοσαετία 1970-1990 η θετική συνεισφορά των μεταναστευτικών ροών στην αύξηση του πληθυσμού οφείλεται στην παλιννόστηση αυτών που είχαν μεταναστεύσει προς το εξωτερικό τις προηγούμενες δεκαετίες, ενώ τη δεκαετία του 1990 οφείλεται στην εισροή των αλλοδαπών (περίπου το 92% της συνολικής καθαρής μετανάστευσης). Μάλιστα, τη δεκαετία αυτή όχι μόνο η καθαρή μετανάστευση αλλά και η συνολική αύξηση του πληθυσμού οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στην εισροή ξένων υπηκόων(περίπου κατά 90%), αφού η φυσική αύξηση του πληθυσμού είναι σχεδόν μηδενική (γύρω στο 3% της συνολικής αύξησης, ενώ το υπόλοιπο 7% οφείλεται στην καθαρή μετανάστευση Ελλήνων υπηκόων). Η επίπτωση της εισροής των αλλοδαπών κατά τη διάρκεια της δεκαετίας 1990 στις μεταβολές του πληθυσμού της Ελλάδας είναι ακόμα πιο σημαντική εάν συνυπολογιστεί η συνεισφορά τους στη φυσική αύξηση του

πληθυσμού. Αν και το μέγεθος της φυσικής αύξησης του αλλοδαπού πληθυσμού δεν μπορεί να προσδιοριστεί επακριβώς (δεν υπάρχει διαχωρισμός μεταξύ των γεννήσεων που προέρχονται από τον γηγενή και τον αλλοδαπό πληθυσμό) η αύξηση αυτή είναι σίγουρα θετική. Σε αυτό συνηγορεί η νεανική ηλικιακή πυραμίδα του αλλοδαπού πληθυσμού (όπου γενικά η συχνότητα των γεννήσεων είναι υψηλότερη από τη συχνότητα των θανάτων) καθώς και η ανάλυση, έστω και μερική, στοιχείων που αφορούν τις γεννήσεις που προέρχονται από τον πληθυσμό ξένης υπηκοότητας (Δρεττάκης, 1999).

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Γενικά Συμπεράσματα

Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή του 2001, ο συνολικός αριθμός των ξένων υπηκόων στην Ελλάδα φτάνει τους 761.813 (762.191 με αυτούς που δήλωσαν χωρίς υπηκοότητα, αδιευκρίνιστη υπηκοότητα και περιοχές μη οριζόμενες), που ισοδυναμεί με ένα ποσοστό της τάξεως του 7% επί του συνολικού πληθυσμού της χώρας.

Οι βασικοί λόγοι μετανάστευσης στην σύγχρονη εποχή είναι είτε οικονομικοί είτε πολιτικοί. Η εκβιομηχάνιση και η οικονομική ανάπτυξη των χωρών της δύσης, σε αντίθεση με την οικονομική υστέρηση των υποανάπτυκτων χωρών, ωθεί ένα σημαντικό μέρος του εργατικού δυναμικού των αναπτυσσόμενων χωρών στις αναπτυγμένες οικονομικά χώρες, όπου προσδοκούν στην επίτευξη καλύτερης εργασιακής προοπτικής, διασφαλίζοντας καλύτερες οικονομικές συνθήκες. Ο οικονομικός μετανάστης αποτελεί τη συντριπτική πλειοψηφία του σύγχρονου μεταναστευτικού ρεύματος στην Ευρώπη, τη Βόρεια Αμερική και την Ωκεανία. Η πολιτική αστάθεια στις χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Ανατολικής Ευρώπης, η επικράτηση απολυταρχικών καθεστώτων σε πολλές χώρες της Αφρικής και της Ασίας και η άνοδος του μουσουλμανικού φονταμενταλισμού στις Αραβικές χώρες έχουν κλιμακώσει τη πίεση που υφίστανται οι πολίτες των αναπτυσσόμενων και υποανάπτυκτων χωρών στα ατομικά δικαιώματα τους και τις πολιτικές τους ελευθερίες, με αποτέλεσμα ένας αυξανόμενος αριθμός πολιτικών μεταναστών να διεκδικεί διέξοδο στις φιλελεύθερες χώρες της δύσης.

Η Ελλάδα αποτελούσε μια σχετικά ομοιογενή κοινωνία με σταθερά δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 80'. Τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής κοινωνίας ανατράπηκαν από το 1989 και μετά, όταν η ελληνική κοινωνία κλήθηκε να εντάξει στους κόλπους της μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, τη Μέση Ανατολή και τους παλιννοστούντες Έλληνες του Πόντου. Οι απότομες μεταβολές στις κοινωνικές δομές συνοδεύτηκαν από μεγάλες δημογραφικές αλλαγές και την ανάπτυξη φαινομένων κοινωνικής παθογένειας, με καθυστέρηση δυο δεκαετιών σε σχέση με τις

δυτικοευρωπαϊκές χώρες. Η εισροή μεταναστών στη χώρα συνδέεται άμεσα και έμμεσα με το δομικό οικοδόμημα της κοινωνίας σε τομείς όπως είναι: α) οι δημογραφικοί (γήρανση, υπογεννητικότητα), β) οι οικονομικοί (αγορά εργασίας, οικονομική διεύρυνση, κοινωνική ασφάλιση), γ) οι ευρύτερα κοινωνικοί (σύσταση μικτών γάμων, επαναπροσδιορισμός των ζητημάτων εθνικής ταυτότητας, αναδόμηση της κοινωνικής συνοχής και ζητήματα εθνικής παράδοσης).

Η μετανάστευση εκτιμάται ότι θα αποτελέσει το βασικό παράγοντα δημογραφικών εξελίξεων στις επόμενες δεκαετίες. Το διπλό δημογραφικό πρόβλημα της Ελλάδας αλλά και των άλλων αναπτυγμένων χωρών συνίσταται στη χαμηλή γεννητικότητα και στην αυξημένη δημογραφική γήρανση του πληθυσμού. Η δημογραφική γήρανση των αναπτυγμένων χωρών και η αναζήτηση φθηνού εργατικού δυναμικού από τις επιχειρήσεις τους, διευκόλυναν την ευκολότερη και ταχύτερη αποδοχή των μεταναστών στις χώρες αποδοχής τους. Οι εκτιμήσεις για τη φυσική αύξηση του πληθυσμού της χώρας είναι δυσοίωνες, γεγονός που συνεπάγεται ότι η αποφυγή της μελλοντικής μείωσης του πληθυσμού της χώρας συνδέεται άμεσα με την μεταναστευτική κίνηση των επόμενων ετών. Στο βαθμό που η χώρα επιλέξει να αξιοποιήσει τους μετανάστες για την αντιμετώπιση της πληθυσμιακής συρρίκνωσης οφείλει να εντείνει τις προσπάθειες για την κοινωνικό-οικονομική ένταξη των μεταναστών. Ωστόσο η μεγάλη διαφορά γονιμότητας και βιοτικού επιπέδου μεταξύ των μεταναστών και του γηγενούς πληθυσμού, έχουν ανασταλτική επίδραση στη προσπάθεια κοινωνικής ένταξης των μεταναστών.

Η σημασία της μετανάστευσης στη αγορά εργασίας έγκειται στο γεγονός ότι ενισχύει πληθυσμιακά τις παραγωγικές ηλικίες. Οι εξελίξεις στο δημογραφικό πρόβλημα και την μετανάστευση είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με το μέλλον του ασφαλιστικού συστήματος. Προκειμένου η κοινωνική συνοχή και δομή του ασφαλιστικού συστήματος να διατηρηθεί ως έχει, θα απαιτηθεί η ένταση και διάρκεια του μεταναστευτικού φαινομένου, ώστε να αναπληρωθούν οι κενές θέσεις που αναμένεται να δημιουργηθούν στο εργατικό δυναμικό.

Σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής ένωσης ο μεταναστευτικός πληθυσμός εκτός κοινότητας παρουσιάζει παρόμοια ηλικιακή δομή, δηλαδή πιο νεανική από αυτή των γηγενών κατοίκων. Στους μετανάστες είναι μικρό το ποσοστό ηλικιωμένων ατόμων και αυξημένη η αναλογία των νέων. Στην Ελλάδα ένα ποσοστό της τάξεως του 64% είναι μέχρι 35 ετών και η πληθυσμιακή πυραμίδα των μεταναστών είναι κατά πολύ πιο νεανική από την αντίστοιχη των Ελληνικής

υπηκοότητας κατοίκων της χώρας. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει ότι οι μετανάστες καλούνται να αναπληρώσουν το γηράσκουν ελληνικό εργατικό δυναμικό, ως απόρροια της υπογεννητικότητας και της δημογραφικής γήρανσης της χώρας.

Οι μετανάστες παρ' όλη την οικονομική ένδεια που τους χαρακτηρίζει, παντρεύονται περισσότερο από τους γηγενείς και αποκτούν περισσότερα παιδιά. Στην Ελλάδα οι έγγαμοι μετανάστες αποτελούν το 48,2% του συνόλου (367.331), οι άγαμοι το 44,3% (337.819), οι διαζευγμένοι το 3,0% (22.726) και οι χήροι το 3,3% (25.140).

Στο σύνολο των αλλοδαπών που διαμένουν στη χώρα το 54,5% είναι άνδρες και το 45,5% είναι γυναίκες και ο βασικότερος λόγος μετανάστευσης στην Ελλάδα είναι η αναζήτηση εργασίας με 54,2%, ενώ το ποσοστό που αναφέρει την οικογενειακή επανένωση ως λόγο μετανάστευσης ανέρχεται στο 13,1%. Επίσης, όσον αφορά το εκπαιδευτικό τους επίπεδο, προκύπτει ότι ποσοστό 19,4% είναι αναλφάβητοι, 21,9% έχουν τη στοιχειώδη εκπαίδευση, 48,8% είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ ποσοστό 9,9% είναι πτυχιούχοι Πανεπιστημίων.

Η αγορά εργασίας στην Ελλάδα εμφανίζει ιδιαιτερότητες οι οποίες βοήθησαν την είσοδο και εργασία των μεταναστών στη χώρα. Η ζήτηση για φτηνή εργασία ήταν ισχυρή και η δυνατότητα απορρόφησης αυτού του νέου εργατικού δυναμικού όχι μόνο από την οικονομία αλλά και από την ελληνική κοινωνία, ήταν πολύ μεγάλη. Η σταδιακή διαφοροποίηση των επαγγελματικών επιλογών των πολιτών και των προσφερόμενων θέσεων εργασίας στη χώρα είχε ως αποτέλεσμα την υποαπασχόληση, την ετεροαπασχόληση και την ανεργία. Οι προτιμήσεις των Ελλήνων αυξάνουν τη ζήτηση εργασίας στο τριτογενή τομέα, ενώ δημιουργούν αδιάθετες θέσεις εργασίας στο πρωτογενή και το δευτερογενή τομέα, τις οποίες κλήθηκαν να αναπληρώσουν οι μετανάστες.

Οι παράγοντες που διευκόλυναν την είσοδο και παραμονή των μεταναστών στη χώρα ήταν: α) η γεωγραφική θέση της χώρας, β) η εγκατάλειψη από τους Έλληνες παραδοσιακών τομέων απασχόλησης, όπως η εμπορική ναυτιλία και γ) οι εποχιακές δραστηριότητες του αγροτικού και τουριστικού κλάδου. Οι μετανάστες δεν υποκατέστησαν τους Έλληνες εργαζόμενους, κατευθύνθηκαν κατά κύριο λόγο σε χειρωνακτικές εργασίες και εκτιμάται ότι η απασχόληση τους στον αγροτικό τομέα δημιούργησε θετικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα, ενώ οι θέσεις

που καταλαμβάνουν στον αστικό τομέα της οικονομίας (μεταποίηση, κατασκευές κλπ) αφορούν θέσεις ανειδίκευτου προσωπικού (INE-ΓΣΕΕ, 2000).

Οι περισσότεροι μετανάστες συγκεντρώνονται στις αστικές περιοχές, τις περιοχές με τη σημαντική δραστηριότητα του τομέα του τουρισμού και μερικές συγκεκριμένες αγροτικές περιοχές. Συγκεκριμένα, το σχετικά μεγαλύτερο μέρος των αλλοδαπών βρίσκεται στην περιοχή της πρωτεύουσας, ενώ τα τρία πιο πυκνοκατοικημένα νομαρχιακά διαμερίσματα που προσελκύουν το μεγαλύτερο μέρος των μεταναστών είναι η Αττική, η Θεσσαλονίκη και η Αχαΐα, όπου και βρίσκονται οι τρεις μεγάλες πόλεις της Ελλάδας.

Τα μεγαλύτερα μεταναστευτικά κύματα προέρχονται κυρίως από την Αλβανία, η οποία και αποτελεί το 57% όλων των αλλοδαπών, ενώ η δεύτερη πλέον σημαντική χώρα προέλευσης είναι η Βουλγαρία, με 4,6%, που ακολουθείται από τη Γεωργία και τη Ρουμανία, με 3,0% και 2,9% αντίστοιχα. Για τις συγκεκριμένες χώρες λοιπόν εξετάσαμε κατά πόσο τα κριτήρια επιλογής προορισμού νομού εγκατάστασης και διαμονής της μιας χώρας συνδέονται με κριτήρια επιλογής προορισμού της άλλης ή ακόμα και με τα κριτήρια επιλογής προορισμού των Ελλήνων και παρατηρήσαμε ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ των αλλοδαπών και των ημεδαπών όσον αφορά την κατανομή τους μέσα στη χώρα. Άρα οι νομοί που έχουν μεγάλη πληθυσμιακή συγκέντρωση, προσελκύουν και σχετικά μεγάλο αριθμό μεταναστών. Συγκεκριμένα, στις περιοχές που υπάρχει υψηλή συγκέντρωση Ελλήνων υπάρχει και υψηλή συγκέντρωση Αλβανών σε εντονότερο βαθμό από την αντίστοιχη των Βουλγάρων, των Γεωργιανών και των Ρουμάνων. Επίσης, μέσα από την εξέταση των καμπυλών Lorenz παρατηρήσαμε ότι οι Αλβανοί είναι οι μετανάστες που είναι περισσότερο ομοιόμορφα κατανεμημένοι σε όλους τους νομούς της Ελλάδος και ακολουθούν οι Ρουμάνοι, οι Βούλγαροι και οι Γεωργιανοί.

Τέλος, στην περίπτωση της Ελλάδας, οι εξελίξεις που παρατηρήθηκαν στη δεκαετία του 1990 είναι ιδιαίτερα έντονες και σίγουρα χωρίς ιστορικό προηγούμενο. Όπως προκύπτει από τα οριστικά αποτελέσματα της απογραφής του 2001, ο αριθμός των ατόμων ξένης υπηκοότητας στην Ελλάδα σημείωσε ραγδαία αύξηση την περίοδο 1991-2001 σε όλους τους νομούς της Ελλάδας. Πιο συγκεκριμένα, ενώ το 1991 ο αριθμός των αλλοδαπών που διέμεναν στην Ελλάδα ήταν γύρω στις 167.000, δέκα χρόνια αργότερα ο αριθμός αυτός είχε σχεδόν πενταπλασιαστεί αγγίζοντας τις 800.000. Αναμφίβολα, η ένταση αυτή των μεταναστευτικών ρευμάτων σε συνδυασμό με τη διεύρυνση του ρόλου της μετανάστευσης για τις διαχρονικές μεταβολές του

συνολικού πληθυσμού συνηγορούν στην αναβάθμιση της σημασίας της μετανάστευσης ως δημογραφικής συνιστώσας. Είναι άλλωστε χαρακτηριστικό ότι ένας πιθανός στόχος για αύξηση του συνολικού μεγέθους του πληθυσμού της Ελλάδας τις επόμενες δεκαετίες χωρίς την ύπαρξη καθαρής μεταναστευτικής εισροής καθίσταται μάλλον ανέφικτος. Παρ'όλα αυτά, η μετανάστευση δεν αναμένεται να μεταβάλει αισθητά την αναμενόμενη ένταση της δημογραφικής γήρανσης η οποία θα επέλθει ως αποτέλεσμα της σημερινής κατά ηλικία δομής του πληθυσμού της Ελλάδας.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

1. Ήρα Έμκε - Πουλοπούλου (1986): Προβλήματα Μετανάστευσης-Παλιννόστησης. Ινστιτούτο Μελέτης της Ελληνικής Οικονομίας (ΙΜΕΟ), Ελληνική Εταιρεία Δημογραφικών Μελετών (ΕΔΗΜ), Αθήνα.
2. Εφημερίδα: Το ΒΗΜΑ, 21/07/2002 , Σελ.: Α22).
3. Ιστορία των Ελλήνων (2006): Τόμος 14:Σύγχρονος Ελληνισμός από το 1949 έως Σήμερα, Εκδόσεις Δομή Α.Ε., Αθήνα.
4. Κασιμάτη Κ.(2003): Ιστορικές Αναφορές των Μεταναστευτικών Ροών, Πολιτικές Μετανάστευσης και Στρατηγικές Ένταξης, Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΕΚΜΟΚΟΠ), Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
5. Μπάγκαβος Χρ.,(2003): Δημογραφικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Πολιτικές Μετανάστευσης και Στρατηγικές Ένταξης, Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής (ΚΕΚΜΟΚΟΠ), Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.
6. Παπαδάκης Μ., Τσίμπος Κλέων, (2004): Δημογραφική Ανάλυση, Αρχές, Μέθοδοι, Υποδείγματα. Εκδόσεις Αθ. Σταμούλη, Αθήνα.
7. Παπαιωάννου Τ., Φερεντίνος Κ. (2000): Ιατρική Στατιστική και Στοιχεία Βιομαθηματικών. Εκδόσεις Αθ. Σταμούλη, Αθήνα.
8. Πρόγραμμα Ερευνών Αποδημίας – Παλιννόστησης του Ελληνικού Πληθυσμού, Τόμος Α΄, Εισαγωγικές Προσεγγίσεις, Γενική Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού, Αθήνα 1990.

9. Τσίμπος Κλέων, Γεωργιακώδης Φ. (1999): Περιγραφική και Διερευνητική Στατιστική Ανάλυση Δεδομένων, Τόμος Ι: Μονοδιάστατη Ανάλυση. Εκδόσεις Αθ. Σταμούλη, Αθήνα.

ΞΕΝΗ

1. Agresti Alan (2002): *Categorical Data Analysis*. Wiley, Canada-New Jersey.
2. Brettel & Hollifield, 2000, Castles & Miller, 1996, Cohen, 1996, και Massey et al.. 1998
3. Cavounidis J. (2002): *Migration in Southern Europe and the Case of Greece*, *International Migration*, Vol.40 (1), pp.45-70.
4. Duncan, O. D. (1961). "The Measurement of Population Distribution", *Population Studies*, 11(1): 27-45.
5. Hammond, R. and P. S. McCullagh (1980). *Quantitative Techniques in Geography, An Introduction*, Oxford: Clarendon Press.
6. King, R. and Lazaridis, G. and Tsardanidis, Ch. (eds.), (2000) *Eldorado or Fortress, Migration in Southern Europe*, London: Macmillan
7. Lazaridis Gabriella and Poyago-Theotoky Joanna (1999): *Undocumented Migrants in Greece: Issues of Regularization*. *International Migration*, Vol.37 (4) 1999. Published by Blackwell Publishers Ltd. , USA.
8. Lianos P. Theodore (2001): *Illegal Migrants to Greece and their Choice of Destination*. *International Migration*, Vol.39 (2). Published by Blackwell Publishers Ltd. , USA.
9. Lorenz, M. O. (1905). "Methods of Measuring the Concentration of Wealth", *Quarterly Publication of the American Statistical Association*, 9(70): 309-219.

10. Psimmenos Iordanis, Georgoulas Stratos (2004): *Migration Pathways: A Historic, Demographic and Policy Review of the Greek Case*. KEKMOKOP, Panteion University
11. Rovolis Ant. , Tragaki Al. (2005): *The Regional Dimension of Migration in Greece: Spatial Patterns and Causal Factors*. 45th Congress of the European Regional Science Association, 23-27 August 2005 , Vrije Universiteit Amsterdam
12. Shryock, H. S. et al. (1975). *The Methods and Materials of Demography*, Vol. I, U.S. Department of Commerce, Washington: US Government Printing Office.
13. Siadima Maria (2001): *Immigration in Greece During the 1990's: An Overview*. MA in Mediterranean Studies, Dissertation Paper. King's College London.
14. Tomlinson, R. (1965). *Population Dynamics*, New York: Random House. Inc.
15. Van der Gaag N., L Van Wissen (2001): *Determinants of the Subnational Distribution of Immigration* . Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie, Vol.92 , No 1, pp.27-41.
16. *World Migration 2003, Managing Migration. Challenges and Responses for People on the Move*, International Organization for Migration (IOM).
17. Zlotnik Hania (1999): *Trends of International Migration Since 1965: What Existing Data Reveal*. International Migration, Vol.37 (1) 1999. Published by Blackwell Publishers Ltd. , USA.